

LA *Llera* DEL TER

LA LLERA LLAMINERA

Reportatge
EL PONT EIFFEL DE FLAÇÀ

Retrat de l'artista
TXELL FAXEDAS. «ENCARA NO SÉ QUÈ SERÉ QUAN SIGUI GRAN»

Reportatge
«ELS MALALTS DEL RIU» I LA FAMOSA BAIXADA DEL TER

Bordils

TELÈFONS A MÀ

CELRÀ

Ajuntament de Celrà	972 49 20 01
Serveis Socials	972 49 22 24
Àrea de Cultura	972 49 30 26
Àrea de Promoció Econòmica i Desenvolupament Local	972 49 25 67
Oficina atenció Porta a Porta	972 49 46 50
Biblioteca municipal	972 49 41 41
Centre Cívic La Fàbrica	644 36 38 35
Piscina municipal	972 49 30 30
Pavelló municipal d'esports	972 49 29 83
Casal gent gran Can Ponac	972 49 47 67
Radio Celrà 107.7	972 49 30 03
Escola L'Aulet	972 49 23 05
Escola Les Falgueres	972 49 21 25
Institut de Celrà	972 49 24 05
Escola bressol Trapelles	972 49 24 52
Escola bressol Gínjols	972 49 40 30
Escola de Música del Gironès	972 21 32 62
Escola Municipal de Dansa	972 49 26 58
Jutjat de pau	972 49 40 52
Parròquia de Sant Feliu	972 49 20 82
CAP (visites)	902 11 14 44
CAP (urgències)	972 49 25 00
Farmàcia Dellonder	972 49 20 18
Taxi	972 49 41 74 609 80 62 06 618 41 91 11
Electricitat L'Aurora S. A	972 20 17 92
ENHER	902 53 65 36
SECE (enllumenat públic)	972 57 30 57 607 73 21 87 900 13 13 26 (incidències)
Gas Natural	900 76 07 60
Farmàcia Batllori	972 49 35 52

BORDILS

Ajuntament de Bordils	972 49 00 03
Dispensari mèdic	972 49 11 77
Correus	972 49 12 33
Escola de Bordils	972 49 01 15
Llar de Jubilats	972 49 11 91
Zona Jove de la Llera del Ter	872 98 00 37
Pavelló Blanc i Verd	972 49 05 65
Farmàcia Carme de Puig Mateu	972 49 00 12
FECSA – Endesa (Avaries)	800 76 07 06

FLAÇA

Ajuntament de Flaça	972 48 80 58
Escola Les Moreres	972 48 80 16
Llar d'Infants «El tren petit»	972 48 84 81
Farmàcia Pagès Bisba	972 48 81 08
Consultori local de Flaça	972 48 86 38

SANT JOAN DE MOLLET

Ajuntament de Sant Joan de Mollet	972 48 81 81
Dispensari local	972 48 81 25

COMUNS

Bombers	112
Mossos d'Esquadra	112
Emergències mèdiques	061
CAP Güell	972 21 07 08
Aigua Prodaisa	972 20 20 78
Hosp. Josep Trueta (Girona)	972 94 02 00
Hosp. Sta. Caterina (Salt)	972 18 26 00
Renfe (Girona)	972 20 70 93
Sarfa	972 20 17 96
Estació d'autobusos (Girona)	972 21 23 19
ECSA – Endesa (Atenció al client)	902 50 77 50
FECSA – Endesa (Avaries)	900 77 00 77
Gas Natural avaries	900 34 40 41
Generalitat de Catalunya	012
Diputació de Girona	972 18 50 00
Consell Comarcal del Gironès	972 21 32 62
Delegació d'Hisenda	972 21 00 66 972 58 81 00
Tresoreria General Seguretat Social (Administració núm.1)	972 40 91 00
Jutjats de Girona – Atenció al Ciutadà	972 18 17 00
Gerència Territorial del Cadastre Girona	972 22 50 50
Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Girona	972 41 85 00
Xaloc	972 08 17 91
Trànsit	972 20 29 50

Sant Joan de Mollet

Celrà

EDITORIAL

Després d'un hivern fred i llarg, marcat per nevades i pluges d'última hora, la primavera va arribar una mica més tard, fent-se notar en ple mes d'abril. Les darreres pluges havien regat tots els paisatges i, sense voler-ho, havien convertit els camps del nostre voltant i de tot Catalunya en els més bonics; havien donat pas a la *primavera catalana* i havien tenyit de groc tots els racons.

Les flors que vestien els camps de colza mai havien estat tan admirades ni fotografiades. Els ulls dels passatgers dels trens, dels conductors dels cotxes, dels esportistes i dels ciclistes mai s'havien enlluernat tant per la força del color groc que tenyia els camps. El cel blau combinava a la perfecció amb el groc i el verd, transmetia calma i bellesa i ens indicava que una nova estació estava començant.

I és quan el paisatge es transforma i canvien els colors del nostre voltant que arriba alguna cosa nova als pobles de la llera del Ter. Noves històries, noves veus i nous records queden plasmats en aquest grapat de fulls. Un cop més, us convidem a agafar aquesta revista que tanta vida ens aporta i a llegir-la davant d'un camp de colza, de roselles o de blat, al davant del Ter o en qualsevol racó de Bordils, Celrà, Flaçà o Sant Joan de Mollet. Asseieu-vos, llegiu-la, gaudiu-la i recomaneu-la, perquè, un cop més, com el color groc que ha tenyit tots aquests mesos els nostres camps, aquest número de *La Llera del Ter* no us deixarà indiferents: retornareu al passat, però alhora descobrireu el que tenim present als nostres pobles.

Lia Pou

La Llera del Ter no s'identifica necessàriament amb l'opinió dels articles signats.

Fotografies: Martí Navarro Molina

Flaçà

56 PRIMAVERA / ESTIU 2018

4-8 REPORTATGE

La descoberta dels vitralls de l'església parroquial de Bordils

9-12 RODAMÓN

Transnístria, l'últim reducte de nostàlgia soviètica d'Europa

13-17 FENT-LA PETAR AMB...

De la natió a la bicicleta de muntanya

18-19 REPORTATGE

El pont Eiffel de Flaçà

20-21 AIGUABARREIG

No t'oblidis d'escriure'm

22-23 ABANS DE LA LLERA

Represaliats pel franquisme

24-25 RADIOGRAFIES

Dones d'aigua lliures

26-31 AIGUABARREIG

La llera llaminera

32 ABANS DE LA LLERA

Banc de Memòria Digital de Bordils

33-36 ABANS DE LA LLERA

Germans de blat (i 2)

37-40 PENSAMENTS

Xavier Cortadellas
Francesc Prat i Figueras
Josep Maria Uyà

41-42 RETRAT DE L'ARTISTA

«Encara no sé què seré quan sigui gran»

43-46 REPORTATGE

«Els malalts del riu» i la famosa Baixada del Ter

La descoberta dels vitralls de l'església parroquial de Bordils

Durant els anys 2016 i 2017, els vitralls de l'església de Bordils van ser restaurats per Vitralls Can Pinyonaire, a càrrec de la restauradora Anna Santolaria, després de fer-ne un estudi general

Quants cops entrem en una església i quedem embadalits per la llum de colors que ens ofereixen els vitralls? O quantes vegades admirem les grans rosasses que ocupen el centre de les façanes principals de moltes esglésies? Els vitralls van aparèixer a les principals catedrals durant l'edat mitjana per donar llum als espais més foscos, i a Bordils tenim la sort de conservar-ne un conjunt ben especial.

L'Anna treballant dins l'església

La caiguda de petits vidres en dies de vent a l'absis de l'església de Bordils va promoure l'encàrrec de la restauració del vitrall que hi llueix a la restauradora Anna Santolaria, del taller de Vitralls Can Pinyonaire. Ella va ser l'encarregada d'assessorar i pressupostar la intervenció necessària. Però, un cop dins l'església, va adonar-se del mal estat en què es trobaven també la resta de vitralls. Aleshores es redactà un informe que informava de la necessitat urgent d'intervenir sobre uns vitralls que posteriorment es va descobrir que tenien unes qualitats pictòriques molt importants.

A partir d'aquest moment, va començar el procés per aconseguir que tots els vitralls de l'església de Bordils poguessin ser restaurats, gràcies a l'Ajuntament i la parròquia de Bordils: primer es va dur a terme, l'any 2016, la restauració dels vitralls de l'absis i la rosassa, i l'any 2017, el conjunt dels tres vitralls de la nau principal. Les diferents intervencions van seguir els paràmetres de mínima intervenció i reversibilitat establerts pel Corpus Vitrearum International i el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya. També cal destacar les actuacions de la restauradora, que sempre va buscar mantenir el màxim possible del material original i reintegrar les pèrdues respectant els dissenys i colors originals. El taller va comptar amb la col·laboració de Sophia Kircos, una estudiant en pràctiques de la Universitat de York, i de Charlotte Roden, una conservadora que en aquell moment realitzava una beca concedida pel gremi de vitrallers de Londres.

INTERVENCIÓ PER A LA CONSERVACIÓ DELS VITRALLS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE BORDILS

Durant la intervenció, podem agrupar els vitralls de l'església parroquial de Bordils en tres grups: el vitrall de l'absis, el vitrall de la rosassa de la façana i el conjunt de tres vitralls de la nau. Tots, uns més que altres, presentaven un avançat estat de deteriorament, mostraven pèrdues de materials i havien perdut la seva funció de tancament. Aquestes pèrdues no només permetien l'entrada de vent i aigua a l'edifici, sinó que també posaven en perill l'estabilitat dels mateixos vitralls i suposaven un risc per a les persones que circulaven per l'interior de

La rosassa abans de la restauració

La rosassa després de la restauració

l'edifici. Durant els treballs de restauració dels vitralls de l'església, la restauradora Anna Santolaria i la doctora Sílvia Cañellas van identificar la relació i semblança que hi havia amb alguns treballs de la reconeguda Casa Amigó de Barcelona. El cas més explícit és que existeix una peça bessona del vitrall del segle XIX que representa sant Bartomeu a l'església de Sant Ramon de Penyafort de Barcelona. Aquest vitrall sembla que va ser creat al voltant del 1890 i podria haver estat realitzat a partir de dibuixos del pintor Claudio Lorenzale (1814-1889).¹

¹ SANTOLARIA TURA, Anna. *Església de Sant Esteve de Bordils. Informe d'estat dels vitralls de l'església parroquial de Bordils.*

Sant Bartomeu restaurat

La descoberta de similitud entre el vitrall que es troba a l'església de Bordils i el que hi ha a Barcelona va ser una gran troballa. L'Anna, durant la visita al seu taller, ens explica que, de seguida que les doctores Sílvia Cañellas i Núria Gil van veure la fisonomia de sant Bartomeu, van connectar-lo amb la Casa Amigó. En aquell moment, les historiadores es trobaven inventariant les peces d'aquest taller de vitralls de gran renom: «[...] de seguida van relacionar-ho, els pintors de la Casa Amigó feien sovint personatges de barbes denses, i el barbut sant Bartomeu els va delatar». Més endavant, repassant l'inventari, van trobar-ne el vitrall bessó i ja no va haver-hi cap dubte que tant la rosassa com els tres vitralls de la nau de Sant Esteve de Bordils havien estat realitzats pel taller premodernista barceloní.

PRIMERA INTERVENCIÓ

L'abans i el després del vitrall de Sant Josep

Al mes d'abril del 2016 es va dur a terme la intervenció del vitrall de l'absis, que es troba darrere l'altar, amb la representació de sant Esteve, el patró de l'església, firmat pel taller Vitroluz d'Irun. L'autoria d'aquest vitrall es desconeix, però la restauradora menciona en el seu informe la probabilitat que el vitraller i pintor José Luis Alonso Susperregui, que va treballar al taller entre 1969 i 1975, en fos l'autor.

L'abans i el després del vitrall de Sant Esteve

El vitrall de l'absis està dividit en tres plafons separats per uns perfils metàl·lics en forma de T i protegit per un vidre texturat amb ventilació exterior. El plafó superior és el que havia sofert importants pèrdues de materials, concentrades a la part més alta del vitrall. Havia perdut diverses peces o parts de peces i també havia perdut alguns dels perfils de plom que les subjectaven. Aquest plafó superior de la llanceta es va desmuntar i es va portar al taller per reemplaçar les peces perdudes per vidres nous del mateix tipus i color que els originals, enganxar amb resina les peces de vidre amb risc de desplaçament, reemplaçar els perfils de plom perduts per nous perfils del mateix gruix que els originals i soldar totes les fractures de la xarxa original per reforçar-ne l'estructura. També calia massillar el plafó manualment per assegurar-ne la impermeabilitat i reforçar la xarxa de plom, a més d'afegir-hi dues varetes metàl·liques per assegurar la correcta subjecció del plafó, sotmès a fortes pressions del vent.

SEGONA INTERVENCIÓ

Durant els mesos de juliol i agost del 2016 es va restaurar la rosassa de la façana, que, malgrat haver estat considerada la peça de vitrall més estable de l'església, mostrava una gran quantitat de tapaforats de vidre incolor que n'havien deteriorat quantitativament l'aspecte i el disseny originals. Les peces originals que havien sobreviscut estaven pintades amb gran delicadesa i van ser atribuïdes a la Casa Amigó, juntament amb els vitralls de la nau. L'estudi principal de la restauradora indicava que els plafons de la rosassa no estaven en perill de despreniment, però el seu aspecte no feia justícia a una peça que en origen hauria estat tan representativa de l'església de Sant Esteve.

«Quan amb l'arquitecte municipal, Josep Bossacoma, vam començar a pensar en una intervenció adequada per a la rosassa, vam decidir que, malgrat que haguéssim perdut el disseny original, havíem de retornar la dignitat a la peça. Finalment, vaig optar per buscar projectes de rosasses de la Casa Amigó i rescatar-ne detalls per reemplaçar els vidres incolors instal·lats d'emergència després de la guerra per noves peces de color.» Aquesta feina de recerca va permetre a l'Anna fer una proposta que, malgrat que pugui ser considerada de creació més que de restauració, no és una apropiació d'una peça, sinó que posa en valor els dissenys dels autors originals de la rosassa. A més, darrere de totes les noves peces es van pintar de manera permanent un seguit de línies que les fan diferenciables de les peces originals. Una recerca i una dedicació que han fet possible retornar la majestuositat a una peça de la qual ningú no recordava l'aspecte anterior a la guerra.

TERCERA INTERVENCIÓ

La tercera fase de la restauració va ser duta a terme en dos blocs. El vitrall de sant Bartomeu va ser desinstal·lat al mes de maig i va ser col·locat de nou just abans de la Festa Major del 2017. La restauració dels altres dos vitralls, pertanyents a sant Josep i el Nen i a sant Esteve, es va portar a terme entre el juliol i el desembre del 2017.

«La restauració més laboriosa d'aquest conjunt de vitralls va ser la del que està dedicat a sant Bartomeu.»

Al mur sud de la nau de l'església, hi trobem tres obertures d'una sola llanceta amb traceria. Aquestes obertures estan tancades amb tres vitralls figuratius de gran qualitat pictòrica, que es trobaven en estats de conservació diversos. El vitrall més proper a l'absis representa sant Josep i el Nen; al centre, hi trobem sant Esteve, patró de l'església de Bordils, i per últim, tocant a la façana oest i a la rosassa, sant Bartomeu, patró del poble de Bordils.

La restauració més laboriosa d'aquest conjunt de vitralls va ser la del que està dedicat a sant Bartomeu. Se'n conservava la figura i només dues lletres del nom, col·locades al principi de la inscripció, «SA».

Després de provar d'encabir a la inscripció «SAN BARTOLOMEVS» i veure que no quadrava amb la inscripció del vitrall de sant Josep, l'Anna (assessorada per un expert en inscripcions medievals) va acabar girant la peça conservada i va veure que en realitat es tractava de «VS», i llavors, més àmpliament, s'hi podia escriure «S.BARTOLOMEVS».

El desordre de les peces no se sap ni quan, ni com, ni qui el va fer, però possiblement, quan algú va enfilar-se a tancar un forat amb una peça de vidre blanc, va trobar-se la peça de la «VS» a l'ampit de la finestra i la va col·locar cap per avall al davant de la inscripció, pensant que es tractava de l'inici d'un nom de sant. La restauradora, l'Anna, recorda aquesta anècdota rient, però durant molts dies s'hi va barallar, va rumiar molt i va treballar per mirar de trobar-hi la solució, perquè des de l'inici no li acabava de quadrar.

El vitrall de sant Esteve també es trobava en unes condicions molt deplorables. S'havia enganxat amb silicona una planxa de vidre imprès sobre els peus del sant, que també havia perdut mitja inscripció i gran part del seu vestit. A més de recuperar les pèrdues, consolidar els ploms i introduir-hi les noves peces, també es va dur a terme una important neteja de les superfícies dels vitralls, que es trobaven coberts de sutge procedent de les espelmes per la part interior, i de fang i pols per la part exterior.

Durant la neteja, es van detectar importants problemes de fixació de la capa pictòrica i moltes de les peces dels vitralls de la nau van haver de ser nete-

jades sota el microscopi, per no eliminar-ne pigment original. En alguns detalls importants, per la llegibilitat de les figures, es va haver d'afegir alguna línia de pintura al fred a la cara exterior de la peça.

LA CONSERVACIÓ DELS VITRALLS

«Ha estat una feina feta per conservadors, i penso que aquesta és una evidència visible en observar avui les peces. S'han documentat tots els passos de la intervenció i s'han seguit uns criteris molt clars, i s'han dedicat moltes hores a recuperar cada fragment de vidre que trobàvem a l'ampit de la finestra, per retornar-lo sempre que fos possible al seu lloc original», diu l'Anna mentre ens mostra els fregats i diagrames dels vitralls, que van fer quan tenien els plafons al taller per restaurar-los. «Aquests diagrames mostren la línia de plom del vitrall. Per fer-los, col·loquem el paper damunt el vitrall i, amb compte, passem una cera resseguint els ploms. D'aquesta manera ens queda el relleu i podem anotar a escala real què està trencat, quines peces falten, o bé quines són originals i quines no. Sempre fem un fregat abans i un altre després de la restauració, i els escanegem per

afegir-los als informes que redactem una vegada finalitzada la intervenció.»

Abans de marxar, l'Anna ens comenta que, per poder considerar els vitralls de l'església de Sant Esteve de Bordils del tot protegits, encara queda un darrer pas en aquest procés de restauració. Es tracta de protegir-los de les condensacions interiors que hi ha a l'església. La humitat ambiental (provocada per les estufes i les aglomeracions de gent) sempre es condensa als materials més freds dels edificis, que sovint són els vidres, i en aquest cas els vitralls. Aquestes condensacions han anat afectant la pintura, fixada sobre els vidres mitjançant coccions a alta temperatura. Malauradament, apunta la restauradora, el que tenim a Bordils és grisalla del final del segle XIX, coneguda pels seus problemes de fixació.

La restauració d'aquests vitralls ha suposat, en definitiva, que ens hi tornem a fixar i els admirem. Segurament mai més quedaran oblidats, per més amunt que estiguin, i és una sort que ara vitralls com la rosassa tornin a crear llums de colors cada cop que el sol els il·lumina.

Jordi Barrera i Lia Pou

L'Anna treballant al seu taller

RODAMÓN REPÚBLICA DE MOLDÀVIA

Casa dels Soviets a Tiraspol

Transnístria, l'últim reducte de nostàlgia soviètica d'Europa

COM PASSAR UN DIA EN UN FORAT NEGRE DE L'EUROPA ORIENTAL

Un dia, l'Estel Jou i en Sergi Miralles van decidir anar a veure una amiga seva a Chisinau, la capital de la República de Moldàvia

Perquè us en feu una idea, Moldàvia es troba entre Romania i Ucraïna i té la bandera dels mateixos colors que l'andorrana. És un lloc per on difícilment algú es deixaria perdre, però la Laura Bohigas — amiga de l'Estel des que totes dues van començar a estudiar Arquitectura— hi va anar a parar perquè s'havia enamorat dels països de l'est d'Europa. En aquesta remota capital de l'Europa Oriental, la Laura hi estava fent un Servei de Voluntariat Europeu, que és una mena d'Erasmus però de voluntaris, pagat per la Unió Europea. Era en una associació cultural anomenada Oberliht, en què treballaven per a la recuperació dels espais públics i la difusió de l'art i la cultura entre els joves. Tot plegat sona una mica complicat, però no patiu, es complicarà molt més!

Mapa Transnistria

Així d'entrada, anar a Chisinau no semblava gaire fàcil, però l'Estel i en Sergi no només estaven interessats en la capital moldava, sinó que volien anar a Tiraspol, la capital de la perillosa Transnistria. El topònim Transnistria moltes vegades va lligat a un seguit de llegendes terrorífiques que corren per les xarxes i que no sempre són certes. Per si algú no sap de què us estic parlant, us posaré en context sobre aquesta bonica regió vorejada pel riu Dnièster. Primer de tot, hem de saber que Transnistria havia format part de la República Socialista Soviètica d'Ucraïna, però després del pacte Molotov-Ribbentrop —signat entre l'URSS i l'Alemanya nazi el 1939— les fronteres van variar i va passar a formar part de la República Socialista de Moldàvia, de manera que va quedar desencaixada d'Ucraïna, amb la qual mantenia més llaços culturals i idiomàtics. En resum: Transnistria és una zona de parla russa que va quedar dins una zona de parla moldava o romanesa.

Els següents cinquanta anys van passar amb aparent normalitat... Fins que l'URSS va col·lapsar el 1991. En aquest moment de crisi van aflorar les tensions locals que feia dècades que s'anaven arrossegant. La majoria de la població de Moldàvia va votar unir-se a Romania, la qual cosa no va agradar a la minoria de parla russa —que viu a Transnistria—, que es va voler independitzar. Ho van intentar arreglar a través d'una guerra civil que va esclatar el 1992 i que va provocar al voltant de 1.500 morts.

Poc després es va signar un alto el foc que dura fins avui en dia i que mantenen Moldàvia i Transnistria amb la tutela de Rússia i Ucraïna. Des de llavors, Transnistria és un reducte d'estètica soviètica enmig d'enlloc, un indret on els comunistes més fetitxistes peregrinen per contemplar l'aire soviètic que s'hi respira i que s'ha independitzat *de facto* de Moldàvia, ja que no hi impera cap llei moldava: ni la moneda, ni les fronteres, ni la policia, ni l'educació tenen cap vinculació amb Moldàvia. Tot està controlat per les mateixes autoritats de l'autoproclamada República Moldava de Transnistria.

Per ser fidels a la realitat, els habitants de la nova república tenen una mica d'ajuda de Rússia. Des que es va signar l'alto el foc, els russos tenen desplegada la 14a divisió del seu exèrcit en aquesta regió. Val a dir que això als moldaus no els sembla gaire bé, però és una garantia de protecció necessària i justa perquè no es torni a iniciar la guerra civil. El 17 de desembre de 2006 es va celebrar un referèndum d'independència amb el 97,2% dels vots a favor de la causa secessionista, però això encara no els ha servit perquè cap país els reconegui. Transnistria només manté relacions internacionals amb Ossètia del Sud, Abkhàzia i Nagorno-Karabakh, tres repúbliques que tenen un estatus semblant al seu i que molt pocs països reconeixen.

La principal font d'ingressos de Transnistria diuen que és la indústria armamentística, ja que un cop

«El primer impacte que van tenir de l'entrada a Transnístria va ser que la bandera, verda i vermella, encara conserva la falç i el martell [...]»

entres en aquest territori deixes d'estar en territori legal, és a dir, t'endinses en un forat negre en el qual perds tota la protecció diplomàtica. És un lloc on un conflicte armat pot esclatar de bell nou qualsevol dia. Doncs sí, aquí és on van anar en Sergi, l'Estel i la seva amiga Laura acompanyats per la Thais, una noia de Figueres que treballava al Museu d'Història de Chisinau, i la Cathy, una noia londinenca que treballava en una associació de persones d'ètnia gitana.

L'experiència va començar quan van agafar un autobús des de Chisinau fins a Tiraspol. Sobre el mapa, són dues ciutats del mateix país, però al cap de poc més d'una hora de trajecte això queda desmentit, perquè cal passar un control fronterer que no hauria d'existir, però que, tanmateix, existeix. És una frontera molt militaritzada, amb una primera barrera que t'obliga a circular molt a poc a poc i amb presència policial armada a banda i banda. Un cop passada aquesta barrera, s'entra en terra de ningú amb una garita on els funcionaris del país que no existeix et demanen el passaport que no et poden segellar. Evidentment, van ser uns moments excitants i de tensió, però van transcórrer sense més complicacions fins que els van entregar els tiquets, que són els visats per poder estar unes hores dins el territori autònom.

El primer impacte que van tenir de l'entrada a Transnístria va ser que la bandera, verda i vermella, encara conserva la falç i el martell de temps pretèrits i que, a més a més, tota la retolació està feta en alfabet ciríl·lic, a diferència de la resta de Moldàvia. La primera parada del trajecte va ser la ciutat de Bender, l'única que és al costat oest del Dnièster, ja que la frontera delimita gairebé sempre amb aquest riu. El mateix nom de la república significa «darrere el riu Dnièster; Приднестровье Pridnestróvie». Aquesta zona amortidor entre els dos territoris en conflicte està controlada totalment per la regió separatista. Les seves riberes estan unides per dos grans ponts, un per als cotxes i un altre per al tren. Només mirant el segon pont se sap on s'és, ja que està pintat amb la bandera russa per un costat i amb la de Transnístria per l'altre. Queda clar qui posa els diners i qui controla la regió.

El que més els va cridar l'atenció després de sortir de l'estació d'autobusos va ser el dia assolellat i bonic que feia, però també la netedat i l'ordre que

imperaven a la capital, Tiraspol. A diferència de la resta de Moldàvia, tot estava net, ordenat i cuidat. No hi havia ni un sol paper a terra, ni cigarretes, ni brutícia. Ningú diria que es tracta d'una zona tècnicament en guerra. La gent que es trobaven pel carrer estava contenta i es preparava per al Dia de la República, que era l'endemà, el 2 de setembre. S'hi veien nenes amb trenes i flors al cap i moltes parelles casant-se i gaudint del clima benigne de finals d'estiu. En definitiva, podria ser l'avinguda de qualsevol ciutat europea un matí qualsevol.

El viatge continua i apareix de manera magnànima l'impressionant camp de futbol del Sheriff de Tiraspol, equip que ha guanyat pràcticament tots els títols haguts i per haver de la Lliga moldava. La denominació *Sheriff* està totalment lligada a Transnístria: un equip de futbol, gasolineres, constructors, xarxa de telèfons i d'internet formen part d'aquest entramat empresarial fundat per antics membres dels Serveis Secrets Soviètics. L'estadi és de nova factura i totalment modernitzat —val a dir que és l'únic aprovat amb la màxima nota per la UEFA a tot Moldàvia.

Dins la ciutat de Tiraspol va ser espectacular per a ells veure com el temps s'havia aturat en plena era soviètica. Banderes comunistes, estàtues de Lenin, tancs i exhibició de símbols comunistes fan d'aquesta regió un verdader tresor per als nostàlgics de l'URSS. La imatge de Lenin presideix la plaça del parlament transnistrià i també hi apareixen símbols èpics de la col·lectivització soviètica, juntament amb imatges dels pagesos al voltant de l'arbre de l'abundància, que representa el socialisme. En definitiva, un pot afirmar que es troba dins un museu comunista a l'aire lliure, i els seus habitants se senten molt orgullosos d'aquests símbols.

Un tema a part és la moneda local, el ruble de Transnístria, totalment inservible fora d'aquest enclavament soviètic. Els bitllets tenen una efígie del fundador de la ciutat, Aleksandr Suvorov, i les monedes són de plàstic i amb formes diverses segons el valor que tenen. Un pentàgon, un quadrat, un cercle i un hexàgon serveixen per pagar el dia a dia dins la república del riu Dnièster. És més, els nostres viatgers van tenir un petit problema amb el conductor de l'autobús de tornada. Resulta que només

L'Estel i en Sergi davant l'escultura de Lenin de Tiraspol

Records soviètics de Transnístria

els quedaven 61 rubles i el bitllet en costava 68, però, per sort, l'home els va deixar pagar una part del preu amb rubles transnistrianes i l'altra amb leus moldaus.

La dificultat que van tenir per visitar espais i la poca o nul·la oferta turística va fer que les poques hores del visat es fessin llargues. La visita al Parlament està totalment prohibida, així que van aprofitar per fer-se les fotografies de rigor al costat de l'estàtua de Lenin. Al capdamunt de les columnes del mateix

Parlament no hi diu «Parlament de Transnístria», sinó «Domsovietov», és a dir, «Casa del Soviet» (Casa del Consell). Tota una declaració d'intencions per entendre el tarannà d'aquest país.

A mitja tarda ja no els quedava gaire temps per marxar, ja que els havien aconsellat que no agafessin l'últim autobús, perquè a vegades no sortia. Tot i les precaucions, van perdre la Laura i les altres dues companyes perquè van voler anar a comprar alguns records de la zona i la famosa samarreta del Sheriff de Tiraspol! Les dificultats de comunicació amb la gent feien que, en comptes d'indicar-los l'estació d'autobusos, els portessin cap a l'estadi, que era al mig de la ciutat. Era evident que anaven justos de temps i que havien de sortir de la ciutat si no volien incomplir les lleis d'aquesta peculiar república. Sort que finalment algú els va entendre i els va indicar la direcció correcta per agafar el transport públic i desfer el camí que havien traçat! La sensació que van sentir va ser una mica la de la Ventafochs intentant marxar abans que l'autobús es convertís en carabassa i quedessin atrapats dins l'últim reducte de nostàlgia soviètica d'Europa.

Segurament, rasant una mica, haurien trobat la corrupció, el tràfic d'armes, el blanqueig de capitals, el conflicte entre Moldàvia i Rússia... Però no ho van veure, ni tan sols van tenir l'oportunitat de viure-ho. És més, aquests estereotips de ben segur que es trobarien a qualsevol racó d'Europa, fins i tot a casa nostra.

Reflexionant sobre la vida d'aquesta gent, encaixonada voluntàriament entre Moldàvia i Ucraïna en un conflicte oblidat, se'm fa present la voluntat d'un poble de no caure en l'oblit, de resistir tot i tenir-ho tot en contra. Cap país no els ha reconegut mai i existeixen gràcies als interessos russos, però tot i això perseveren a mantenir la seva identitat, no per ser millors, sinó per ser ells, un tros de la Unió Soviètica que es nega a desaparèixer, a renegar del seu passat, i que se sent orgullós de si mateix. Un forat negre que des d'aquell moment va deixar de ser fosc per tornar-se lluminós i tranquil. Tal com escriu la Laura Bohigas: «El més interessant d'aquesta ciutat és el context, però no pas la ciutat en si.»¹

Pitu Pujol

¹ BOHIGAS VENDRELL, Laura. *Me'n vaig a l'Est. Apunts de Belgrad, Moscou i Chisinau*. El Toll, 2016, p. 166-168.

FENT-LA PETAR AMB... MERITXELL FIGUERAS

Temporada 2005-2006, quan la Meritxell va aconseguir un tercer lloc en el Campionat de Catalunya d'Estiu G3 de natació a la piscina olímpica de Reus

De la natació a la bicicleta de muntanya

La Meritxell Figueras Garangou, veïna de Flaçà establerta a Girona, és una esportista nata, molt competitiva i apassionada de la natació i l'esport en general. De ben petita ja competia amb el Club Poliesportiu Flaçà, després va passar pel GEiEG i, uns anys més tard, va descobrir el món del triatló gràcies al Club Triatló Girona Costa Brava, on es va iniciar. Va competir amb el CN Reus Ploms i actualment competeix en BTT amb el Team Artsport

Com vas començar en el món de l'esport?

Sempre he fet esport, des que era petita. Vaig començar amb la natació al Club de Flaçà, fent competicions territorials i interterritorials als estius, fins que als dotze anys em va fixar el GEiEG. Aleshores competia gairebé cada setmana i en diverses ocasions em vaig classificar per als campionats de Catalunya i d'Espanya. Alguns anys compaginava les competicions de natació amb estades curtes de perfeccionament de joves nedadors al CAR de Sant Cugat.

Els meus millors resultats van arribar als catorze anys, quan vaig quedar tercera de Catalunya i cinquena d'Espanya en 200 m papallona i vaig aconseguir la meva millor marca personal. Les meves

proves preferides en natació eren els 100 m i els 200 m papallona i els 200 m i els 400 m estils.

Què et va fer iniciar en el triatló?

Ja quan estudiava a l'escola de primària, participava en cros escolars d'atletisme, i ho feia per afició, ja que el meu principal objectiu era la natació.

Als quinze anys vaig patir una lesió d'espalla que em va fer trencar el ritme dels entrenaments i, per tant, no vaig poder recuperar la que havia de ser la meva millor temporada com a nedadora. Em vaig perdre els Campionats d'Espanya i vaig passar una mala època, motivacionalment parlant.

I, de la natació, comences a competir en triatlons? Quan ho vas decidir?

El 2008 vaig participar en els meus primers triatlons distància esprint, la distància perfecta per iniciar-me. Ho vaig fer per desconnectar de la mala sort o la mala època que passava amb la natació. El que va engrescar-me va ser que el meu pare també corria, i la meua mare estava il·lusionada a venir a animar-nos.

Als setze anys, sense saber-ho, els meus pares em van apuntar a unes proves de nivell de triatló. Era l'any 2009, i la Federació Catalana de Triatló, en el seu pla de beques, havia apostat per fixar quatre noies, una de les quals vaig ser jo. Aquestes proves em van fer aconseguir una beca per entrar a l'Institut d'Ensenyament Secundari Joaquim Blume com a esportista d'alt nivell català.

Vaig estar dos anys a Esplugues de Llobregat estudiant i fent triatlons amb totes les facilitats que un esportista pot somiar. Hi vaig estar com a interna (dormint a la residència de joves) dels setze als divuit anys i vaig aprofitar-ho tant com vaig poder. Sens dubte, va ser una experiència única que em va fer créixer i formar-me moltíssim com a persona i com a esportista.

El darrer any de la beca vaig patir una altra lesió, una hèrnia tibial anterior de la cama dreta, que va acabar en una cirurgia, i això va fer que durant l'últim any de triatló no pogués competir en tota la temporada. Una altra vegada em tornava a perdre uns importantíssims Campionats d'Espanya, i aquest va ser el principal motiu pel qual el Consell Català de l'Esport no em va renovar la beca com a esportista d'alt nivell en triatló, i vaig haver de tornar a Girona.

La Meritxell celebrant el tercer lloc en el Campionat de Catalunya d'Estiu G3 de natació a la piscina olímpica de Reus

És molt dur ser una persona tan activa i que de cop et lesionis i no puguis donar el màxim de tu, i encara és més dur veure que, després de la lesió, la Federació no vol tornar a apostar per tu.

Tinc entès que a la Blume no es des- cansa. Va ser dur dedicar cos i ànima durant dos anys al triatló?

Va ser fàcil per a mi, ja que la passió em donava tots els ànims per despertar-me cada dia a les sis del matí per entrenar i començar el dia amb molta energia. A més, la residència comptava amb nombroses instal·lacions dissenyades per al benestar i el rendiment dels esportistes. Teníem l'escola a quatre passes, també el gimnàs, les pistes d'atletisme, la piscina, el psicòleg, el fisioterapeuta, el nutricionista, el podòleg, el metge, la tutora... Cada dia era una aventura i un nou aprenentatge.

El segon any vaig tenir la sort de compartir habi- tació amb dues noies espectaculars: una golfista i una esgrimidora. En guardo i en guardaré sempre un record meravellós.

Tot i així, el triatló és un esport molt dur, ja que per rendir al màxim demana molt de temps i dedicació, i amb això vull dir que molts dies eren durs de su- perar, sobretot els dies propers a exàmens o a la selectivitat.

Què vas fer quan vas tornar a Girona?

La tornada a Girona i, per tant, la tornada al món real va ser molt dura. Vaig passar de tenir-ho tot i sen- tir-me acompanyada en la meva carrera esportiva a trobar-me sense entrenador, preparador físic, psi- còleg, metge, fisioterapeuta... Va arribar un moment que, de triatló, gairebé no en volia ni sentir a parlar. Sort que vaig tenir els meus pares fent-me costat, perquè la tornada a la realitat va ser molt dura.

Tenia divuit anys i vaig començar a estudiar Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE) a la universitat. Quan vaig acabar la carrera, vaig començar a inte- rressar-me pel ciclisme de muntanya. Mai he parat de fer esport, tot i que quan vaig tornar, els primers anys, en practicava molt menys. En acabar la carrera vaig fer un màster de dos anys de Turisme Soste- nible a la UOC.

Fotografia de la competició de La Tramun MTB Marathon World Series, 2017. És una de les curses més dures, tècniques i amb nivell en BTT que es fan a Girona. Aquesta era la primera temporada competint amb bicicleta de muntanya i la Meritxell va aconseguir la vuitena posició femenina amb un temps de 5 h i 19 min en un circuit de 68 km amb un desnivell +2.200 m

Mentre estudiaves la carrera, vas arraconar el món del triatló? Com et vas decantar per la bicicleta de muntanya?

Quan se'm va acabar la beca, em vaig apuntar a un triatló de muntanya per provar un esport nou. Era el Campionat d'Espanya, que es disputava a Calella, i allà vaig fer dos podis: primera de la categoria sub-23 i quarta de la general. El triatló em va fer decantar per la bicicleta tot terreny, i vaig decidir canviar la bici de carretera per la de muntanya.

Ara fa gairebé dos anys que practico BTT amb el Team Artsport. Actualment hi ha força noies que practiquen aquest esport i crec que de mica en mica n'hi haurà més. S'està posant de moda.

Vaig escollir el ciclisme perquè soc molt competitiva i la tornada al món real sense facilitats no m'ajudava a poder competir al meu màxim nivell en triatló. Vaig voler endinsar-me en un autoaprenentatge i, per intentar no ser tan competitiva ni comparar-me amb ningú, em vaig dir: «provaràs un esport nou en el qual quedaràs última i competiràs contra tu mateixa i prou».

Des que vas entrar a la Blume fins que vas acabar la carrera universitària, com ho feies per poder compaginar els estudis amb tantes hores dedicades a l'esport?

Compaginar els estudis i la feina era molt fàcil a Barcelona, però aquí ja no, em costava molt més. Crec que el secret és organitzar-te bé el temps, perquè, per poc que en tinguis, si en tens ganes, sempre podràs fer el que t'agrada.

Actualment estudio anglès i francès als matins i treballa com a coordinadora d'activitats en el projecte de les Vies Braves. A més, dos dies a la setmana també treballa a la piscina municipal de Salt fent cursos de natació i entrenaments personals. Les dues feines m'agraden molt, són molt diferents i això m'ajuda a tenir el cap sempre fresc.

«Em prepara l'entrenador del club, Jordi Arteman, i entreno pel meu compte. Gairebé sempre tinc la sort d'entrenar acompanyada.»

M'agradaria que el dia tingués més hores, i així podria dedicar més temps a la natura i l'esport. Estic bé així, però potser l'any que ve hauré de fer un replantejament, per valorar realment què és el que més necessito i què és el que més vull.

Actualment estàs competint a la Copa Catalana Internacional de BTT. Com vas accedir-hi?

Un exprofessor meu del grau en CAFE va proposar-li a la meua parella que m'animés a apuntar-me al seu equip de ciclisme, el Team Artsport. Quan la meua parella m'ho va explicar, vaig trucar ràpidament al meu exprofessor per acceptar la seva proposta.

Amb aquesta idea esbojarrada, em vaig animar a competir i a seguir el circuit de la Copa Catalana Internacional, i ara fa un any que em prenc els entrenaments i les curses de manera més seriosa.

L'any passat no vaig tenir gaires bons resultats, però a cada cursa millorava més i formava més part de la competició. Aquest any estic obtenint molt bons resultats, i de moment estic situada a la tercera posició de la categoria elit del circuit de la Copa Catalana Internacional. Penso que està tornant a sortir la Txell competitiva, si més no, estic molt motivada.

I com entrenes? I quants dies i quantes hores setmanalment?

Em prepara l'entrenador del club, Jordi Arteman, i entreno pel meu compte. Gairebé sempre tinc la sort d'entrenar acompanyada. La temporada és llarga, les curses van començar al febrer i acabaran al mes de setembre. El ritme de competicions és força regular, de manera que competeixo un dia cada dos caps de setmana. Normalment sol ser diumenge al matí, i són unes dues hores de cursa. La resta de caps de setmana, si no treballa, m'apunto a curses populars per no perdre el ritme.

Els entrenaments són diaris, als migdies, una hora i mitja, que és quan dispo de temps lliure entre classes

i feina. Sempre entreno per les Gavarres o per la zona de Banyoles. Les Gavarres les tinc a prop de casa i les conec molt i molt bé. Molts dies m'hi sento com al pati de casa. I les tardes de dimarts i dimecres intento anar al gimnàs a fer treball preventiu i exercicis de *core*. En total, entreno unes dotze hores al llarg de la setmana, incloent-hi el cap de setmana que competeixo.

Creus que és fàcil dedicar-se al ciclisme professionalment?

Hi ha gent que es dedica professionalment al ciclisme. Però crec que, a dia d'avui, hi ha dos tipus de professionalitat en el ciclisme i en l'esport en general: el professional que obté molt bons resultats i té talent i el professional que s'hi pot dedicar gràcies al fet que ofereix un bon contingut a les xarxes socials. Les xarxes socials han obert les portes a gent amb nivell més baix, amb això vull dir que no forçosament has de ser bo per ser professional: si ets un bon *influencer*, hi ha la possibilitat que alguna marca vulgui apostar per tu i t'ajudi econòmicament.

És més fàcil dedicar-te professionalment al ciclisme que a la natació, ja que en la natació hi ha molt poques ajudes i marques interessades, en canvi, en el ciclisme n'hi ha més.

Però la natació no l'has deixat del tot, oi? Què és el projecte de les Vies Braves?

Les Vies Braves són itineraris marins abalisats a la Costa Brava, on es realitzen activitats lúdiques i pedagògiques. Jo hi treballo i soc la coordinadora de les activitats. En soc des que es va crear el projecte i me'n sento part: treballo i faig el que més m'agrada.

A Vies Braves hi treballo mitja jornada durant tot l'any. A l'hivern m'ocupo de la feina d'oficina per organitzar l'estiu, i a l'estiu treballo sobretot al mar.

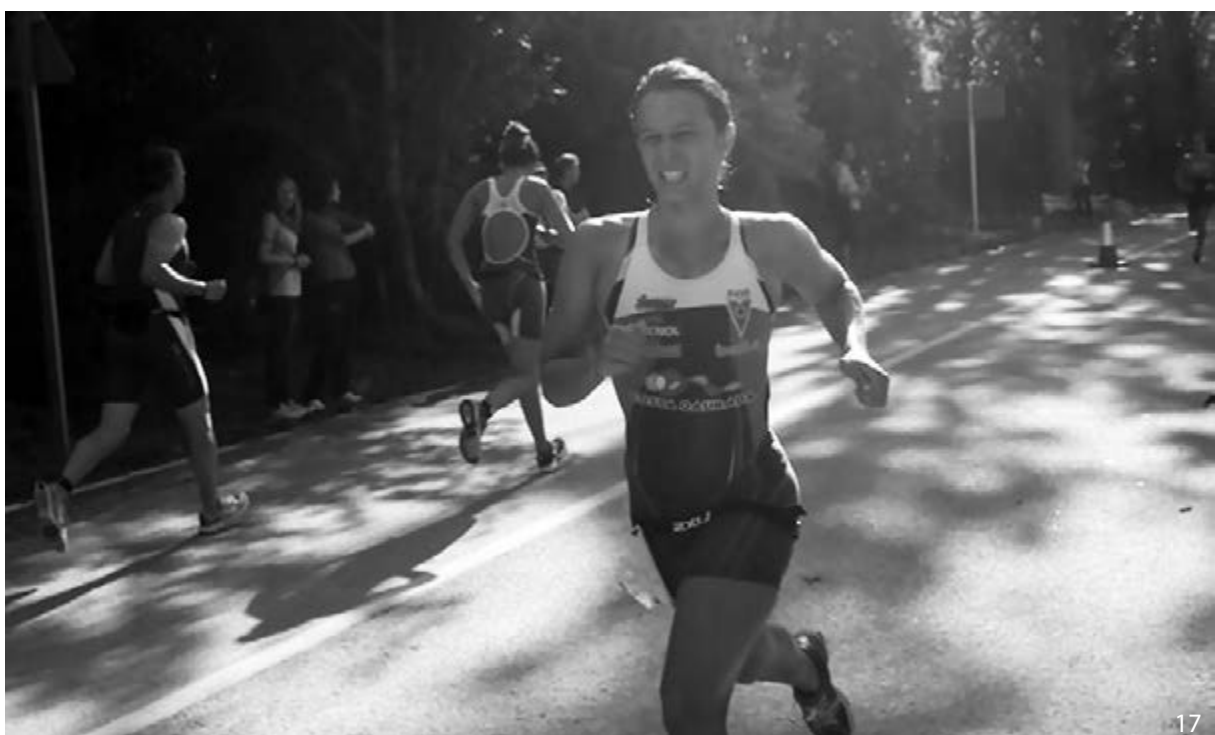
Estem aconseguint que els turistes s'involucrin en el projecte i hi participin. Fem grups d'unes quinze persones que volen fer excursions nedant o fent *snorkeling* pel mar. La majoria d'activitats són gratuïtes, però també n'hi ha de pagament.

Quin és el teu proper repte o objectiu?

El proper objectiu que m'he marcat és acabar la Copa Catalana entre els cinc primers llocs. Vull superar-me a mi mateixa, perquè confio que puc aprendre i millorar encara molt més.

Íria Masó i Lia Pou

Competint al Campionat d'Espanya de Triatló Cros de la temporada 2014. La Meritxell va quedar en primera posició

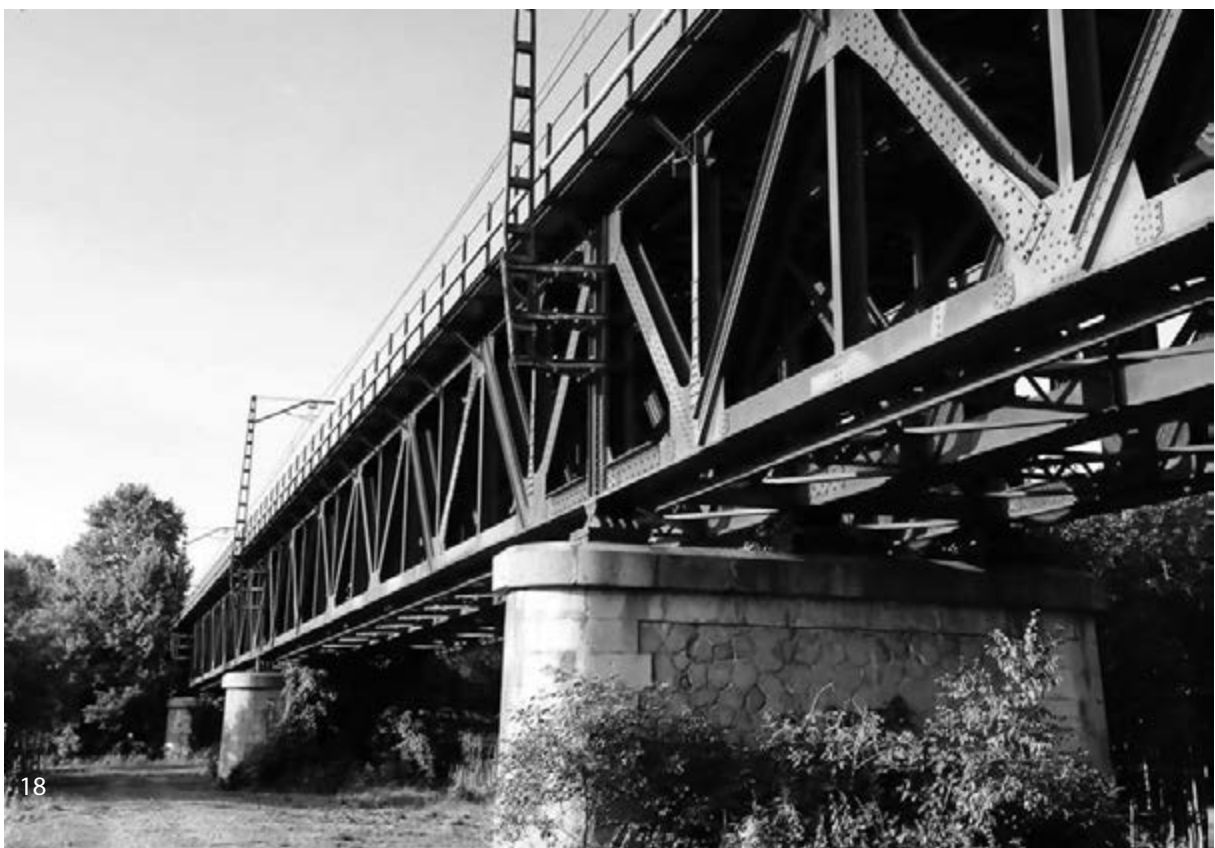
El pont Eiffel de Flaçà

El passat novembre, llegint la premsa de les nostres comarques, tenia la grata sorpresa de la conservació i millora del pont de Ferro, sortit dels tallers Eiffel de París, a la riera Aubi, a la zona del paratge Balitrà de Palamós

Al municipi empordanès han considerat amb bon criteri que calia posar-lo al dia i fer conèixer encara més la seva història. Tot plegat ha estat una restauració excel·lent i una bona iniciativa de potenciació del patrimoni local.

A partir de la lectura d'aquesta notícia, em va venir al cap que a la llera del Ter, entre Flaçà i Sant Jordi Desvalls, també hi tenim un pont sorgit dels tallers Eiffel el 1870, i col·locat en la seva primera fase sobre el nostre Ter el 1887, i que és realment magnífic. Transcorre 220 metres pel terme de Flaçà i 85 metres pel de Sant Jordi Desvalls, i té una alçada de 16 metres. Està distribuït en set trams metàl·lics i format per dues grans bigues també metàl·liques i en gelosia. Quan el van construir, hi hagué alguns morts per esllavissades de la sorra. La segona fase de la seva construcció, entre el 1927 i el 1929, va anar a càrrec de la Maquinista Terrestre, i durant la guerra, un tram fou volat per inutilitzar-lo. Aquest fet va modificar part del seu aspecte, sobretot pel

Vista del Pont Eiffel de Flaçà. Fotografia de Josep Pagès

que fa a la barana superior, actualment molt més senzilla. L'accés es pot fer des del molí de Can Vinyals, al terme de Flaçà; per un corriol que passa pel mig d'una arbreda, o bé des de Sobrànigues.

La història d'aquest pont va lligada al tram de ferrocarril entre Girona i Figueres en direcció a França durant la segona meitat del segle XIX. El 1863 ja s'esmenta la instal·lació d'una estació de tren a Sant Jordi Desvalls i la necessitat d'unió de les dues ribes del Ter. El 27 d'octubre de 1877 s'inaugura el tram de via abans esmentat i, per tant, es comença a utilitzar amb total normalitat. Alexandre-Gustave Eiffel, enginyer i arquitecte mundialment famós per la torre parisenca que porta el seu nom i per l'esquelet de l'estàtua de la Llibertat de Nova York, va treballar a la província de Girona en aquesta època, i està documentat que se li van encarregar vuit ponts metàl·lics, cinc dels quals ferroviaris. El més conegut de les nostres comarques és el de les Peixateries o de Ferro de Girona, acabat i lliurat el mateix any que el nostre, el 1887. Se li han fet diverses obres de restauració, una de les més destacades força recent, el 2008. Girona, com ens indica l'Àngel Guirado en la seva crònica *Els ponts perduts*, en van tenir dos, de ponts Eiffel, i el segon és el que ara hi ha a Palamós, al qual m'he referit al principi d'aquest article. Doncs sí, situat a la zona de Can Sarasa, zona antiga sala de ball, enllaçava la Devesa, salvant el Güell, amb la ciutat construïda, i va ser traslladat a la localitat de la Costa Brava amb un gran cost econòmic i molts esforços logístics per a l'època.

Igualment proper a nosaltres tenim el pont Eiffel, també ferroviari, de Llançà. De color blau, està situat entre les estacions de Vilajuïga i Llançà, i també és d'estructura metàl·lica. Aquest tram de via de més al nord, entre Figueres i Portbou, s'inaugurà una mica més tard que el nostre tram, i una mica més al nord, a Colera, hi trobem un viaducte Eiffel considerat una gran obra d'enginyeria civil catalana, que s'alça 20 metres sobre el nivell del mar i constitueix una senya d'identitat destacada del municipi, el qual travessa amb quatre grans pilars prismàtics de formigó. A Perelada també tenen un petit pont peatonal metàl·lic Eiffel sobre el riu Orlina. De ponts de la companyia Eiffel, en tenim fins a vuit en terres gironines.

Tornant al nostre pont, avui dia considerem el pont Eiffel ferroviari, però abans va ser també, i amb molta importància, una gran via de comunicació

Vista des de baix del Pont Eiffel de Flaçà. Fotografia de Josep Pagès

per anar cap a l'Alt Empordà a peu o en bicicleta. Les seves voreres laterals permetien i permeten el trànsit de persones, i aquest fet era aprofitat àmpliament pels municipis de tots dos costats de la Llera del Ter. A l'època ja hi havia una necessitat de travessar el riu, la gent es desplaçava cada vegada més i els llaços existents cada cop més forts van constituir l'excusa perfecta per fer d'aquest pont un veritable pas i nexa d'unió entre la gent de cadascuna de les ribes de la nostra Llera del Ter.

Aquesta situació canvia de manera important i decisiva amb la construcció del passallís actual posat en funcionament l'any 1985 per la Direcció General de Carreteres de la Generalitat, a partir d'una proposta de l'any 1981 dels ajuntaments de Sant Jordi, Flaçà, Bordils, Foixà i la Pera. Aquesta obra complia una reivindicació històrica i modificava de manera substancial l'ús de la infraestructura, que, com ja hem dit, actualment és utilitzada en gran part pel pas dels trens de la línia Portbou-Barcelona.

En definitiva, podem dir que a la nostra Llera tenim un pont de la companyia Eiffel que formava part d'una xarxa més extensa i important, en una època en què el nostre país es transformava inexorablement i el progrés i la modernitat començaven a imposar-se. Temps de somnis i il·lusions que tenen com a exemple el nostre pont, que, tot i no ser tan conegut com es mereixeria, s'alça majestuós per seguir unint els nostres pobles veïns amb les seves respectives comarques.

Miquel Terradez

No t'oblidis d'escriure'm

Jove, d'arrels celranenques i escriptora. Clàudia Bussé i Rojas (Girona, 1999) ha publicat la seva primera novel·la, *No t'oblidis d'escriure'm* (Edicions Tremendes), que va rebre una menció honorífica dels premis Ernest Lluch de la Universitat Pompeu Fabra de Treballs de Recerca de Batxillerat

Des de petita ha estat una lectora empedreïda, però va ser gràcies a aquest treball que es va descobrir, a ella mateixa, com a autora. El relat transcorre durant la Guerra Civil, entre les terres de l'Ebre, d'on prové la seva família materna, i Mataró, i està basat en fets reals i en les cartes escrites des del front pel seu besavi per part de mare, Joan, dirigides a la seva dona, Teresa. La història de les cartes és, també, curiosa. L'àvia de l'autora, que també es deia Teresa, havia guardat la correspondència del seu pare tota la vida en un cofre.

A la seva neta no li deixava obrir la caps i ella desconeixia què s'hi amagava: «Jo estava convençuda que, allà dins, hi havia algun tresor. I així va ser, tot i que no es tractava d'un tresor material. La meua àvia, quan va considerar que era prou gran, em va donar el cofre i així vaig descobrir les cartes, i després les vaig transcriure», explica l'escriptora. A la novel·la dona veu a la seva besàvia, que durant aquells temps no va respondre ni una carta del marit.

No t'oblidis d'escriure'm és, segons Bussé, un homenatge a la seva àvia: «D'aquesta manera vaig poder donar respostes al silenci de la besàvia i tancar, tot i que amb certa ficció, la història de la seva família», comenta. Ha presentat la publicació en diversos municipis de la geografia catalana: des de Celrà, el poble del seu pare, Pere Bussé, fins a Girona, Vilablareix, Barcelona o Ares del Maestrat. Per a aquesta nova edició de *La Llera del Ter*, Clàudia Bussé ens n'ha regalat uns fragments, que parlen de la inquietud, la por i el desig de llibertat d'una de les moltes dones que van viure i patir la Guerra Civil.

Mar Camps

En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares. La guerra ha terminado. Burgos, 1 de abril de 1939, año de la victoria. El Generalísimo. Fdo. Francisco Franco Bahamonde.

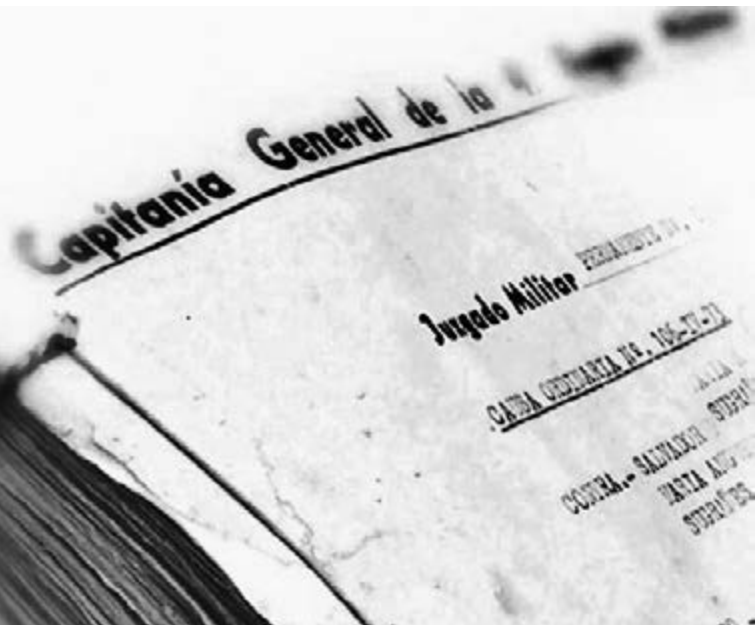
El dia 1 d'abril se'ns anuncia la fi de la guerra. La ciutat de Mataró s'omple d'animació, crits d'eufòria i domassos blancs. Fins i tot s'adornen uns jardins públics amb el retrat de Franco, envoltat de flors i situat sobre un altar. Les autoritats ofereixen discursos i xerrades durant els dies següents, i la banda musical toca més que en qualsevol altre ocasió. Se celebra una missa en presència de membres de la FET, les Secciones Femeninas, Auxilio Social, OJ i alguns batallons d'infanteria. Finalment, s'acaba la celebració amb una desfilada encapçalada pel portador del llorer de la victòria. El segueixen els tambors, les banderes blanques, les autoritats i, evidentment, la població victorejant Franco.

Torno camí cap a casa a pas lleuger i el cap cot, ja no puc suportar més veure aquest tipus de celebracions. Des de l'ocupació franquista a la ciutat que sembla que la població hagi oblidat la fam i la misèria. Doncs jo no, és impossible no pensar en la nostra filla. Ara ha arribat el moment en què ja no tenim res per menjar, no sé què fer. La ràbia em cou per dins de la impotència que sento. Ja estic farta d'esperar, prou festes, prou alegria, només vull que tornis ara mateix. M'és ben igual que creguis en la causa republicana i hakis volgut jugar la teva vida en el camp de guerra, però tenim una filla. Fins ara he pogut entendre la teva posició, però ara ja n'estic tipa. Necessitem menjar, necessitem un home, necessitem un pare! Entro a casa escopetejada i vaig ràpid cap a la cuina. La Magdalena, enganxada al talons, em segueix fins a la cuina. Se'm nota alterada, la calor em puja pel front i em regalima la suor. Em giro per mira-la i ella només veu els meus ulls desorbitats, presos per un atac de pànic descontrolat. S'acosta i intenta agafar-me pels canells i obligar-me a mirar-la. Em regiro com una fera

salvatge que no vol ser conduïda per ningú. No sé com ha arribat fins aquí, però tinc un plat entre els meus braços, abraçat al meu pit i agafat com un escut. Sento la veu de la Magdalena que intenta asserenar-me i identifico el timbre agut que la caracteritza quan està preocupada. Una part de mi voldria ser prou forta per deslliurar-me d'ella i fugir. M'agradaria ser lliure i envolar-me més enllà d'aquestes parets. Senzillament marxar d'aquest país, d'aquesta terra que m'ha fet canviar tant en qüestió d'uns mesos. Sola, i recomençar la meva vida. De cop, m'adono que no tinc ganes de lluitar, no vull haver d'aixecar el cap i tirar la família endavant amb la responsabilitat d'un home però amb les possibilitats d'una dona. Nego amb el cap amb virulència, feta un manyoc entre els braços de la Magdalena que em pressionen cada vegada més fort.

No sóc conscient dels meus moviments, només vull fugir. Etzibo cops a dreta i esquerra, cames i braços es mouen impetuosament. En un moment indeterminat que no sóc capaç de recordar afluixo la intensitat de la meva força, cedint a l'abraçada de la dona amb cara d'espant que m'embolcalla amb els braços. Poc a poc rellisco per la paret fins arrauir-me al terra, feta una massa desproveïda de voluntat. La Magdalena m'ajuda a incorporar el tors i recolza el meu cap a la seva espatlla. Llavors, com si es tractés d'un infant que ha perdut els seus pares, la Magdalena m'abraça i m'acaricia el cap amb tendresa. Les llàgrimes comencen a escolar-se pels meus ulls i no paro fins haver deixat xopa la part de dalt del vestit de la Magdalena. Al cap d'una estona, no sóc capaç de dir si han passat dos minuts o tres hores, els meus ulls inflats i vermells ja no deixen caure ni una gota més. La tia de la meva filla m'aixeca amb força per les aixelles i m'acompanya al bany perquè em remulli la cara. Seguidament em porta al llit i m'estira amb paciència. Mentre, l'observo i enganxo una llambregada que dirigeix cap a mi. En el moment en què els meus ulls dilatats i horroritzats es creuen amb els seus, totes dues som conscients fins a quin punt la guerra afecta les persones.

Represaliats pel franquisme

Les tropes feixistes del general Franco van entrar a Bordils el 7 de febrer de 1939. Fou aleshores que, a instàncies de l'Estat franquista, es van començar a aplicar una munió de mesures repressives que es justificaven, per exemple, en els **consells de guerra** i en la posada en pràctica d'articulats legals recentment promulgats, com la Ley de Responsabilidades Políticas i la Ley de Represión de la Masonería y el Comunismo

Es calcula que al Seminari Diocesà de Girona hi va haver una població reclusa de més de 2.500 presos fins al 1942, i al convent de les Adoratrius de la mateixa ciutat s'hi concentraven més de 1.400 dones a la fi del 1940.

L'1 de març ja es van celebrar el primers consells de guerra. Tot plegat va implicar l'endegament de nombroses accions depuradores sobre una gran proporció de la població gironina que abans del mes de febrer del 1939 havia militat o simpatitzat amb les forces polítiques de l'esquerra. Aquell dia, els jutges militars feixistes només van neces-

Un dels molts consells de guerra sumaríssims

sitar tres hores per portar a terme tres consells de guerra: en total foren 24 persones jutjades (11 de Bordils) i els jutges van decretar la pena de mort per a 11 persones (una de Bordils).

«El judici no deixava de ser un simulacre, ja que les sentències estaven més que aprovades abans de començar la cerimònia.»

Rafael Serra Casadevall, de 39 anys, casat, ferrer, natural de Serinyà i veí de Bordils.

Marcel·lí Perich Expósito, de 34 anys, casat, pagès i veí de Bordils.

Miquel Batet Sau, de 36 anys, casat, comerciant, natural de Culla i veí de Bordils (pena de mort).*

COM EREN AQUELLS CONSELLS DE GUERRA?

Eren procediments judicials militars de caràcter sumaríssim, farcits d'irregularitats, ja que, a més del procediment d'urgència que s'hi aplicava, s'hi sumaven l'acumulació de causes sense cap mena de lligam entre si, que eren sotmeses a un mateix judici. Per resumir-ho: una farsa.

Era comú en els primers anys de la postguerra, quan es va fer el major nombre de consells de guerra, que en un mateix acte de judici es jutgés de deu a vint persones, en un judici que no durava més enllà d'una hora.

Aquesta acumulació de causes que no tenien res a veure entre si vulnerava el mateix codi de justícia militar vigent, ja que només es podien acumular les causes relacionades amb delictes connexos i contra persones que haguessin participat en un mateix fet delictiu com a autores, inductores o encobridores. En aquests judicis, un mateix defensor assumia la defensa de tots els processats i, per tant, en les poques hores que hi havia des del seu nomenament fins al judici no tenia temps material per preparar la defensa d'un acusat ni plantejar la prova que volia practicar en descàrrec. I menys encara podia atendre sis, deu o fins a vint acusats que se li encomanaven. A això hi hem d'afegir el fet que els defensors no solien tenir coneixements de dret, ja que no calia que fossin advocats oficials. En els procediments sumaris i sumaríssims no es podia designar un advocat particular, sinó que ho havia de ser un oficial militar. Per això en la majoria dels casos veiem en les actes dels judicis que la defensa es limitava a demanar la clemència del tribunal.

El primer consell de guerra fou a les 9.30 hores d'aquell matí del dia 1 de març. A les 11 hores del matí es va celebrar el segon consell de guerra, on foren jutjats els veïns de Bordils següents:

Josep Aliu Maurici, de 31 anys, casat, guarnicioner, natural de Salt i veí de Bordils.

Lluís Julià Guich, de 43 anys, casat, flequer i veí de Bordils.

Escolàstica Vila Planes, de 28 anys, casada i veïna de Bordils.

Antoni Tixé Casú, de 32 anys, casat, transportista i veí de Bordils.

** Miquel Batet Sau fou afusellat el 8 de març a la tàpia del cementiri de Girona.*

Altres bordilencs que foren jutjats al cap de pocs dies:

Josep Garganta Torres (pena de mort)

Joan Ferran Sau

Francesc Puig Perich

Pere Casademont Brugués

Antoni Garcia Pons

Martí Ribot Planas

Esteve Homs Xargay

NOTA I REFLEXIÓ: en els darrers anys hi ha hagut una revifalla d'una historiografia neofranquista que pretén, de nou, manipular el nostre passat i promoure una visió condescendent d'un sistema polític abominable. Aquests judicis farsa no us recorden fets molt actuals?, o potser és que soc al túnel del temps...

Xevi Jou Viola

Dones d'aigua lliures

Dones i llibertat. D'això parla en Martí Navarro amb el llenguatge que més domina: la fotografia. Ho aconsegueix amb aquests retrats d'un cos nu sota l'aigua

És sota l'aigua, en solitud i a aixopluc de les mirades alienes, on, segurament, ens podem sentir més lliures. La protagonista és la Nit Puche Quesada (un nom, Nit, que, a la vegada, traspua tanta poesia com les imatges). Se'ns apareix com una dona d'aigua, una goja, com diem als nostres pobles. D'aquelles que, en la mitologia popular, surten quan se'n va el sol i desapareixen esmunyedisses. Les llegendes expliquen que són inofensives, de tarannà arrauxat i dotades de boniques cabelleres. I, sovint, mal vistes per fer, precisament, tot allò que volen.

Però aquestes fotografies, més enllà de les dones i les seves lluites imprescindibles encara avui dia, també ens recorden els cicles de la vida. El temps que s'escola. Tot a través d'un cos arraulit, a la gatxoneta, en la forma primigènia de fetus; un cos gràcil que balla eufòric i que cau en les profunditats. Un cos que sura i sembla perdre l'últim alè.

Mar Camps

La llera llaminera

Aquest reportatge és un viatge per alguns dels obradors artesans dels nostres pobles: la Pastisseria Rosa de Celrà, que va tancar les seves portes al gener; Can Xapa, situat a l'antic castell medieval de Bordils, i l'Amarant de Flaçà, de rebosteria sense gluten. Tothom, alguna vegada, hi ha anat a buscar els esmorzars de diumenge o les postres més dolces i treballades per a dates assenyalades i dies de sobretaula

Parlem amb la Rosalia Vilella i en Pere Coll, de Celrà, que s'acaben de jubilar després de gairebé quaranta anys entre farines, pans i tortells, i amb el bordilenc Esteve Fàbregas, que reivindica el seu ofici com un art i explica la seva trajectòria fent bombons i pastissos. Reculem, també, en el temps i recordem l'antiga Pastisseria Cubarsí de Flaçà, on ara Josep Maria Cubarsí ha creat un obrador per a celíacs.

ROSALIA VILELLA I PERE COLL

Un adeu a la pastisseria artesana

La Pastisseria Rosa de Celrà abaixa les persianes després de més de trenta anys a la carretera de Palamós.

Quan la Rosalia Vilella i en Pere Coll van obrir la seva pastisseria l'any 1985 a Celrà, a la carretera de Palamós encara hi havia més descampats que edificis. Des de llavors, el poble i el paisatge, els costums i els gustos han canviat bastant. Però, durant més de tres dècades, celranencs i passavolants s'hi aturaven per comprar les seves delícies artesanes. Aquest gener, la Rosalia i en

La Rosalia, rere el taulell, servint una de les darreres barres de pa

«Quan vam tancar la porta, vam tenir la sensació de tancar una història. Són molts anys: tota una vida»

Pere van abaixar les persianes de la Pastisseria Rosa. El matrimoni es va jubilar. Eren ells dos qui regentaven i portaven el negoci: en Pere, des de l'obrador; la Rosalia, sempre amb un somriure amable i atent rere el taulell.

Tot i que es deia Pastisseria Rosa, hi havia qui l'anomenava directament Ca la Rosalia, o bé Can Montrosa. La Rosalia fa una mica d'història i n'explica el perquè: «Al principi, el negoci va arrencar de dos matrimonis i amb un únic obrador a Sils. Es deia Montrosa pels noms de Rosalia i Montse. El 1985 nosaltres ens vam traslladar a Celrà, però en Pere continuava treballant des de Sils. L'any 2000 vam instal·lar l'obrador a Celrà i cadascú va tirar pel seu camí. Ens vam passar a dir Pastisseria Rosa, però la gent la continuava esmentant de la mateixa manera.»

La Rosalia i en Pere parlen d'aquesta etapa, que va acabar l'últim diumenge de gener: «Quan vam tancar la porta, vam tenir la sensació de tancar una història. Són molts anys: tota una vida», comenten. I parlen de la complicitat que havien anat teixint amb els clients: «Haviem fet de psicòlegs, cadascú ens explicava la seva vida. Ens podíem passar ben bé mitja tarda o mig matí parlant.» Recorden, amb certa emoció, el seu darrer dia. Moltes persones els van anar a acomiadar. Un noi, jovenet, de Bordils, que freqüentava la pastisseria els caps de setmana, els va demanar alguna cosa de record. Li van regalar un pot de vidre, on guardaven les l·laminadures. També es va emportar dònuts i caramels de llimona. Abans d'anar-se'n, els va convidar a casa seva: «Espero tornar-vos a veure. Veniu un dia a prendre el cafè.»

DELÍCIES QUE DESAPAREIXEN

En un temps en què estem cada vegada més avesats a comprar productes industrials, a la Pastisseria Rosa es podien aconseguir postres elaborades a mà. Tant la Rosalia com en Pere assenyalen que els costums han canviat i que les postres artesanals han anat de baixa: «Ja no hi ha la tradició d'anar a buscar unes bones postres per després de dinar. Abans, els diumenges, a diferència de la resta de la setmana, es feia un extra i s'acostumava a menjar alguna cosa diferent. També durant la Festa Major. Ara, a molta gent tant li fa picar un iogurt que una lionesa, o fer un mos d'un tortell.»

La seva especialitat era el sol de Celrà: un bescuit de pasta d'ametlla farcit de xocolata, llimona o cabell d'àngel. El sol, l'emblema del poble, s'hi dibuixava amb sucre per sobre. Elaboraven pastisseria de full i les seves postres més sol·licitades eren els pastissos de nata i de trufa.

En Pere havia intentat innovar i crear receptes. Tot i així, segons detalla, la gent era clàssica a l'hora de comprar: «Quan havíem provat de fer coses noves, com tiramisú o Sacher, ens ho acabàvem menjant nosaltres. El nostre fort eren les fórmules antigues: el tortell de massapà, el pa de pessic, la corona de nata o els braços de gitano.»

El matrimoni a la carretera de Palamós el dia que van tancar la botiga

En Pere i la Rosalia davant de l'aparador de la Pastisseria i Fleca Rosa

La seva feina estava marcada pel calendari. La Setmana Santa, per exemple, era frenètica: el primer cap de setmana preparaven els tortells; entre setmana, feien bunyols, i per Dilluns de Pasqua tocaven les mones, que, al principi, consistien en un pastís amb només un detall de xocolata. Per la revetlla de Sant Joan hi havia les tradicionals coques, i per Santa Maria, el 15 d'agost, venien bombons i postres de tota mena: «Això també ha canviat. A cada casa hi havia alguna Maria. Ja no n'hi ha tantes», diuen en Pere i la Rosalia. Pels volts de Tots Sants produïen panellets, i després de les fires de Sant Narcís de Girona començaven a fer neules per Nadal. Passat el pont de la Puríssima, finalment, era l'hora dels torrons.

Amb el pas dels anys, hi ha productes que havien deixat de fer, com figures de massapà per al 24 de desembre: «Eren típiques, aquestes figuretes, que apareixien a sota del tió quan ja s'havia acabat. N'havíem arribat a vendre un centenar», exposa en Pere.

UNA NOVA ETAPA

La feina era sacrificada i les seves vacances, limitades. En Pere, enriolat, relata: «Ni ponts, ni barques, ni rius: nosaltres no sabem què es fer pont. És per això que no hi ha jovent que vulgui seguir l'ofici», conclou. Els fills del matrimoni, la Irene i l'Enric, tampoc han continuat la tradició. Es van criar a la botiga i sempre que

«No sembla que l'Esteve, quan va obrir, fos conscient que Can Xapa arribaria tan lluny. El nom ve de l'època dels seus avis, que anomenaven així l'edifici perquè jugaven a xapes a la plaça.»

podien donaven un cop de mà als seus pares. La Rosalia i en Pere coincideixen que compaginar la pastisseria i la vida familiar era complicat: «Ens hem perdut moltes coses de la infància dels nostres fills. Nosaltres treballàvem per festes. Ens hi havíem d'adaptar i els Reis, per exemple, passaven la vigília. Tampoc vam poder anar mai a beneir la palma. Era una manera diferent de viure.»

El seu dia lliure era el dilluns i reconeixen que els seus amics i fills s'havien d'adaptar als seus horaris. Quan van plegar, van dir als seus amics: «Ja podem quedar quan vulgueu.» Ara, la Rosalia i en Pere disposen de més temps i encara troben estrany poder sortir a passejar els dissabtes. Se'ls han girat altres feines: fer tot allò que no havien pogut dur a terme. De moment, tenen una cita pendent: anar a visitar el jove de Bordils.

ESTEVE FÀBREGAS

Persistir en l'ofici estimant-lo

Can Xapa és una pastisseria artesana que funciona des de l'any 1977 a l'antic castell de Bordils

Passes un matí del cap de setmana pel carrer de Montserrat de Bordils i els cotxes no saben on posar-se. Entres per la porta de l'antic castell del poble i no et cal ensumar gaire per saber que allà s'hi fan pastissos, bombons i xocolata per llepar-se'n els dits. Segurament, avui en dia, costaria trobar algú, dels pobles de la Llera, almenys, que no conegui la pastisseria de Can Xapa.

L'Esteve Fàbregas viu la pastisseria amb molta passió, que possiblement és el que l'ha fet mantenir-se des dels 14 anys fins ara en el mateix ofici. Es va iniciar fent d'aprenent en diferents obradors de Girona i de mica en mica va anar descobrint els secrets de l'art de la pastisseria, nodrint-se del seu treball i dels coneixements i l'experiència dels companys. Va treballar algunes temporades d'estiu a la costa; després els hiverns a Barcelona, a la pastisseria Escribà, i en altres de renom. L'any 1977 va

L'Esteve a l'obrador mostrant uns pastissos acabats de fer

poder obrir el seu propi negoci a Bordils amb la seva dona, la Montse Estadella, fent el que més li agrada.

Amb poca estona de parlar amb ell ja t'adones que dona molta importància als oficis, i al seu de pastisser també, és clar. De mica en mica explica com han anat desapareixent, i resumidament, en números i perquè ens en fem una idea: eren 7 que van començar d'aprenents i amb el pas dels anys només va quedar ell, i, de les pastisseries que hi havia a Girona en el seu moment, 29 han desaparegut. Esforç, sacrifici, dedicació, interès i moltes hores de feina és el que l'ha portat fins on és ara.

Però no s'ha conformat, sempre ha volgut seguir treballant bé i anar millorant. Ara ja fa uns vint anys van començar amb la bomboneria i a treballar amb la xocolata. Molts dels coneixements que va aplicar i aplica per fer aquesta feina són d'inspiració francesa i els va aprendre durant la seva època a Barcelona. Com en la seva carrera, de mica en mica ha fet evolucionar productes molt clàssics. Destaca que tot el que fan és totalment artesanal i que avui disposen de més matèria primera que mai per poder treballar a l'obrador, fet que també facilita poder-se especialitzar. Un dels seus pilars ha estat el *Formulari pràctic del pastisser*, de Vilardell i Jornet, el manual de pastisseria més venut del món, on hi ha els fonaments de la professió. L'ha tingut sempre a mà.

Pastisseria artesana: com indica part del nom, a banda de ser dolç, és un ofici amb art, amb creativitat. L'art de saber perfeccionar i aconseguir no despersonalitzar els productes que vols oferir requereix molta tècnica i l'Esteve considera que són «petits artistes». Per a ell, obrir la bomboneria va ser «el màxim», un exemple que, si vols seguir dins la roda dels pastissers i mantenir-te, has de superar-te contínuament i aprendre. Ara, creu que el mercat ofereix molt dolç, però que no és competència.

No sembla que l'Esteve, quan va obrir, fos conscient que Can Xapa arribaria tan lluny. El nom ve de l'època dels seus avis, que anomenaven així l'edifici perquè jugaven a xapes a la plaça. «Coses d'aquell moment», diu ell. Que les seves delícies hagin arribat a tanta gent d'arreu creu que és cosa de «la bola de neu», el boca-orella i senyal que les coses s'han anat fent bé (i bones!). No oblida que Can Xapa és un equip, no només és feina seva i mèrit seu. Hi treballen en Quim, la Susanna, la Mari, l'Anna, ell, i no oblidem la Montse, que fins fa poc ha estat l'ànima de la botiga.

Fer de pastisser és un ofici i una feina vinculada a les festes assenyalades, la qual cosa implica sacrifici i

Els bombons i la xocolata són dues de les especialitats de Can Xapa

L'Esteve i en Quim, contents, a l'obrador

Part de l'equip que treballa a Can Xapa

El matrimoni Cubarsí-Vilà a l'antic forn, ubicat on actualment hi ha l'Amarant

Maria Lluïsa Cubarsí despatxant amb la seva mare

Josep Maria Cubarsí i Rosa Puig treballant a l'obrador sense gluten

també moments de tots colors. Però, en el cas de Can Xapa i de l'Esteve, la vocació i la passió pel que fa i per millorar l'han portat a fer-se un nom dins el món de la pastisseria i a ser considerat un dels millors pastissers de Catalunya. Perdurant anys i anys, com, malauradament, no ha passat amb moltes altres pastisseries que van existir quan ell tot just s'iniciava. Un artista de la pastisseria, un enamorat de la seva feina i també de l'art.

JOSEP MARIA CUBARSÍ

Reinventar els orígens

L'Amarant és un obrador de pa i pastisseria sense gluten que va néixer el 2015 de la mà de Josep Maria Cubarsí, de Flaçà

Fa cinc o deu anys, en Josep Maria Cubarsí, veí de Flaçà, segurament no s'imaginava que s'acabaria dedicant a la pastisseria, l'ofici del seu pare. I encara menys a les postres per a celíacs. Tot va començar el 2015, quan va néixer l'Amarant, el seu negoci de menjar sense gluten. Està situat al carrer de Sant Josep del poble, just on fa més de quaranta anys hi havia la pastisseria de la seva família. L'antic forn, abans de pedra, ara és l'obrador de l'Amarant.

El pare d'en Josep Maria, que també es deia Josep, era fill de Llambilles i ja treballava de flequer quan es va casar amb la seva dona, l'Amàlia Vilà. El 1955, el jove matrimoni va agafar el traspàs de la fleca del poble, coneguda com Can Noguera.

L'ANTIGA FLECA DELS CUBARSÍ

En Josep Maria recorda la flor i nata de la botiga: els *negritos*, braços de fruites recoberts de xocolata; les sarses de pinyons; els canyets amb nata farcida, o unes lioneses allargassades, els *palos*. Explica que, quan era petit, mai havia vist *croissants* fins que el seu pare en va fer per primera vegada: «Allò era una novetat. Llavors eren més habituals els xuixos o les sarses.» I per Setmana Santa, malgrat que ara ens pot resultar estrany, no se'n feien, de mones, a Can Cubarsí. «Aleshores només hi havia el tortell de Rams», comenta en Josep Maria. Precisament per aquelles dates el jove es reunia al forn per preparar els tortells: «Se n'havien de fer molts,

i llavors no hi havia congeladors. Els joves s'ho prenien com una festa i s'hi passaven tota la vigília de Rams.» Els diumenges a la tarda, la botiga era molt concorreguda. Es feia ball a Cal Tet, una sala prop de l'actual parada de la Sarfa, i a la mitja part els nois i noies hi anaven a buscar una *dulça* (com es continua dient col·loquialment).

Es tractava d'un negoci familiar i tothom hi ficava cullerada. En Josep, des de l'obrador, i l'Amàlia, venent el pa i la rebosteria. La seva filla, la Maria Lluïsa, despatxava els caps de setmana, i en Josep Maria els dissabtes era l'encarregat de fregir els xuixos. Tot i això, confessa tot riant que sempre intentava escapolar-se'n: «L'olor m'ofenia molt i ho acabava fent una amiga, la Maria, que m'ajudava. Encara avui m'ho retreu.»

La història de Can Cubarsí fa un punt i a part el 1975: «Les coses no anaven prou bé i van creure convenient abaixar la persiana. El pare mai més es va tornar a dedicar a l'ofici.» En cap cas, tanmateix, seria un punt i final definitiu. En Josep Maria va decidir continuar amb la tradició quaranta anys més tard.

PRODUCTES SENSE GLUTEN

Fins fa poc, en Josep Maria era un aficionat a la cuina i mai s'hi havia dedicat professionalment. Va començar elaborant menjar preparat. Al cap d'un temps, el seu fill Joan li va recomanar especialitzar-se en productes aptes per a celíacs. I li va fer cas: el 2015 va crear l'Amarant. El nom, de fet, es deu a una llavor lliure de gluten, i etimològicament significa 'flor que mai es marceix'. Els començaments, però, tampoc van ser fàcils: «Al principi és dur i tot es basa en la confiança de la gent. S'ha d'intentar convèncer que fas un producte de qualitat i sense gluten i sempre resulta més fàcil vendre quan algú té un familiar o una persona propera amb aquesta intolerància.» A banda d'això, cuinar sense farina de blat implica dedicació i paciència: «Calen moltes hores de proves. Les farines per a celíacs funcionen diferent i s'ha de crear de nou cada recepta. N'hi ha que no surten bé i que, directament, les has de llençar.»

«Fins fa poc, en Josep Maria era un aficionat a la cuina i mai s'hi havia dedicat professionalment. Va començar elaborant menjar preparat. Al cap d'un temps, el seu fill Joan li va recomanar especialitzar-se en productes aptes per a celíacs.»

En Josep Maria ven pans, pastissos de formatge i de pastanaga, *mousses* i *coulants* de l'Amarant a botigues, hotels i restaurants de la rodalia. El negoci el porta juntament amb la Rosa Puig. Si ell es dedica més a la gestió, la Rosa, de Madremanya, és qui més temps passa a l'obrador.

TANCANT CERCLES

Els pares de la Rosa tenien una botiga de queviures i embotits, Can Genís, a Madremanya. Des de petita, ja va començar a treballar, despatxar i elaborar. Amb en Josep Maria havien anat junts a l'institut i es van retrobar al cap d'uns anys per casualitat. Per capricis del destí, es van convertir en companys de feina. Ara creen les seves receptes a quatre mans.

En Josep Maria explica que, quan es va tornar a endinsar en el món de la pastisseria, va retrobar les olors de la seva infantesa: la de les clares muntades i la del brioix, la flaire que desprèn la combinació de l'ou amb el sucre... I, sovint, recorda el seu pare. I es meravella, encara avui, pensant com diantre s'ho feia per treballar sense congelador i tantes hores seguides per oferir la rebosteria més fresca.

Mar Camps i Paula Ros
Fotografies de Martí Navarro

En Josep Maria se sorprèn, encara ara, pensant com treballava el seu pare sense congeladors

Banc de Memòria Digital de Bordils

Us convidem a entrar i remenar entre els petits fragments de la nostra història
<http://bmdbordils.cat/>

El 18 de febrer, al casal del poble, es va presentar la web del Banc de Memòria Digital de Bordils. Aquest projecte és fruit de la inquietud d'uns quants veïns i veïnes de Bordils que vam creure en la necessitat d'enregistrar la memòria col·lectiva del poble i crear un espai on poder consultar aquesta informació, que és patrimoni de tots i totes. L'objectiu principal és crear un banc digital durador i d'ample abast.

En aquesta web s'hi pot trobar diferent material relacionat amb la vida del poble i la seva gent. La navegació a través dels continguts és senzilla i intuïtiva. Podeu fer-hi cerques per paraules, per temàtiques, per anys, per tipus de material, per col·leccions...

Tot plegat es tracta d'una petita aportació a la tasca que s'està fent arreu del país per recuperar i divulgar el nostre passat col·lectiu i lluitar contra l'oblit; una tasca sens dubte imprescindible que compta amb la memòria com a eina fonamental i que pot esdevenir un tresor per a les futures generacions. Es vol consci-

enciar els més petits, i els no tan petits també, de la riquesa i la importància de la història del nostre poble.

En el Banc de Memòria Digital de Bordils, qualsevol persona interessada hi pot aportar el seu granet de sorra, només cal que es posi en contacte amb nosaltres a través del formulari de contacte. Recollim els materials, els digitalitzem i els retornem. Poden ser:

- RECORDS: vivències de persones del poble o relacionades amb la història de Bordils.
- FOTOGRAFIES: imatges antigues i no tan antigues del poble, de persones, d'activitats i esdeveniments que s'han dut a terme al llarg dels anys...
- GRAVACIONS: filmacions referents a Bordils.
- PAPERS: documentació relacionada amb Bordils, fulls parroquials, articles en revistes, cartells de representacions teatrals, programes de festes majors...

Banc de Memòria Digital de Bordils

ABANS DE LA LLERA QUAN ELS PAGESOS EREN UNA GRAN FAMÍLIA

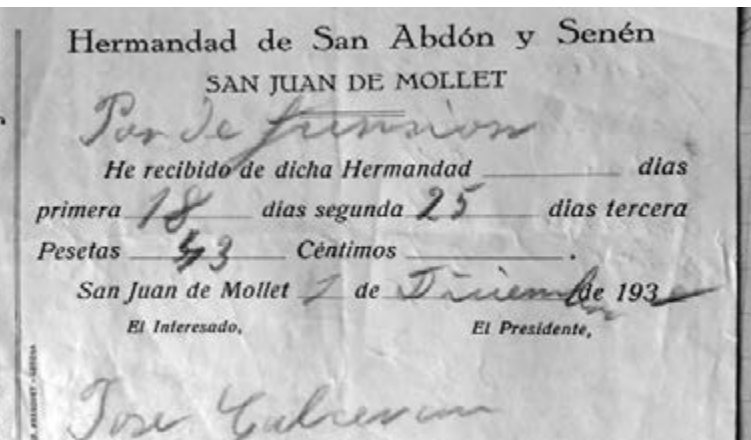
Germans de blat (i 2)

ELS LLIBRES DE CAIXA DE LA GERMANDAT DE PAGESOS DE SANT JOAN DE MOLLET REGISTREN L'ACTIVITAT ECONÒMICA D'UNA SOCIETAT QUE VA SUPERAR EL MIG SEGLE DE VIDA

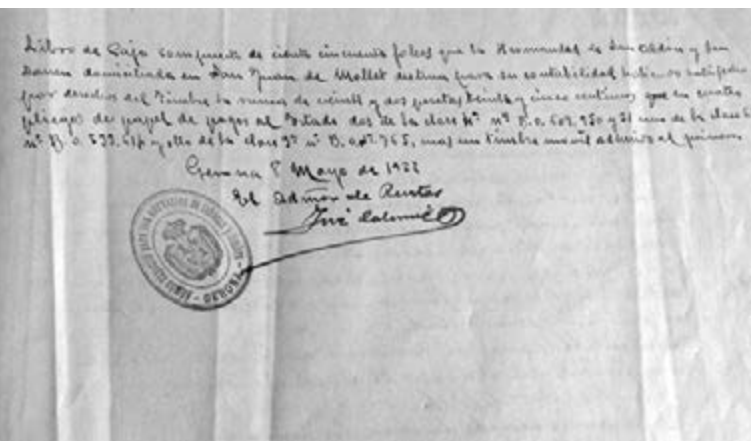
Quan el número anterior de *La Llera del Ter* ja era a impremta, van aparèixer a l'Ajuntament vell de Mollet, a l'interior d'un bagul, materials que havien estat de la Germandat de pagesos del poble: el pendó, dues caixes de fusta buides –la caixa de fons del clavari, amb tres panys i les claus corresponents, i una altra on es devia guardar documentació escrita–, dos llibres de caixa, un llibre major i una llibreta del clavari o tresorer. En aquest article repassem el contingut d'aquests documents i completem, així, l'aproximació a una entitat que va ser necessària mentre hi va haver –amb més o menys tros– un pagès a cada casa

El primer llibre de caixa està encapçalat per una data, 8 de maig de 1922, i un text: «Libro de caja compuesto de ciento cincuenta foleos que la Hermandad de San Abdón y San Sanen domiciliada en San Juan de Mollet destina para su contabilidad». Dels 149 folis dobles de què consta, només se'n van emplenar 33. El llibre salta del febrer del 1927 al gener del 1941 i continua a partir d'aquí, sense interrupció, fins al 1964. Aquell exercici va acabar amb un saldo positiu de 4.425,60 pessetes.

La primera entrada, del mes de juny del 1922, correspon a les dues mensualitats dels setanta-dos germans –els noms es van registrar a la llibreta del clavari, de la qual parlaré més endavant. A les pàgines corresponents al «Debe» dels primers anys s'hi anoten els noms dels nous socis, les quotes extraordinàries que servien per eixugar les despeses de la festa i les multes a socis que havien contravingut algun dels articles dels estatuts. Pel que fa a l'«Haber», hi consten bàsicament les despeses de «socorro de primera y

segunda clase», els pagaments fets a l'orquestra i el cost dels sepelis, de les funcions religioses, dels impresos, dels segells, dels talonaris i d'altre material fungible. Si fins al 1927 documentem nombroses multes a germans que havien faltat als articles 8 (assistència a les juntes generals, amb una trentena de casos) i 20 (assistència a l'ofici religiós, amb dos casos), a partir del 1941 ja no en trobem cap més.

El 26 de desembre de 1950 es registra el primer pagament a la Federació de Mutualidades de Catalunya. Les despeses del metge, que no consten a les entrades del període 1922-1927, són de 25 pessetes anuals entre 1941 i 1960. El 1962 es van pagar 75 pessetes pels serveis mèdics corresponents a aquell any i a l'anterior, i el 1963 el cost anual ja va ser de 50 pessetes.

El segon llibre de caixa té arrencats els folis 1-18. El primer foli escrit, el 19, correspon a l'any 1967. El saldo era aleshores de 6.406,75 pessetes. El metge encara costava 50 pessetes. El 1968 es van pagar 3.658 pessetes per 212 insígnies. L'últim foli escrit, el 24, correspon al 1971. Durant aquells cinc anys, els beneficis van oscil·lar entre les 536,70 i les 1.644,20 pessetes. Si la Germandat encara va estar activa uns quants anys més, no hem trobat documentació que ho confirmi. No es pot descartar que hi hagués encara una última llibreta de caixa i que aquesta s'hagués hagut de lliurar en dissoldre's la societat.

El llibre major ens permet documentar l'activitat del període 1927-1940. Aquest llibre repeteix la informació dels anys 1922-1927 –tal com la trobem en el llibre de caixa, amb alguna modificació lleu– i continua a partir d'aquí. Al juliol del 1927 registra encara una sanció per a cinc germans que havien desobeït l'article 8 (no n'hi haurà cap més) i el 1931 s'anota l'entrada de quatre nous germans (tampoc no se'n registraran, en endavant, gaires més). Al setembre del 1940 es van pagar 80 pessetes «por la legalasion de la hermedad». El pagament de 25 pessetes al metge es va fer com a mínim a partir del 1927: «Por hacer las bajas y altas de los enfermos durante todo el año al medico D. Esteban Pujol.» El 1924 només s'havien hagut de destinar sis pessetes a aquest concepte.

El 1927 es van pagar 165 pessetes a l'orquestra (no se'n diu el nom) que actuà a la festa de la Germandat i 29 pessetes per la funció religiosa. Al setembre del 1930 es van abonar 14 pessetes per «2 hachas». Al setembre del 1931 es van pagar 275 pessetes «por un estandarte» i, al desembre d'aquell mateix any, 29,50 «por la caja del hestandarte». El llibre major reproduïx la informació del primer llibre de caixa per al període 1941-1950, salta fins al 1960 i a partir d'aquí repeteix –amb petites variants– la informació fins al foli 48, corresponent al 1964. Tota la resta va quedar en blanc.

Tal com vam explicar a l'article anterior, l'objectiu principal de la Germandat era socórrer els seus membres en cas de malaltia o destret. Una part dels beneficis, però, es destinava a la festa anual, que se celebrava al mes de setembre amb molt de lluïment. Els dos llibres de caixa i el llibre major registren de manera puntual –llevat dels períodes 1934-1940 i 1967-1971 i dels anys 1961 i 1964– la quantitat destinada a contractar l'orquestra, i sovint també les despeses de manutenció dels músics. El 1922 es van pagar 77 pessetes. El 1923

van ser 80 més 54 per la manutenció, i un any després, 105 més 70. Els anys 1925-1931 i 1933 es van registrar vuit pagaments idèntics de 165 pessetes, mentre que el 1932 van ser només 100. El 1941 la despesa ja va ser de 200 pessetes. Entre 1943 i 1960 es va fer constar, amb ben poques excepcions, un sol pagament «Por la fiesta de la hermandad», que devia incloure la contractació de l'orquestra, la manutenció dels músics i el servei religiós. L'ofici va representar sempre una despesa menuda: entre les 27 pessetes del 1922 i les 45 del 1963.

El 1947 la quantitat destinada a la festa de la Germandat ja va pujar a 900 pessetes, i per primer cop es va haver de fer front a les despeses del permís, que cada vegada serien més elevades: si el 1950 representaven 258,50 pessetes, el 1960 ja eren 629,40. El 1962 es va fer constar per primer cop el nom de l'orquestra contractada: la Principal de Llagostera. Aquell any es van pagar 4.680 pessetes a l'orquestra i la manutenció dels músics va costar 1.560 pessetes més; els permisos van pujar a 596,50 pessetes: 462,50 en concepte de drets d'autor, 109 per al Govern Civil i 25 per a Infor-

Debe		Año	Haber		
		1922			
Febrero	15 Por la entrada de los hermanos Celestino Julia, Alfonso Mui i Juan Rot (1.2.22)	65	Febrero	13 Gastos reorganizacion, repunte fotografias, copias recibos	290.80
"	" Por los recibos del mes de febrero	31.5	Abril	10 Por pagar 2 dias de primera y 1 de 2º al hermano José Puig	31
"	" Caja de los hermanos José María, Narciso Dalmau y Narciso Guillot - por sobrepasar los 70 años		Mayo	5 Por pagar 50 dias de 2º al hermano Juan Julia	168
"	" Caja de los hermanos Valero Oliver, Juan Sella, Joaquín Vilad, Juan Oliver, Amet, Narciso Guini, Vicente Medià, Juan Galceran y Emilio de Sueno		Julio	25 Por pagar 5 dias de 1º y 47 de 2º al hermano Juan Puig	290
Junio	15 Caja de los hermanos por cumplir el servicio militar José Puig y Juan Jofre		"	" Por pagar 25 dias de 2º al hermano José Andrés Puig	75
"	" Por los recibos del mes de junio	31.2	"	" Por pagar 30 dias de 1º y 60 de 2º al hermano Narciso Rot	330
Julio	15 Por los recibos del mes de abril y entrada de los hermanos Ramón Barber i Juan Bertrán	538	Septiembre	14 Por pagar a la Federación de Hermandades	279.50
Agosto	15 Por los recibos del mes de mayo	31.8	"	15 Permiso de la Fiesta (Derecho Autor 1.670)	
Septiembre	15 Por los recibos del mes de junio. Caja del hermano José Medià por sobrepasar 70 años	31.5	"	15 Gobierno Civil 103 (Informacion y Suma 2º)	390.50
Octubre	15 Por los recibos del mes de julio. Caja de los hermanos José Puigrot (Barcelona Herb) y Narciso Vilad	306	"	21 Alambre 4 kg a 2.50 por kg	10
Noviembre	15 Por los recibos del mes de agosto	30.6	"	Balances 4 a 2.50 por uno	10
Diciembre	15 Por los recibos del mes de septiembre y entrada del hermano Angel Guiso (10 pts)	58.6	"	1 Brevete	10
"	" Por la cuota extraordinaria	103.0	"	23 Por la Orquesta Principal de Llagostera	4.680
"	23 Por 116 unidades de caballeros a 30 pts	3480	"	Manutencion Orquesta	1.560
"	" 102 " " señoras a 5 pts	510	"	Por el Oficio	45
"	Por 16 unidades noche de caballeros a 15 pts	240	"	Por honor y gastos que man otras entidades	24
"	Reparticion voluntaria	285	"	Por recibos	14
Enero	15 Por los recibos del mes de Octubre	30.6	"	30 Por taberneros	168
Febrero	15 Por los recibos del mes de Noviembre (Luz de Juan y Puig)	303	Octubre	26 Por pagar 60 dias de 1º y 30 dias de 2º al hermano José Puig	440
			Noviembre	30 Por pagar 22 dias de 2º al hermano Celestino Julia	66
			Diciembre	30 Por pagar 17 dias de 1º y 30 de 2º al hermano Juan Julman	125
				31 Por pagar el taller nro 1911, 62	75
					444.10

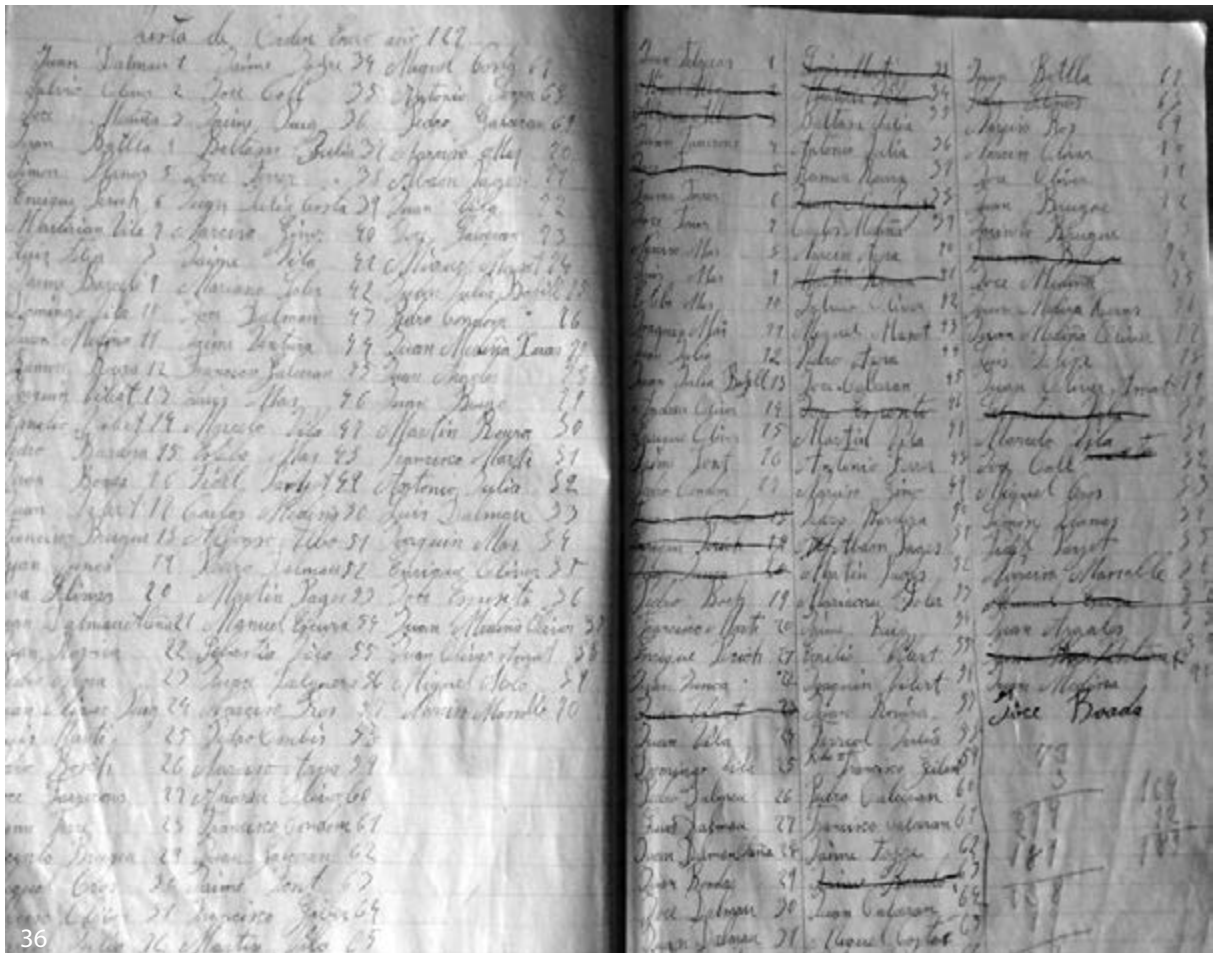
mación y Turismo. Bona part d'aquest dispendi es recuperava amb les entrades al concert i al ball: el 1962, per posar un exemple, es van ingressar 3.480 pessetes per «116 entrades de caballero a 30 ptas», 510 pessetes per «102 entrades de señora a 5 ptas» i 240 pessetes per «16 [entradas de] noche de caballero a 15 pts».

Finalment, la llibreta del clavari, sense foliar, conté diverses llistes de germans, sense datar o datades (el 1933, per exemple, hi havia 75 socis, tres més que el 1922 però quinze menys que el 1927), i notes de socors, ingressos i despeses que semblen transcripcions en brut de les dades que després es passarien als llibres de caixa. Hi ha també, barrejades amb el text, diverses sumes i restes. La llibreta es va escriure amb tinta negra, blava i vermella i no va amoïnar gens la qualitat lingüística del text («hachas», «horqesta», «ermano», etc.). Les últimes anotacions són del 1944. A la guarda anterior s'hi va escriure el nom «Carmelo Cundom», el topònim «Mollet de Ter» i la data «1 de enero de 1932». Tota aquesta informació es va cancel·lar. En el full de respecte hi consten, en lletra gran, «Libreta del Clavero de

San Juan de Mollet», i en lletra més petita, el nom «M. Batlle» i les dates «(1940-1943)».

En aquesta documentació, probablement parcial i plena de llacunes, hi batega una germandat que els veïns més grans de Mollet encara recorden amb una barreja de nostàlgia i orgull.

David Guixeras

Els brams de la séquia Vinyals

Durant massa temps, només vaig relacionar la paraula *bram* amb el crit dels burros. «Brams d'ase no arriben al cel», deia el meu pare. Com tanta altra gent, jo també sabia, és clar, que diem que les criatures bramen quan ploren molt. O més aviat hauria hagut d'escriure que ho dèiem, perquè avui, quan una criatura brama, el que sento és molta gent que diu que aquella criatura plora molt

La mar brama, com cantava en Raimon i com han dit abans i després que ell molts altres poetes. Si són bons, els poetes arriben a la gent parlant d'una altra manera. Buscant imatges, essent més exactes, trobant a cada paraula un sentit que ens sorprèn. La seva arma és la llengua i les llengües, com sabem també tots, s'aprenen a poc a poc. Potser ja no sabem tant, però que es desaprenen també molt de pressa. D'aquí, doncs, aquest català trist, pobre, de rebaixes, anèmic, canyiula que anem parlant entre tots. No és cap consol saber que això també passa als parlants de qualsevol altra llengua. Sí, als espanyols també els passa.

Séquia Vinyals a la zona del pla de Suardell, vista des de la resclosa de can Riera. Any 2012. Fotografia del Banc de Memòria Digital de Bordils

Per a mi, en tot cas, la paraula *bram* va entrar a la gran república de les paraules als setze anys, el dia que vaig llegir *Solitud*, de Víctor Català. En comença a parlar en el capítol 3, quan el pastor fa conèixer els voltants de l'ermita a la Mila.

—Cap a on anem, pastor? —
preguntà la dona.

—Al Bram, ermitana.

El rumball llunyer que la Mila havia sentit durant tota la nit penetrar en sa cambra anava acostant-se-li ràpidament, esmor-teint les rialles del nen i els lladrucs del gos...

La Mila sent cada cop més la fressa del Bram, «com una fera engabiada que es volgués escapar.»

Quan hi arriben, en Baldiret, el nen que els ha acompanyat, para de riure. La dona sent «una alenada de febre que li abusava les entranyes.»

Té el Bram als seus peus.

Fosca, gebror i humitat omplien una pregonesa, una bauma gratada en la muntanya. Al fons d'aquesta bauma i a tres metres del sòl, hi havia un esvoranc... i d'aquell esvoranc en queia un raig d'argent fos...

—Quina aigua més clara! —exclamà amb goig la Mila.

Van haver de passar molts anys, però abans no sabés que, a l'Empordà i a la Garrotxa, un *bramador* és també un 'forat amb tapadora situat prop de la resclosa del molí, per on s'avia l'aigua'. I vaig haver d'estar encara uns quants anys més fent classes a l'institut de Celrà abans de sentir a dir per primer cop que la séquia Vinyals és o era plena de bramadors.

El primer -si més no, el primer bramador de què vaig sentir a parlar- deu ser encara al final del Congost, en el segon tram de la séquia Vinyals,

«Van haver de
passar molts
anys, però abans
no sabés que,
a l'Empordà i a
la Garrotxa, un
bramador és
també un 'forat
amb tapadora
situat prop de la
resclosa del molí,
per on s'avia
l'aigua'. »

quan l'aigua arriba al pla de Celrà i corre uns quants quilòmetres a cel obert.

En els bramadors aturaven -o aturen- l'aigua, esperaven que el nivell pugés i, per tant, esperaven que l'aigua botís i, un cop n'havien acumulat prou, la desviaven cap a recs molt més secundaris.

Fa ben poc, l'amic Xevi Jou em va convidar a Bordils a participar en la presentació del Banc de Memòria Digital de Bordils. Naturalment, abans vaig estar unes quantes hores mirant-lo. És ben fàcil. L'han penjat a la xarxa. De debò que val molt la pena. Si el tinguessin tots els altres pobles! Gràcies a unes fotos que hi han posat, he sabut que amb els bramadors també s'emplenaven els safaretjos.

A Bordils, n'hi havia hagut un al safareig de la Canova i un altre, al de Can Piano. Segur que n'hi havia o que n'hi ha encara molts més. I a molts altres llocs.

Aturaven l'aigua, esperaven també que el corrent botís i l'aconduïen al punt on volien.

En els bramadors, doncs, passava el mateix que ens ha passat a molts catalans en el segon decenni del segle XX. No vull pas dir, és clar, que fos l'objectiu que perseguïen aquells que encara ens manen.

El cas és, però que han anat aturant tot el que no els ha convingut amb la seva Constitució i els seus jutges. La democràcia inclosa. I el resultat és que han botit ben botida la majoria democràtica dels catalans i que avui tenim una força que no havíem tingut mai. Només ens falta creure'ns-ho i avançar units.

Endavant, doncs. Ha arribat l'hora. I, com diuen els de *Star Wars*, que la força ens acompanyi.

Xavier Cortadellas

L'abadessa que s'enyora de la vida

*De tant en tant
se'm bada una cortina
a l'infinit*

F.P.F.

Les hores volen. Travesso la riera de Palagret, vull arribar al cementiri de Juià. Com passa molt de tant en tant quan creues un corrent d'aigua, tinc la sensació d'una cortina d'aire que s'obre; i ja arribant al forn de calç de can Gich, em trobo treballant un home ferreny. Per allí fora hi ha pilons de pedres trencades amb una massa que jo no podria aixecar. El lloc té la fortalesa grandiosa de la vida al segle XIX. M'ensenya la qualitat del producte blanc, dens, capaç de lligar durant segles les pedres dels masos. Em diu que aquests dies també treballen a les bòbiles de més amunt. Ens acomiadem i vaig pujant. Des de lluny veig dos rajolers feinejant, barregen una palada d'argila blanca per dues de vermella. Sota un cobert tenen una estiba de feixines del sotabosc que fa olor de brucs, llentiscle, aladerns. Em comenten que si hi vull tornar a l'hivern podré veure la distribució dels rajols crus quan s'enfornen i les complicades formes de la bardissa de dalt perquè el tiratge del foc vagi bé. Però el més especial són els tres dies que dura la cuita. «Primer –m'expliquen– escalfem el forn poc a poc perquè sinó els rajols s'esquerdarien. Distribuïm mig feix per tot arreu i tapem la boca uns minuts. A mesura que passen les hores anem posant més feixines, fins a vuit a cada tirada al tercer dia. Sabem que l'obra es cuita quan és gairebé blanc el fum que surt per sobre l'argila amb què hem tapat el forn. Aleshores el vermell i la força del foc està al màxim. Si ho veus, pot ser que no oblidis mai. Després tots els tiratges empastats i deixem refredar durant uns dies.»

M'afanyo, tinc por que s'acabi aquest passeig tan ple de sorpreses. Entre romaní florit (deu ser una Mare de Déu), arribo al Bosc Tancat. Les roques gegantines ben encai-

xades formant la paret, l'ambient, tot és com una pintura dels llibres d'hores medievals o del Renaixement. Els porcs mengen aglans, els xais pasturen, les gallines picotegen l'herba; el pagès, vestit amb la camisa llarga fins els genolls, les calces i botes de pell, feineja entre bocois i semals, sembla que ja tingui el vi novell embotat, tot fa una olor dolça i morada. Els bous descansen a l'estable. Les arades dins el porxo; estintolades a la paret, les *batoies*, les forques i tràmeccs. Tinc una sensació com de viure un encanteri perquèestic tan embadalit que miro descaradament des de sobre de la paret de solidesa medieval, però ni el gos ni les oques em borden.

Tot em sedueix, els penjolls vermells dels aritjols, la transparència de la llum. Continuo ràpid cap a Sant Joan Salerm. Em rep l'abadessa. Té ganes de parlar i ens asseiem al pedrís. «M'enyoro de Peralada –em comenta– Mira, fa dos dies que van acabar d'esculpir l'escut sobre aquesta pedra; m'ajuda a recordar els de casa». Elogio la bellesa de l'escut dels Rocabertí i dels baixos relleus del brocal del pou. Ella me'ls comenta. I després diu: «Ens cal l'atracció, admirar i ser acollits. Necessitem la profunditat de les habitacions, de l'església, del cos femení per fer com el gra de blat o com la gla. Jo brodo i brodo tot el dia, reso perquè m'han prohibit el fruit de l'arbre de la vida, fecundar el plaer que té el meu cos per poder donar a un fill la naturalesa humana». La miro; i conclou: «Vés, de pressa cap a llevant. Continua perquè tot és molt efímer». Ha plogut molt bé aquest inici de tardor. S'han esponjat les molses, hi ha cualbres llores, vermelles, bolets de soca, algun reig, farineres. Tinc el desig d'anar cap a l'oest on els torrents que van a Palagret poden ser plens de trompetes molt grosses, carneses, estrafetes, tan barroques que si Zurbarán les hagués vist n'hauria pintat a les seves naturaleses mortes. Però el cap em dona voltes, somnio, i continuo cap al cementiri d'en Rafael Masó. Passo per davant de can Suardell, pel barri de can Nadal i arribo al lloc dolçament caritatiu, blanc de calç. La bellesa i profunditat de l'entorn em desperta. Miro, admiro i retorno. L'aire ple de llum fecunda el passat i el neteja.

Francesc Prat i Figueras

Eiffel

Sembla que a Flaçà tenen una peça d'art a l'aire lliure i ningú la va a visitar.

Eiffel va venir a Girona el 1876, en ocasió de la creació del tren, i li van encarregar vuit ponts, cinc dels quals per al ferrocarril. Dos eren a Girona, i un va anar a parar a Palamós. Del de Flaçà, no en diré res que no pugueu llegir al reportatge que du la revista. Del que vull parlar és d'art modern, encara que l'obra pràctica d'un enginyer francès del segle XIX a poca gent se li acut pensar que és art modern, de la mateixa manera que del disseny del nostre mòbil o ordinador tampoc en diem art, i ho és, i molt. Potser no en el sentit tradicional del que comunament s'entén per *art*, però sí en el sentit de peça representativa d'una civilització, que és la nostra, la moderna. La torre Eiffel de París és un símbol, i ho és perquè és una demostració de poder. I qui demostra aquest poder és la nova societat burgesa industrial i tecnològica. Marcel Duchamp ho va tenir molt clar quan el 1917 va enviar un urinari per a l'exposició del Saló dels Independents de Nova York. Duchamp havia endevinat que Eiffel, i tots els «Eiffels», havien guanyat la partida a l'art tradicional, fet per les mans d'un creador imitant la natura. Duchamp ja havia descompost la imatge en el *Nu baixant l'escala núm. 2*, a París, i havia començat a fer *El gran vidre*, una obra sobre vidre que contenia un discurs metafísic, lluny de qualsevol idea pictòrica, molt més enllà del cubisme que ell havia descobert i l'art abstracte posterior. Ell catalogà l'urinari com un *ready-made*, o 'art trobat'. És a dir, l'art modern eren els objectes que feien les fàbriques i la tecnologia, que era allò que representava totalment l'època. L'art pictòric, *retinià*, en deia ell, havia mort. De fet, un cop acabat *El gran vidre* (actualment al Museu d'Art de Filadèlfia) i després de fer una quantitat de *ready-made* més, com la roda de bicicleta sobre un tamboret o la caixa on va deixar caure un fil, Duchamp va abandonar l'art i la creació i va passar llargues temporades a Cadaqués jugant a escacs al bar Melitón. El seu silenci és un dels testimonis més importants de l'art modern. Ara mateix, Manhattan és una obra d'art a cel obert. El gratacel és el símbol del que som, i no hi ha ciutat que s'ho valgui que no tingui els seus gratacels, la seva estació de tren o el seu propi edifici d'art

modern on l'art resideix en l'edifici, i no en la poca cosa que s'hi pot veure a dins. Walter Benjamin ja va sentenciar l'obra d'art quan pot ser reproduïda infinitament. O, més ben dit, el que és art és reproduir-la infinitament. Les avantguardes van acabar fracassant totes perquè qualsevol avantguarda, per ser-ho, ho ha de ser sempre, i no pot envellir. I avui dia no hi ha res més repetit i innocu per a la societat que un artista avantguardista. El TGV o la *tablet* són art autèntic d'ara, perquè a més a més representen el que són, la cosa pràctica, útil, i que dona diners. Si tot Egipte es troba en una piràmide, i tot Grècia en el Partenó, tots nosaltres estem en el pont Eiffel, o en una cadena robòtica d'assemblatge de cotxes, o en una llauna de Coca-Cola. Així que a Flaçà haurien de netejar els voltants del pont, posar-hi una caseta amb fotos de la seva construcció, un bar i un mirador per veure'l sencer mentre el sol es pon. Trescents metres de ferro ben posat, per on passa el nostre tren cada dia, ens representen. A Celrà van fer molt bé recuperant la Fàbrica Pagans. I posant-hi vida. L'art formal, de l'artista, que encara es fa, és només una reminiscència. Decoració. Una altra cosa és que això ens pugui satisfer més o menys.

Josep Maria Uyà

RETRAT DE L'ARTISTA TXELL FAXEDAS. ACTRIU I MESTRA

«Encara no sé què seré quan sigui gran»

Espontània, divertida, imaginativa, creativa, actriu, amiga, mare, professora, directora... Hi ha un munt de paraules que defineixen la Txell Faxedas! Resideix a Sant Joan de Mollet des de fa vint anys, a la coneguda casa del Músic, i ha dedicat tota la seva vida professional al món del teatre

Filla de pare rajoler -de jove- i conserge -de més gran- i de mare mestressa de casa, va néixer ara fa quaranta-un anys a Fornells de la Selva, on es va iniciar en el món del teatre a través d'una extra-escolar. Aquella activitat la va captar fins al punt que als disset anys començà els seus estudis de teatre a l'escola El Galliner de Girona. Allà hi aprèn l'ofici i hi inicia la seva tasca professional. Arriba un moment que Girona li queda petit i la Txell decideix anar a Barcelona durant dos anys per ampliar la seva formació, conèixer altres maneres de fer i relacionar-se amb gent nova.

La primera companyia de teatre que va formar, juntament amb altres companyes d'El Galliner, va ser El Vestidor. Aquesta va ser una etapa que li permeté ampliar els seus coneixements sobre

La Txell Faxedas. Fotografia de Jordi Roca

l'escenari: des d'esdeveniments i representacions teatrals fins a casaments, en els quals feien de cambreres falses durant tota la cerimònia.

La primera obra de teatre en què va participar va ser Fuga d'idees, amb la qual va aconseguir fer moltes representacions i portar-la als instituts. Amb la companyia B612 va fer la seva primera direcció teatral, una obra sobre el Petit Príncep. Aquest va ser l'embrió de La Minúscula, la seva companyia actual, i a partir d'aquí va començar a dirigir grups de teatre amateurs.

A la Txell li agraden els reptes i, a banda d'actuar i dirigir, també ha dedicat gran part de la seva vida professional a ensenyar teatre com a extra-escolar a les escoles, però sobretot a El Galliner, on fa classes des de l'any 2000. Fa uns deu anys va voler obrir-se i explorar nous camins i va decidir créixer en la seva tasca com a educadora, primer estudiant el cicle d'Educació Infantil i després el grau de Mestre de Primària especialitzada en Arts Visuals i Plàstiques. I des de fa uns mesos combina les actuacions, les classes a El Galliner i la docència a l'Escola d'Adults de Palafrugell.

Una de les parts de la seva feina que més gaudeix és la seva tasca de contacontes: li agrada aquell moment de màgia que es crea amb els nens quan explica un conte.

LA MINÚSCULA

És la companyia que la Txell dirigeix actualment, amb seu entre Sant Joan de Mollet i Fornells de la Selva. Una gran part de les produccions en les quals treballen està dedicada al públic familiar, encara que també fan produccions per a adults.

«Era una actuació molt difícil. El públic era complicat i era un tipus d'acte que no havíem fet mai. Però es van alinear els astres i tot va sortir rodó.»

La companyia va néixer amb l'espectacle familiar L'euro ja és aquí, un encàrrec de la llavors Fundació Caixa de Girona a la Fontana d'Or. A partir d'aquí, la companyia va anar creixent i des del 2011 té un equip estable format per cinc membres. Els podem veure a les biblioteques explicant contes, en espectacles de petit format i en visites guiades teatralitzades, com a Platja d'Aro a l'estiu, explicant les llegendes de Girona al Barri Vell, en la visita al Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí, o amb el projecte a les escoles «Sigues tu. Contes per la igualtat», de Dipsalut, de la Diputació de Girona.

Per a adults, els podeu veure pels escenaris de Girona representant Rock & love, una obra d'humor que parla sobre l'amor i que neix com la tercera part de la trilogia que va començar amb Els fruits de la passió i va continuar amb Top ten (les deu frases que mai has de fer servir per acabar amb una relació). Segons la Txell, els projectes per a adults serveixen a la companyia per gaudir i compartir amb els companys, és el moment de donar-ho tot! Amb La Minúscula actuen per tot Catalunya i Andorra, sobretot en biblioteques, centres cívics i escoles.

Amb tants anys de trajectòria, la Txell ha recollit un grapat de moments. Un dels moments més especials que recorda sobre l'escenari és la presentació als escriptors per Sant Jordi, a Figueres, l'any 2015: «Era una actuació molt difícil. El públic era complicat i era un tipus d'acte que no havíem fet mai. Però es van alinear els astres i tot va sortir rodó.»

Diu que encara no sap què serà quan sigui gran, però sí que les coses més boniques per fer sobre un escenari encara han d'arribar.

Anna Presas

REPORTATGE LA BAIXADA DEL TER

III Baixada del Ter. Sortida de les barques a Celrà

«Els malalts del riu» i la famosa Baixada del Ter

Fa molts anys, al mes de maig, s'organitzava la Baixada del Ter, un dia festiu en què el més important era dur un artefacte flotant sense motor, pujar-hi al damunt i baixar riu avall. Amb disfressa inclosa, si volies. La Baixada del Ter era una festa que durant anys va ser de les més estimades pels pobles del voltant de la llera del Ter i pels Xarucs, que van ser els encarregats d'organitzar-ho

És dijous a la tarda i quatre Xarucs ens esperen per passar una bona estona. Els trobem xerrant, rient i recordant el que tot seguit volem explicar-vos. Estan contents i tenen ganes de revivre tot el que van fer, el que van organitzar i totes les bones estones que van passar. Però qui eren i qui són els Xarucs?

Al voltant dels anys noranta, exjugadors de l'Handbol Bordils van decidir retrobar-se perquè trobaven a faltar el seu esport. La trobada era setmanal, per continuar jugant a handbol, però també ho va ser per no perdre l'amistat i el bon rotllo que hi havia en aquella colla. Dels partits entre setmana, en van sortir els sopars de cada primer divendres de mes, on hi hauria tertúlia amb un conferenciant, un bon àpat i una bona sobretaula. El primer divendres

IV Baixada del Ter. Sortida de les barques i participants amb la samarreta d'aquell any

IV Baixada del Ter. Sortida a Celrà de les barques, una darrera l'altra

IV Baixada del Ter. La princesa del Ter, la barca dels Xarucs

de cada mes es va convertir en una tradició i, d'aquí, en van sortir moltes altres coses, entre les quals els seus peculiars estatuts.

Com a bona associació, els Xarucs van escriure i constituir els seus estatuts. En Xevi Jou els té guardats i ens els ensenya: «Article segon: la finalitat de l'Associació Xarucs és la de fomentar l'amistat i la solidaritat entre l'espècie; saber gaudir del lleure sense que la natura en surti malparada; protegir i estimar el nostre patrimoni artístic i natural; estimular la cultura amb visites, col·loquis, tertúlies 'd'havent sopat' i altres activitats propenses a crear un clima propici per a l'enriquiment personal i col·lectiu. Així mateix, sempre que calgui estarem disposats a posar-nos els pantalons curts d'esport per celebrar encontres amistosos i anar darrere d'una pilota com aquell que és boig, o fer qualsevol activitat ludicoesportiva.» Aquest n'és només un, però n'hi ha un grapat que fan riure, i cal destacar-ne el primer: «L'Associació de Xarucs de Bordils està oberta a tothom. Per ésser-ne membre només cal: a) Ser un terrícola de l'espècie anomenada *humana* dels que produeixen espermatozous.»

El *General*, en Josep Pou, ens explica l'origen de crear l'associació: «Vam anar a Donosti amb en Xiberta, amb una associació de veterans de l'handbol. Ens van convidar a sopar i només hi havia homes. Ens va sorprendre el bon ambient que tenien tan sols amb un bon sopar i un retrobament, i a partir d'aquí podem dir que va començar a néixer la idea dels Xarucs.»

Els Xarucs eren i són uns apassionats del riu, de la natura i de tot el que envolta la llera del Ter. Eren molts, fins a més de quaranta en algun sopar, i per això van decidir començar a organitzar altres activitats: sortides culturals a museus, excursions, xerrades, esquiades..., i pel seu aniversari (al mes d'abril) sempre portaven qui van considerar i anomenar *Dr. Honoris Causa*, el cineasta Tomàs Mallol, a qui fins i tot van dedicar una cançó. Mallol va ser i és per als Xarucs el seu referent.

LA BAIXADA DEL TER

La Baixada del Ter, com el mateix nom indica, es tractava d'una baixada amb barques i artefactes, prèviament avituallats, pel riu Ter. Tot va començar

l'any 1992, després que una colla d'amics anés a penjar una pancarta de la Sardinada del poble de Bordils al Congost. Des d'allà –el Congost– es podia observar el riu a la perfecció i justament aquell any (1992) el riu baixava molt ple, «feia goig», segons en Xevi Jou. Va ser allà, doncs, on va sorgir la «proposta» d'agafar quatre pneumàtics i inflables i baixar-lo amb la colla d'amics.

Escut dels Xarucs

La cosa va anar a més, fins que l'any 1994 van decidir «obrir les portes del riu» i fer una activitat que no sols pogués gaudir un grup d'amics, sinó tot el poble de Bordils i rodalia. Va ser d'aquesta manera com la Baixada del Ter es va convertir, amb el pas dels anys, en una activitat molt esperada i valuosa per als habitants de Bordils. «Ens estimàvem molt el Riu», i això es notava perquè «ens movia la il·lusió» en totes les coses que fèiem. De fet, amb alguns Xarucs i tothom qui volgués feien una acampada el dia abans a la llera del riu. Els participants i les seves andròmines pagaven una petita inscripció i podien acampar la nit abans i sopar a la llera del riu, a l'alçada de Celrà, per així el diumenge, a primera hora, pujar-hi i començar el descens.

«El recorregut variava cada any, però, més o menys, sempre sortíem passat el Congost, on hi ha el pou de l'aigua de Celrà, fins a la resclosa d'en Vinyals», diu en Martí Torras. La ruta baixant pel Ter tenia una durada d'aproximadament quatre hores, ja que depenent del cabal del riu alguns anys «semblava l'Amazones, un món paral·lel», afirmen els Xarucs. «Haviem de senyalitzar els camins perquè tothom que ens vingués a veure no

es perdés», diu en Josep Gallardo, que conserva un grapat de fotografies de totes les Baixades del Ter que van organitzar.

Mirant la gairebé desena d'àlbums de fotografies que ha portat en Gallardo, entre tots al·lucinem amb la quantitat de barques que algun any va arribar a baixar. «Hi va haver un any que hi havia més de 250 participants, una bogeria», recorden tots plegats. No calia fer-ne gaire difusió, perquè des del primer any tothom ja esperava el tercer cap de setmana de maig per inscriure's. La Baixada del Ter es va convertir en una festa anual, i els dies previs les famílies i les colles d'amics es trobaven a les tardes i els caps de setmana per dur a terme la seva andròmina o millorar la de l'any anterior, escollir nom i disfressa: *les Panteres Roses del Ter, els crancs del Ter, l'Orgull de*

V Baixada del Ter. Gent que s'apropava a veure les barques i els participants a mig recorregut

l'Home, Sirenes del Ter, les Nimfes del Ter... Els Xarucs baixaven amb les famoses barques anomenades *La reina del Ter*, molt resistent i molt difícil d'enfonsar, i *La princesa del Ter*, que eren dissenyades i muntades al taller del Gran Xaruc, en Martí Torras, *el Ferrer*, que era el centre neuràlgic de la construcció dels artefactes i el punt de trobada.

«Els artefactes flotants i sense motor» que requeria el cartell per participar-hi eren diversos: es van recuperar uns patins de platja vells i hi van col·locar bancs a sobre. Aquestes eren les barques de les Nimfes del Ter i les Sirenes del Ter, i una tercera pintada amb la senyera i la bandera blaugrana. Altres agafaven quatre pneumàtics i fustes i es feien el seu bot per baixar el riu, alguns amb piragua, o amb bidons enormes creaven una plataforma flotant. Gent de totes les edats hi participava.

El gran èxit de totes les baixades va ser gràcies a la implicació i il·lusió que els Xarucs tenien per aquesta jornada, però tots mencionen que amics i veïns també eren còmplices que tot funcionés. El que els deixava el camp per acampar, el desbrossava dies abans; a qui tenia el tractor per marcar el camí i després recollir les barques, no calia ni dir-li, recorden, i després tot quedava net. També rebien

la col·laboració d'empreses del poble, com Girona Fruits o Càrniques Juià, i d'altres entitats.

Donarien el que fos per reviuir aquells moments, per tornar a crear *La reina del Ter* i *La princesa del Ter*, per enfilar-s'hi i baixar riu avall. La Baixada del Ter va posar punt final l'any 2002. «La responsabilitat perquè tot sortís bé i no hi hagués accidents va créixer molt, i amb el temps les coses han canviat molt. No ens podíem arriscar que passés alguna cosa amb tants participants.» Aquest va ser el motiu perquè es deixés d'organitzar, un fet que molta gent va sentir, perquè, realment, qui hi havia participat ho recorda com una gran experiència.

Els Xarucs continuen donant guerra. Encara queden per sopar, per fer xerrades i per retrobar-se diverses vegades l'any. Continuen recordant el seu Dr. Honoris Causa, canten les cançons que van escriure i miren les fotografies amb un gran somriure, i somien que algun dia es torni a organitzar una jornada així, que no només ells viurien amb il·lusió i gaudirien, sinó que un grapat de gent que encara avui recorda què era la Baixada del Ter també hi tornaria a participar.

Pere Martín i Lia Pou
Fotografies cedides per Josep Gallardo

Cartell de la V Baixada del Ter

Edita: ASSOCIACIÓ CULTURAL LA LLERA

Ctra. de Juià, 48 - 17460 CELRÀ

Telèfons: 972 49 20 01

 FACEBOOK: La Llera del Ter

 TWITTER: @lalleradelter_

 INSTAGRAM: lallerarevista

CONSELL DE REDACCIÓ:

Jordi Barrera Coll
Eduard Baulida Estadella
Mar Camps Mora
Carme Congost Escura
David Guixeras Olivet
Xevi Jou Viola
Pere Martín Sánchez
Mar Masfarré Irazola
Lia Pou Brugué
Pitu Pujol Vila
Anna Presas Quintana
Paula Ros Congost
Eloi Sánchez Palau
Telm Terradas Artigas
Miquel Terradez Valmaña

COORDINACIÓ:

Lia Pou Brugué

COL·LABORADORS:

Xavier Cortadellas Gratacós
Francesc Prat Figueras
Josep Maria Uyà Puigmartí

FOTOGRAFIA PROFESSIONAL:

Martí Navarro Molina

CORRECCIÓ:

Anna Roig

DISSENY:

Xavier Fontané

IMPRESSIÓ:

Impremta Monserrat

DIPÒSIT LEGAL: GI-737-96

Fotografia de Martí Navarro

AJUNTAMENT DE BORDILS

Ajuntament de Celrà

Ajuntament
de Flaça

Ajuntament
de Sant Joan de Mollet

LA **Llera**
DEL TER

JOVES ARRAN DE TERRA

Reportatge
DE L'AULA A LA
FRONTERA

Fent-la petar amb
IRENE PERÉ

Abans de la Llera
LA NOSTRA MUNTANYA

Bordils

EDITORIAL LES ARRELS

«Anar a Celrà, avui, divendres, em produeix unes sensacions semblants a les d'una vidriera modernista. És com una topada amb l'esgarrifança i la bellesa alliberadora; un retrobament amb el món de la infància.» Són paraules de l'escriptor Francesc Prat i Figueras, col·laborador d'aquesta revista, extretes del llibre *Escarabeu*. Segur que molts d'aquells que, com ell, han deixat de viure als pobles de la Llera poden sentir-s'hi reflectits. I el text, d'aquesta prosa poètica tan seva, explica com el narrador es retroba amb un oncle seu: «I tots dos anem plens de les sensacions que donen els colors quan s'obre el balcó de bat a bat cap a l'Empordà. Amb els ulls girats cap a dins ens comuniquem perquè tots dos vam marxar d'aquests indrets per idealitzar-los.»

Però en aquesta edició parlem dels joves que s'hi han quedat. Presentem un retrat de set joves de menys de vint anys i d'altres que han passat la trentena que es dediquen al món del camp, a la ramaderia o a l'agricultura. A la majoria els ve de família. Ho han escollit lliurement. Són dels que, de ben petits, frisaven per pujar dalt del tractor. Són dels que saben que per recollir els fruits calen dies d'espera, de llaurada i de sembra.

La Llera del Ter, així mateix, triga sis mesos a madurar i surt a la llum cada solstici: el temps per desenterrar històries, lligar-ne totes les peces i després escriure-les. Descobrireu, fullejant les pàgines que venen, noves incorporacions: de persones amb una trajectòria consolidada i altres que arrenquen amb embranzida i empena. Totes indispensables.

Us convidem a enlairar-vos al santuari dels Àngels; a recordar un accident de tren que va tenir lloc a Celrà fa un segle exacte; a passejar-vos per un bosc d'alzines; a entrar a la guarderia de Sant Joan de Mollet i a una carnisseria d'anunci, premiada per la seva arquitectura; a denunciar la injustícia que pateixen les persones refugiades; a pujar a la moto de tot un campió mundial, Daniel Agea; a parlar amb Irene Peré, la infermera de tota la vida de Flaçà que es jubila; a llegir paraules d'homenatge a la mestra de l'escola de Bordils, Dolors Vilanova.

I a trepitjar l'Índia. El fotògraf Martí Navarro ens n'envia imatges. Ell diu que, més sovint del que voldria, té ganes d'escampar la boira. I és que, com relata Prat i Figueras, qui no ha volgut marxar d'aquests indrets, encara que sigui per un instant remotíssim, per tornar-los a idealitzar?

Mar Camps i Mora

Sant Joan de Mollet

57 TARDOR / HIVERN 2018

- 4-11 **AIGUABARREIG**
Joves arran de terra ÈLIA BORRÀS, MAR CAMPS, CLÀUDIA BUSSÉ, LIA POU I PAULA ROS
- 12-16 **REPORTATGE**
32 anys, set mestres i un record ben viu DAVID GUIXERAS
- 17-23 **FENT-LA PETAR AMB...**
Irene Peré ÍRIA MASÓ
- 24-27 **RODAMON**
No és or tot el que brilla ni tots els rodavons van perduts PITU PUJOL
- 28-30 **ABANS DE LA LLERA**
La nostra muntanya XEVI JOU
- 31 **LA IL·LUSTRACIÓ**
La Balandina MARIONA MIQUEL
- 32-33 **RADIOGRAFIES**
Viatge a l'Índia MARTÍ NAVARRO
- 34-36 **ABANS DE LA LLERA**
Un segle de l'accident ferroviari de Celrà LLUÍS CAMPS
- 37-38 **ABANS DE LA LLERA**
La pilota torna a rodar al pavelló de Mollet DAVID GUIXERAS
- 39-41 **REPORTATGE**
Flaçà, Pamplona i sant Fermí MIQUEL TERRADEZ
- 42-44 **FENT-LA PETAR AMB...**
Daniel Agea LIA POU
- 45-48 **CASES SINGULARS**
Una carnisseria d'anunci MAR CAMPS
- 49-52 **REPORTATGE**
De l'aula a la frontera DAVID MADRENAS
Conèixer-se MAR MASFARRÉ
- 53-60 **PENSAMENTS**
L'im-e-migrant JOSEP MARIA UYÀ
El camí Fondo FRANCESC PRAT I FIGUERAS
Lladres al Congost XAVIER CORTADELLAS
A l'ombra de l'Aulet NÚRIA ESPONELLÀ
Dolors Vilanova MAR MASFARRÉ
- 61-62 **EL RETROVISOR**
L'antiga carretera de Palamós ANNA PRESAS

Fotografies: Martí Navarro Molina

La Llera del Ter no s'identifica necessàriament amb l'opinió dels articles signats.

«Acabarem menjant pastilles i pura química, com els astronautes»

UN NOU MODEL DE PAGESIA PER SOBREVUIRE A LES GRANS EMPRESES

Francesc Arbat. Fotografia de Nil Costa

El bordilenc Francesc Arbat (1985) ha viscut tota la vida al Mas Saló, situat prop de l'alzina centenària que connecta els pobles de Celrà i Bordils. Un mas que fa moltes generacions que la seva família té arrendat a una gent de Barcelona

Lluny de la nostàlgia de ser l'últim pagès que queda al poble, aquest jove té la capacitat de ser un pont entre el saber fer de l'antiga i la nova pagesia. Els seus pares i la seva àvia, amb els quals ha conviscut tota la vida i de qui ha après l'ofici del camp, també eren pagesos i vivien de munyir vaques.

«Anem tan ràpid que acabarem menjant pastilles i pura química, com els astronautes. Un got de llet ens el podem beure amb una sola pastilla», afirma amb vehemència l'Arbat, crític amb les grans em-

preses agrícoles que s'apropien de les petites empreses familiars, com la que té ell des de fa uns vint anys. I és que l'agricultor creu que cada cop hi ha menys persones que s'aferrin a la pagesia, ja que és molt complicat competir amb les grans indústries agrícoles que produeixen en massa i venen els seus productes a preus molt baixos. De fet, la seva família va deixar de viure de la petita indústria lletera perquè no arribava al mínim de quota lletera que s'ha de produir segons la llei. Com que aquest requisit implicava haver de fer una inversió molt i molt elevada, la seva família va decidir deixar l'activitat lletera per dedicar-se al viverisme. D'això ja en fa uns vint anys, i en Francesc assegura que consumeix aliments i productes als locals de Bordils o als pobles de la rodalia perquè «els diners es quedin als petits comerciants».

Pagès, ramader –se'n cuida d'uns mil porcs– i agricultor, en Francesc Arbat explica que, gràcies a la innovació i la mecanització de l'ofici, la seva empresa familiar ha pogut sobreviure, ell pot anar de vacances i és l'única possibilitat de guanyar-se bé la vida quan vius de la terra. Els seus records d'infància estan molt lligats a les rutines agrícoles. La terra, la feina i el temps marquen el ritme de vida dels pagesos. O això era abans? En Francesc explica que mai havia pogut anar de vacances perquè la seva família i ell no podien deixar les vaques soles. I somriu mentre explica que «mai ens podíem quedar a la festa d'un casament perquè al vespre havíem d'anar corrents a munyir les vaques».

L'Arbat teixeix un pont entre el passat i el futur de la pagesia. Un passat molt rural i sacrificat, i fins i tot esclau de la terra i dels seus cicles, i un futur que passa per la mecanització del camp. «Jo anava a l'escola de Bordils i quan tornava a casa anava

«En Francesc explica que mai havia pogut anar de vacances perquè la seva família i ell no podien deixar les vaques soles. I somriu mentre explica que 'mai ens podíem quedar a la festa d'un casament perquè al vespre havíem d'anar corrents a munyir les vaques'»

«Hi ha persones que, si els dius que no vagin un dia al camp, és com si els tallessis un dit»

directament a donar llet als vedells, després la mare munyia les vaques i finalment sopàvem», un estil de vida més que de negoci.

«Hi ha persones que, si els dius que no vagin un dia al camp, és com si els tallessis un dit», explica en Francesc, que recomana tenir la ment oberta i no tenir por dels canvis. Per exemple, invertir per «tenir un tractor que gasta menys gasoil et fa estalviar i amb aquests diners pots contractar algú que treballi els camps», així l'agricultor pot anar de vacances o conciliar la

seva vida al camp amb el seu temps d'oci. I és que en Francesc té dos fills, a qui els diria que, «amb intel·ligència, et pots guanyar molt bé la vida fent una feina a l'aire lliure», i més en un món on cada cop hi haurà menys agricultors i al final la gent els buscarà. «Haurem d'anar enrere per trobar els gustos d'abans», i la gent ho farà. Per això es necessiten agricultors, afirma el propietari de vivers Mas Cuní, que és molt optimista amb el futur de l'agricultura.

Tot i que explica com reneguen d'ell quan va amb el tractor a 30 km/h per la carretera, quan aixeca pols del camp sec a l'estiu, o per les olors pròpies dels purins, en Francesc reconeix que és bo i necessari tenir un agricultor al poble. Per exemple, ell col·labora des de fa molts anys amb el jovent de Bordils per preparar el fangar

del futbol fang o, any rere any, porta el tractor a la cavalcada de Reis.

En Francesc Arbat diu que és esclau de si mateix, fent una feina que ha «mamat» des de petit i de la qual no es pot deslligar, perquè, com diu, «el que vol tothom és guanyar-se bé la vida», i per a ell ser agricultor és una garantia de tenir qualitat de vida.

Èlia Borràs Güibes

Dones que llauren la terra

UN LLEGAT TRANSMÈS DE PARES A FILLES

Carla Massó. Fotografia de Martí Navarro

La Carla Massó, de Viladasens, ha viscut sempre envoltada de vaques. «És una manera de viure», assegura. La Maria Farrés, veterinària de Cervià, des de cap edat també ja pujava dalt del tractor. Totes dues parlen d'on venen i cap a on van: han heretat l'ofici dels seus pares i s'imaginen treballant les terres que durant dècades han treballat les seves famílies

La Carla Massó (Viladasens, 1990) explica que, quan era molt petita, ja li agradava aixecar-se aviat, a quarts de set, per anar amb les vaques i acompanyar el seu pare. Ell, però, no la deixava llevar-se a aquelles hores. I la Carla el que feia era anar a dormir a casa la seva àvia, al mas El Puig, del poble, per arribar a la granja de bon matí i que, aleshores, ja no la poguessin enviar cap a casa.

I encara li agrada. De la manera com s'expressa, transmet com se'n desviu. El seu besavi i el seu avi ja tenien animals: porcs, vaques i una mica de tot. El seu pare, quan en va complir divuit, va decidir quedar-se només amb vaques i muntar una granja. I la Carla i les seves dues germanes, més grans, sempre li van donar un cop de mà. Ella, quan va haver d'escollir una carrera, es va decantar per Enginyeria Agrònoma, per complementar la seva formació, tot i que confessa que el que realment l'apassiona és la ramaderia i, sobretot, «estar amb vaques». «És una manera de viure», afegeix.

L'adeu a la granja i noves oportunitats

Fins fa poc, s'aixecava a un quart de cinc per munyir les vaques i després rentava la maquinària, tractava les vaques que ho necessitaven, netejava les menjadores i els patis, alletava els vedells petits... I a la tarda, tres quarts del mateix. Des de les quatre fins a les vuit. Els dies d'estiu, la feina es podia allargar fins passades les nou. «Al pic de l'hivern, que a les cinc ja era fosc, era dur, però a mi m'agradava molt. Era sacrificat i de vida social, en tenia ben poca. I de dies de festa, també», comenta. De fet, les seves vacances més llargues han estat de quinze dies, i mig per obligació, diu mig rient.

El pare de la Carla, Josep Massó, es va jubilar fa just un any. I van decidir que el millor era vendre's les vaques. Els propietaris d'una granja de prop de Viladasens se les van quedar. I és allà on ara treballa la Carla, que recorda com, dies després d'acomiar-se de les vaques, no s'atrevia a trepitjar les naus: «Feia una pena... Vaig

Maria Farrés. Fotografia de Martí Navarro

trigar no sé pas quants dies a tornar-hi.» Amb tot, actualment continua fent la mateixa feina, amb vaques, però sense munyir: «La diferència és que tinc un horari de vuit hores i prou. Adeu i fins demà.» I té molt més temps per a ella: pot anar a sopar amb amigues entre setmana i fer les vacances que li pertoquen.

Si se li pregunta com es veu en el futur, respondrà que, si mai es queda sense feina, «tornaria cap a casa, però no hi posaria vaques de llet, sinó vedelles de cria».

La Maria Farrés (Cervià de Ter, 1991) respon a les darreres paraules de la seva amiga Carla amb un: «És que és maco tenir lo teu.» «Et pots dedicar a engreixar vedells i fer bons bistecs», li recomana de broma. La Maria és veterinària, com la seva mare, i també ajuda el seu pare, pagès. És filla de can Pere del monestir de Cervià (la família del seu avi patern eren els masovers d'allà i, quan s'hi van construir una casa, popularment se la va anomenar així). Com la Carla, també té dues germanes i ella és la gran i l'única interessada en les feines del camp. Moltes vegades cubica els arbres que tenen a les seves feixes a la vora del Ter: els mesura per saber com creixeran, quina fusta i quin rendiment donaran. També puja dalt del tractor per desbrossar els camps i llaurar-los, per portar bales als cavalls... I cuida una vintena d'ovelles, que netegen els boscos.

La dèria compartida del tractor

Com tota la gent vinculada a aquest món, l'afició de conduir el tractor ja li va venir de petita: «Era veure entrar el meu pare amb el tractor i ja volia pujar a aparcar-lo», reconeix. I és que amb dotze anys ja sabia portar cotxe. Se n'havia fet farts, d'aparcar, ara cap aquí, ara cap allà, els de casa seva. La Carla, per la seva banda, replica que ella, des que arribava als pedals, que porta tractor. I rememora: «El primer dia li vaig dir

al meu pare que vigilés, que no em pogués encastar amb res. I em va dir que estigués tranquil·la i em va fer posar les marxes curtes. I, és clar, llavors anaves a pas de tortuga i volies que tirés més.»

La Maria vol seguir combinant la feina de veterinària amb la de «remenar i anar amb el tractor». Però no s'imagina treballant amb el seu pare: «Ja m'agrada el que fa, però, per dedicar-m'hi, m'hauria de fer el projecte una mica meu. Així que l'ajudo tal com ell ho fa i ho ha fet tota la vida.» Això sí, se li il·luminen els ulls quan parla dels cavalls que tenen. És el seu gran *hobby*, amb les seves paraules. Però hi ha qui li diu que no s'hi guanyaria la vida. I, mentre ho relata, la Carla respon: «Hi ha una dita que diu que, de l'ofici, no en facis el negoci.» «Alguna cosa faré», assegura la Maria, i la Carla li diu que no pateixi, que ja té temps.

Perspectives per al demà

Tant la Maria com la Carla parlen del seu ofici sense la necessitat d'articular cap discurs sobre la vida al camp, com ara està tan de moda. Tampoc sobre el fet de ser dones. Elles, senzillament, s'hi han trobat, hi han nascut. I sembla que tenen més projectes al cap, d'aquells que encara no gosen pronunciar. Potser perquè saben que aquest treball ha de ser sempre pacient: s'ha de llaurar i sembrar per recollir els fruits. Els arbres que cubica la Maria, des que es planten, s'han de cuidar una bona colla d'anys abans de tallar-los i treure'n algun rendiment.

Seguiran remenant la terra, perseguint idees. Es mantenen tossudes, en el més bon sentit de la paraula. Com abans. Com quan la Maria maldava per aparcar el tractor i conduir-lo, encara que fos en camins rectes i amb marxes curtes. Com quan la Carla es despertava tan aviat, a trenc d'alba, per córrer fins a la granja.

Mar Camps i Mora

«Per ser pagès s'ha de tenir paciència»

DINOU ANYS DALT DEL TRACTOR

Joan Moret. Fotografia de Martí Navarro

Una tarda de tardor vaig a casa d'en Joan Moret per parlar sobre la seva passió. Només entrar veig que té el tractor aparcats a fora i palpo en l'ambient que en Joan viu de la pagesia i per a la pagesia. Malgrat que té només dinou anys, en Joan té clar que li agrada treballar la terra i criar bestiar

Va néixer al principi de l'any 1999 a Celrà, el poble que l'ha vist créixer i on viu actualment. De ben petit ja li agradava remenar la terra i observar com el germà de la seva àvia es dedicava a la pagesia. Per a ell, no hi ha un moment concret que determini el despertar de la seva passió, sinó que és un instint que sempre ha portat a dins. A mesura que va anar creixent, es va adonar que preferia l'arada i la falç abans que el paper i el bolígraf. Per això, quan va acabar l'ESO, es va decantar per estudiar el cicle formatiu de grau mitjà de Producció Agropecuària a Vic. A classe eren unes trenta persones, majoritàriament nois. No se li va fer dur viure fora de casa durant la setmana, ja que va forjar bones amistats i s'ho va passar realment bé. L'experiència que més destaca de la seva etapa formativa és una estada a França, a Les Vignes du Château, a l'explotació Earl Dardy de Duràs, en què va conèixer durant tres setmanes amb una família de pagesos. La seva tasca principal era plantar patates i cereals i adobar els camps, però no com ell ho havia après a Catalunya, sinó amb una filosofia ecològica. Amb la mirada pensativa, en Joan expressa que «allà és un altre món i funcionen de manera molt diferent», i es decanta per l'opció tradicional en lloc de l'ecològica.

Un cop acabats els dos anys de cicle, va decidir deixar d'estudiar i posar-se a treballar pel seu compte. Tot i

l'entusiasme que desprèn quan parla de la terra i el somriure que li il·lumina la cara quan s'enfila al tractor, en Joan reconeix que fer-se un lloc en aquest món costa, i molt. Primer, s'ha de tenir molta energia i ganes per treballar cada dia, sense excepcions, i siguin quines siguin les condicions meteorològiques. Seguidament, si vols treballar pel teu compte has de proveir-te d'eines i maquinària, arrendar un camp i organitzar-te. Finalment, i en paraules d'en Joan, has de «lluitar per no quedar-te en números vermells». Actualment, a banda de dedicar-se al cultiu de blat de moro, es passa hores aprenent d'alguns pagesos del poble i, quan té temps lliure, es dedica a ajudar-ne altres.

La seva família li dona suport, malgrat que coneix les dificultats que comporta ser pagès. Tant els pares com el germà comenten que és molt sacrificat, que cal invertir-hi econòmicament per tirar endavant i que les ajudes són quasi inexistentes. Tanmateix, ells també fan un cop de cap per donar suport al somni del seu fill. En Joan està content amb la vida que porta i no la canviaria per res. Els ulls brillants d'emoció i l'energia que té quan es tracta de treballar al camp són senyals inequívocs que en Joan ha trobat la seva passió. De fet, el seu projecte de futur és muntar la seva pròpia empresa i dedicar-se a l'agricultura i la ramaderia.

Clàudia Bussé Rojas

«No cobrem cada mes, sinó quan s'ha de cobrar: a vegades tres cops l'any i és el que hi ha»

ELS BESSONS DE SANT LLORENÇ DE LES ARENES

Marc Oliveras i Jordi Oliveras. Fotografia de Martí Navarro

És el darrer dissabte d'octubre i no ha parat de ploure. Avui en Jordi i en Marc no han pogut treballar la terra i ens reben a casa seva «vestits de diumenge». Són al voltant de les cinc de la tarda i sembla que el temps ens ha donat una mica de treva i podem anar a passejar per Can Damià de Sant Llorenç de les Arenes

En Jordi i en Marc Oliveras tenen 20 anys i des que van néixer s'han criat envoltats de camps, tractors i bosc. M'expliquen que de seguida que van poder ja eren damunt del tractor amb el pare i l'avi, al voltant dels onze anys ja els ajudaven en tot el que podien. Actualment tenen cinc tractors guardats al mas, on viuen els avis. «Tenim cinc tractors i tots cinc treballen. Dos de més grans que són per treballar el camp i són eines més grosses. Un de mitjà per ruixar i tirar productes sanitaris o tallar llenya. I el petit per anar a regar, i que serveix també per arribar on no pots arribar amb el gros», m'explica en Marc.

Van anar a escola a Flaçà, després a l'Institut de Celrà i, quan van tenir 16 anys, van estudiar un grau mitjà a Olot enfocat a la pagesia. «Ara per ser pagès s'ha d'estudiar i s'ha de tenir un títol», diu en Marc rient. «Pots fer igual de pagès sense el títol, però així pots treballar en un altre lloc si tens petites coses i saps què s'ha de fer en cada moment», segueix. «I ara estem estudiant un grau superior a Monells, de tècnic superior en processos i qualitat en la indústria alimentària, però ho fem perquè els pares volien que continuéssim estudiant. Als matins anem a classe i la resta d'hores treballem. Hem anat dividint el curs perquè així ens podem compaginar millor la feina i els estudis», expliquen els germans.

Sense horaris

Anem fins al mas, on hi ha tota la història familiar i on ells guarden els tractors i les eines. Al mas hi viuen els avis i ells s'hi passen moltes hores. Ens ensenyen on guarden els tractors, el porxo ple d'eines, i continuem passejant mentre van caient gotes. Els bessons Oliveras treballen la terra plantant colza, pèsols, ordi, blat... Cada cosa al seu moment. I quan no poden plantar, en aquesta època, fan llenya. Tenen bosc i des que tenen força ajuden el pare a tallar les alzines. «Ara ja tallem les que el pare va tallar i en va deixar el brot petit. Han tornat a créixer», m'expliquen. Els escolto i m'agrada com parlen de la seva tasca, del camp i el bosc. Valoren molt la seva feina, els agrada molt, i en preguntar-los si els agradaria dedicar-se a una altra cosa o si tenen altres inquietuds als vint anys, em responen alhora i molt clar: «No! Home,

«Al camp mai no hi ha horaris. Comences aviat, però no saps a quina hora plegues, i més si saps que l'endemà ha de ploure o les condicions meteorològiques no et permeten treballar.»

també sap greu deixar-ho estar. Una cosa que ja està començada per què s'ha de deixar estar?».

Els repregunto quant temps fa que tenen clar que volen ser pagesos. Em fascina la manera com em responen, ràpida, curta i sincera: «Des de ben petits!». Saben el que fan i ho estimen. Saben la feina que hi hagut al darrere: del pare, de l'avi, del besavi... Una tradició de molts anys que ara els dos hereus de Can Damià tiren endavant. S'entenen, es compenetren i s'ajuden. «El pare a vegades mana i ens diu per què no fem les coses d'una altra manera o per què no comencem per un camp i no per l'altre, és el *jefe*, però tots treballem igual.»

«Al camp mai no hi ha horaris. Comences aviat, però no saps a quina hora plegues, i més si saps que l'endemà ha de ploure o les condicions meteorològiques no et permeten treballar», explica en Jordi. «Ser pagès actualment no és fàcil. Coneixements, n'has de tenir, i s'aprèn dia a dia, amb molts anys d'experiència», em recalquen. Els veig esforç i valentia, però també moltes ganes i molta passió. «No cobrem cada mes, sinó quan s'ha de cobrar: a vegades tres cops l'any i és el que hi ha.» Ser pagès és car: eines, gasoil i molt de temps. I, malgrat ser un sacrifici, els veig feliços i molt segurs del camí que han escollit.

Estimen el mas de Can Damià i tot el que els rodeja: els camps i el bosc.

Lia Pou Brugué

«Ser pagès actualment no és fàcil. Coneixements, n'has de tenir, i s'aprèn dia a dia, amb molts anys d'experiència.»

De les set del matí a les nou del vespre

LA CINQUENA GENERACIÓ DE PAGESOS DE CAL BOTER

Jordi Costa. Fotografia de Martí Navarro

És un dilluns de tardor, són les sis de la tarda i ja comença a fosquejar. Per a alguns fins i tot és festiu, però a Cal Boter de Sant Joan de Mollet els festius em sembla que no existeixen. En Jordi em rep amb la roba de treball ben enfangada i em demana disculpes, però soc conscient que «són coses de l'ofici»

En Jordi Costa té 30 anys i va néixer a Sant Joan de Mollet, entre el camp i les granges on han treballat cinc generacions de la seva família. Van començar els seus rebesavis l'any 1904, a la casa on vivien i s'estaven abans. A dia d'avui hi treballen el seu pare, la seva mare i ell, amb bestiar engreixant vedelles, i al camp conreant cereals i farratge. Tot i que em remarca que han hagut d'aprendre a fer de tot: mecànica, electricitat... per resoldre problemes quotidians.

El jove de la família, tot i que ara ja hi ha un altre menut rondant pels camps i les granges, va acabar l'ESO i va començar a estudiar un cicle formatiu de mecànica. Des que va néixer que li ha agradat la pagesia, però en el seu pas per l'adolescència no va tenir clar què fer, i amb 18 anys va començar a treballar de jardiner i a fer treballs forestals, fins als 26. I va ser després que va començar a treballar amb la seva família, de pagès. Com que no havia estudiat res relacionat amb la pagesia, va haver de fer formació i pràctiques per poder incorporar-s'hi.

La feina que fa li agrada i explica que «la millor satisfacció és quan et surt tot com vols». Encara que hi

passi moltes hores, reconeix que li compensa. Les broques donen moltes voltes mentre treballen, més o menys de set del matí a nou del vespre cada dia, encara que els diumenges intenten treballar menys. Una feina que també depèn de la meteorologia, tant al camp com amb el bestiar. Per sort seva, al tenir els pares que treballen amb ell, alguna vegada pot escapar-se amb la seva família i fer «vacances».

Escoltant-lo es nota que es passaria hores i hores explicant la seva feina i tot l'esforç i temps que hi dedica. Des que treballa amb els seus pares que ha canviat l'alimentació del seu bestiar. Malgrat que va costar convèncer-los, està content perquè creu que d'aquesta manera són més autosuficients. Benefici per a la terra, per als animals i per a ells. Quan li pregunto pel que vindrà, té clar que el volum de feina que té ara no el pot assumir sol i que ja es veurà quan els seus pares decideixin plegar. De moment, al més petit de la casa, en Marc, es veu que li agrada passar estones sobre el tractor i amb el bestiar.

Paula Ros Congost

Parvulari 1981-1982

32 anys, set mestres i un record ben viu

Entre 1974 i 2006 hi va haver a Sant Joan de Mollet un parvulari, primer, i una llar d'infants, després, al mateix espai que havien ocupat, des de 1959, les escoles de nens i nenes i, més tard, l'escola unitària

El mes de juny de 1974 l'escola de Sant Joan de Mollet va tancar les portes i tres mesos més tard va tornar a obrir-les, convertida aleshores en parvulari intermunicipal. Quatre anys abans, el 1970, quan es va implantar l'EGB a tot l'Estat, hi havia a Mollet i Flaçà tres escoles unitàries: la de Mollet tenia una sola mestra i n'hi havia dues a les de Flaçà i el Patronat —que depenia de la paperera Torras Domènech i hi anaven molts alumnes molletencs, fills de treballadors de la fàbrica. L'Ajuntament de Flaçà va decidir unificar les tres escoles en un sol centre i s'hi van incorporar la mestra de Mollet i una de les dues mestres de la colònia. El Patronat va cedir el seu parvulari als dos pobles, però la colònia quedava massa apartada per a moltes famílies de Mollet —que havien de travessar, a més, el pas a nivell, amb el perill que això representava— i mossèn Enric Bahí va insistir perquè no s'hi tanqués l'escola. Gràcies a les seves gestions va néixer un parvulari que satisfia la demanda de les

famílies del municipi i també de moltes famílies de Flaçà. Tal com diu Carme Vila, que en va ser la primera mestra, «del pas a nivell avall les famílies amb nens petits solien triar Mollet. Del pas a nivell amunt, la colònia». L'Ajuntament de Flaçà es va comprometre a pagar la meitat del sou de la mestra.

Carme Vila (1974-1983)

El parvulari de Sant Joan de Mollet va obrir el curs 1974-1975, per a nens i nenes de 2 a 6 anys, i es va tancar definitivament, com a llar d'infants, el 2006, quan l'Ajuntament no va fer front a les reformes que exigia Ensenyament i l'espai es va reconvertir en local social. Van ser 32 anys de vida plens de canvis, des de l'espai diàfan inicial amb una estufa de llenya («hi anava una mica abans per encendre-la. Si feia fum, obria portes i finestres», recorda la Carme) fins a la llar plenament homologada de l'última etapa, amb cuina i un dormitori perquè els nens hi fessin la migdiada.

La Carme havia anat a viure a Flaçà el 1973. Abans havia treballat a l'escola privada, a Banyoles, i havia estat uns mesos a l'escola de la colònia. Després de nou anys al parvulari de Mollet, va exercir a l'escola de la Font de la Pólvara i va acabar la seva carrera docent a Celrà i, en una etapa més llarga, a Bordils.

L'obertura del parvulari de Mollet va coincidir amb el *baby boom* dels anys setanta. El centre no va tardar gaire a estar col·lapsat, amb grups d'entre 30 i 40 alumnes per a una sola mestra i horari de matí i tarda, de 10 a 1 i de 3 a 5. «Vaig demanar una ajudant i va arribar la Pilar Juvanteny, que havia estudiat l'FP de Jardí d'infància i tenia les idees molt clares.» La Carme ja havia definit l'orientació pedagògica del centre: «Teníem un pati obert, amb els petits a l'espai de davant i els grans a la plaça, i a l'hora de l'esbarjo els avis del poble venien a veure els nens. Es llegia i s'escrivia amb molt poc material: pissarra, guix i llibretes. No aprenien a llegir lletra per lletra, sinó que els feia seguir un sistema global. A l'escola, tot i que els primers anys fos en castellà, hi entraven amb una bona comprensió lectora. A Mollet i a Flaçà, la immersió va arribar als parvularis abans que no pas a l'escola.»

La segona mestra va permetre separar els nens per grups d'edat. «Vam posar una paret de fusta, amb

una porta, per poder treballar amb autonomia. Abans, quan era jo sola, tenia l'espai organitzat perquè els petits juguessin i els grans llegissin i escrivissin. Un cop al mes fèiem una sortida amb els pares, per exemple al bosc de la Terranella; celebràvem el dijous llarder a la Font de Monadell, anàvem a la plaça de la Font, fèiem sortides de natura...», recorda la Carme. També van anar —sempre acompanyats pels pares dels nens— al zoo de Barcelona i a l'aeroport de Girona, que feia ben poc que havia començat a funcionar. Les activitats conjuntes tenien molt de protagonisme: «Cada nen té el seu ritme. L'alumne necessita bons models i la barreja d'edats sempre és positiva. Per això fèiem moltes activitats tots junts: cançons, contes, poemes. Això va ser sempre així, tant amb una mestra com amb dues. Jo donava molta importància als contes i als poemes recitats. Els nens, com més bé canten, més bé parlen.»

El curs 1982-1983, la Carme ja en portava nou al capdavant del parvulari i feia anys que no es pagaven les permanències. L'escola ja era gratuïta i a Bordils el parvulari era de franc, però a Mollet encara no. La Carme es va apuntar a llistes i va plegar. «Els ajuntaments de Flaçà i Mollet pagaven 3.000 pessetes al mes, i els pares també ens donaven directament una part del sou», explica. I afegeix: «La dotació municipal va estar congelada al llarg dels nou anys. Cada vegada representava menys, i quan va arribar la segona mestra ens ho vam haver de repartir a parts iguals.»

El parvulari de Mollet va continuar ja com a llar d'infants, amb nens de dos i tres anys, i els grans, de quatre i cinc anys, van passar al parvulari que, per falta d'espai a l'escola, es va obrir a la plaça de l'estació de Flaçà, entre l'oficina de Correus i el dispensari actuals. (El pati, que era tancat, és avui el parc infantil de la plaça.)

Rosa Maria Bonaventura (1983-1987)

Després de la Carme, va ser la Rosa Maria Bonaventura, de la Bisbal, qui va portar la llar d'infants. Feia tot just un any que havia acabat Magisteri i durant aquell curs havia fet classes d'educació física i música a Vulpellac, Monells i Casavells. A Mollet, s'hi va estar quatre anys i en guarda molt bon record: «Tenia mainada d'entre divuit mesos i quatre anys. Eren gairebé 30 nens i no vaig tenir mai cap ajudant. A

Llar 1994-1995

Llar 1997-1998

Llar 2004

l'estiu, durant tot el mes de juliol i fins a mitjan agost, fèiem casal, i aleshores hi havia nens encara més grans i més petits.» La Rosa Maria va començar de zero i va preparar tot el material. «Jo em feia les fitxes, i els mestres de Flaçà estaven contents del nivell amb què els nens arribaven a l'escola.» Tenia molt de contacte amb l'escola de Flaçà perquè hi dinava i entre els seus alumnes hi havia fills de mestres. La Rosa Maria destaca la familiaritat dels nens amb l'entorn natural i també les sortides que feien en família, acompanyats sobretot per les mares i els avis: «Vam anar a Barcelona, a Marineland, a Riells... Encara tinc tracte amb algunes famílies. Fa pocs dies una nena que havia tingut a la Llar em va reconèixer pel carrer. Em va fer moltíssima il·lusió», afirma. Bonaventura va deixar la feina de Mollet després d'aconseguir la plaça de la llar d'infants municipal El Tren Petit, de la Bisbal. S'hi va estar nou anys. En acabat va exercir a l'aula d'adults municipal, durant gairebé una dècada, i ja en porta deu més a l'escola concertada Cor de Maria, sempre a la Bisbal.

Marita Ferrer i Nuri Figueres (1987-1994)

Marita Ferrer va substituir Rosa Maria Bonaventura. El curs 1991-1992, quan acabava de ser mare, va passar la feina a la Nuri Figueres; el curs 1992-1993 van estar juntes a la llar, però el 1993-1994 la Nuri va tornar a treballar sola perquè la Marita havia aprovat les oposicions. «Ara miro les fotos i veig que vam tenir entre 11 i 18 nens, segons els anys», afirma la Nuri. La Marita i ella van oferir un marc horari ampliat, amb una hora extra al matí, i el servei de menjador. «La Flora de can Míliu ens feia el menjar i l'hi anàvem a buscar», recorda la Nuri. També va ser amb elles que els nens van començar a fer la migdiada a la llar: «Nosaltres mateixes vam posar un suro a terra, matalassos i cortines.» Les diverses mancances de l'espai no sempre trobaven resposta per part de l'Ajuntament. «L'estufa ens feia patir. Hi vam posar una barrera protectora de fusta tot al voltant perquè els nens no s'hi acostessin», diu la Nuri. «No teníem telèfon i no hi va haver manera d'aconseguir-ne cap.»

Olga Dalmau (1994-2003)

Olga Dalmau Vilert té 50 anys i les arrels repartides entre Mollet i Flaçà. Va estudiar educació infantil i

«...era molt important respectar els horaris dels nens, que poguessin dinar i fer la migdiada havent dinat. L'assoliment d'hàbits i rutines era un objectiu pedagògic prioritari.»

educació especial. Va fer les pràctiques a Girona, a l'escola bressol de Taietà, on va tenir una alumna, la Glòria, amb síndrome de Down, i va treballar després al Montessori i a Vila-roja. «En aquella etapa vaig tenir clar que volia descobrir aquest món», afirma. «Ser d'educació especial m'ha anat molt bé a l'hora de treballar amb nens que tenien problemes de psicomotricitat i problemes neuràlgics, que també m'afecten a mi des de petita.» L'Olga va agafar la llar de Mollet després d'haver exercit durant vuit anys en una escola bressol privada de Girona, on va començar a treballar quan encara no havia acabat la carrera.

La Nuri Figueres havia batejat el centre amb el nom de Can Petit i n'havia creat l'anagrama, amb un elefant gros i el nom al mig. L'Olga en va heretar també l'uniforme, una bata lila i blanca. «La Nuri volia deixar la llar per fer de mestra i em va proposar que hi anés jo», diu l'Olga, que s'hi va estar des de setembre de 1994 fins a juliol de 2003. «Abans ja havia estat ajudant de la Carme Vila, de manera informal, perquè sempre m'han agradat els nens. Quan era petita, a casa jugava a fer de mestra. Als dotze anys ja vaig guanyar la meva primera paga cuidant una criatura.»

L'Olga va voler transformar de seguida la llar deficitària en una escola bressol que complís tots els requisits. «L'Ajuntament no em va posar cap trava, tot al contrari. Vaig demanar de fer reformes perquè Ensenyament no n'amenacés la continuïtat. L'Ajuntament va fer l'entrada nova —els rajols eren vells i estaven trencats— i la va cobrir. Vaig fer posar cortines a l'alçada adequada perquè els pares poguessin veure els nens des de fora, però els nens no poguessin veure els pares; es va instal·lar un vestidor i canviador, un lavabo per als nens i un altre per a la mestra; es va pintar tota la llar de blanc, amb cortines separadores, i es va fer una cuina alta perquè els nens no arribessin als fogons. Al cap d'un temps vam fer una ampliació de la llar: un espai tancat i adaptat com a dormitori, per a 25 alumnes, perquè els nens poguessin fer la migdiada en condicions.»

Aleshores el pressupost de l'Ajuntament de Flaçà ja no preveia cap partida per a la llar. S'obria de setembre a juliol, i a l'agost, si calia, l'Ajuntament feia alguna reforma. L'horari era de 8 del matí a les 5 o a les 6 de

la tarda, «segons les necessitats dels pares». El mes de juliol, a banda de continuar amb l'activitat rutinària, s'acceptaven nens més grans, d'entre 4 i 6 anys, o fins i tot una mica més. «Fèiem jocs d'aigua i ens ho passàvem la mar de bé», recorda l'Olga, que va tenir mainada de pertot: La Pera, Ruplà, Bordils, Celrà, Sant Jordi Desvalls... «Aleshores hi havia poques llars d'infants. Érem una gran família. L'espai era obert a tothom. Pensa que cada trimestre feia un sopar amb les mares. El meu pare, que per als nens era l'avi Pere, venia cada dia a les 12 per ajudar-me amb el dinar. Arribava amb el seu Seat Panda i llegia el diari. Els nens se l'estimaven molt. Se'n tornava a casa quan els nens anaven a fer la migdiada. Jo era jove, tenia dues filles i necessitava més braços.» Les dues filles de l'Olga també van ser alumnes de la llar.

A l'etapa en què l'Olga en va estar al capdavant, la llar d'infants de Mollet va tenir grups d'entre 15 i 25 alumnes. «Al començament solíem ser una desena, i s'anaven afegint nens durant el primer trimestre», recorda. Cap al mes de març, quan s'acostava el període de matriculació, el director de l'escola Les Moreres de Flaçà s'arribava a la llar per saber quants nens hi anirien el curs següent i quines necessitats tenien. L'Olga apunta que «els pares i les mares n'estaven molt contents, del tracte que rebien els seus fills i dels esforços que jo feia. En nou cursos, només tres nens no es van arribar a adaptar. A l'hora de cobrar les quotes, m'ajustava a la situació econòmica de cada família».

L'educadora afirma que «era molt important respectar els horaris dels nens, que poguessin dinar i fer la migdiada havent dinat. L'assoliment d'hàbits i rutines era un objectiu pedagògic prioritari. Per a mi era imprescindible que a les 12, quan arribaven alguns pares, un nen estigués assegut a la meva falda; els explicava un conte i fèiem una cançó de comiat». La majoria, però, dinaven a la llar. «A les tres, quan els pares tornaven a portar els nens, la rutina que fèiem era un joc», recorda.

«Els nens participaven en tot i també preïen decisions; sempre els demanava el parer», afirma l'Olga. I segueix: «Cada any, tret de l'últim, vam fer teatre al casal, amb vestits de paper fets per nosaltres, i un curset a la piscina de Flaçà. Esmorzàvem i després fèiem fitxes

molt variades. Per Carnestoltes ens fèiem les disfresses amb bosses d'escombraries, gomets i altre material senzill i anàvem a passejar pel poble perquè tothom les pogués veure. Hi sortíem sovint, a passejar. Jo mateixa vaig preparar una corda amb mosquetons, tot fet a mà, per poder sortir tranquil·lament, amb els nens agafats per la cintura. A la llar, ho treballàvem tot: el Dia del Pare, el Dia de la Mare, Sant Jordi... Celebràvem els aniversaris a l'hora de berenar. No hi havia cap aspecte de la feina que em desagradés. Treure bolquers, posar colònia després de la migdiada, fer cuetes a les nenes... Tot em sortia de manera natural. Jo m'ocupava de tot: de la cuina, de la neteja... La base dels àpats, la preparava a casa.»

L'Olga recorda amb emoció que «vaig haver de plegar per la malaltia que tinc. Vaig deixar matrícules fetes, però alguns pares se'n van desdir quan van saber que no seguiria. Si hagués pogut quedar-m'hi, la llar potser encara estaria oberta».

Després de l'etapa a la llar de Mollet, l'Olga va treballar encara nou anys en una escola d'educació especial de Palamós, «sempre amb reducció de jornada, perquè no podia fer una jornada sencera».

Susanna Presas i Lídia Díaz (2003-2006)

Durant els seus últims tres anys de vida, al capdavant de la llar d'infants hi va haver Susanna Presas, primer, i Lídia Díaz, després. La Susanna, que va treballar dos cursos a Mollet i va tenir com a ajudant Eva Foses, hi va arribar després d'una etapa a l'escola bressol Trapelles de Celrà. Avui és professora a l'educació secundària. La Susanna recorda que «l'edifici, que era força vell, tenia problemes estructurals: costava d'escalfar, no tancava bé...» La llar sempre va tenir requesta, però l'Ajuntament no va veure la necessitat de fer-hi les reformes que hauria calgut fer. En aquesta darrera etapa no es va interrompre el servei de menjador. Tal com s'havia fet sempre, «sortíem a passejar tot sovint, fins i tot a la tarda, després de berenar. L'entorn era immillorable». Tot i que durant els primers mesos la Susanna encara va treballar amb fitxes, de seguida va guanyar la partida un model pedagògic més modern, «amb joc lliure, simbòlic, experimental, i moltes activitats manipulatives».

Tres fills i dues generacions a la llar

La Nuri Salvador i en Josep Cebrià, veïns de Sant Joan de Mollet, van portar els seus tres fills a la llar: l'Oleguer, que ara té 23 anys; l'Almodis, que en té 20, i l'Ermengol, que en té 16. «L'Oleguer hi va anar el curs 1996-1997. Set anys més tard, quan hi va anar l'Ermengol, més que no pas fitxes, que havia estat l'opció corrent a les llars dels anys noranta, i que ja ens estava bé, es feien activitats manipulatives. La llar tenia un aire més modern», recorda la Nuri. Tot i que el seu fill petit ja anava aleshores a l'escola, la Nuri recorda que la llar va tancar a l'estiu, amb les inscripcions ja fetes. «En aquests últims anys és quan la llar va tenir més mainada, si ho recordo bé», diu.

En Lluís Martí Mas (46 anys) i els seus germans Ramon (44) i Carles (40) van anar al parvulari quan Carme Vila n'estava al càrrec. La Judit (17), la filla gran d'en Lluís, va estar dos anys a la llar d'infants, a l'última etapa, quan la mestra n'era la Susanna Presas. En Lluís guarda molt bon record tant del parvulari com de la llar. «Tenir-la tan a prop de casa era un luxe. Va ser una llàstima que es perdés.» La Gemma, la filla petita, que ara fa 1r d'ESO, ja va haver d'anar a l'escola bressol de Bordils.

David Guixeras Olivet

La Carme i l'Olga, mestres de la llar d'infants

FENT-LA PETAR AMB IRENE PERÉ

Tota una vida d'infermera a Flaçà

La Irene Peré Solanilla, veïna de Flaçà, ha estat la infermera del consultori local des de l'any 1992 fins al 2018, que s'ha jubilat. Des de ben jove va tenir clar quina seria la seva vocació professional, i això li ha permès treballar en diversos sectors de la sanitat al llarg de la seva carrera, com l'Hospital Clínic de Barcelona o la Creu Roja, on va fer els estudis i les primeres feines. L'any 1982 li van oferir una interinitat a Bescanó, on va seguir la seva trajectòria fins arribar a Flaçà

Com vas decidir ser infermera? Quins són els teus inicis?

Vaig néixer a Olot, allà vaig cursar la primària i el que es deia Comerç. Vaig voler fer estudis superiors i, amb una prova de convalidació, vaig passar a fer el segon curs de batxillerat. Com que abans no hi havia la selectivitat, l'any 1972 vaig marxar directament a estudiar a l'Hospital Clínic de Barcelona, on el treball d'infermeria el feien monges que, a l'hora de fer pràctiques, no ens ensenyaven gaire res. Tot i això, m'agradava

Irene Peré i Teresa Massot, l'any 2012

la relació amb els pacients, les altres companyes...

Van ser uns anys molt «moguts» a Barcelona, amb reivindicacions i vagues d'estudiants i treballadors.

Allà vaig cursar els tres anys d'ATS (auxiliar tècnic sanitari) i durant l'últim curs vaig començar a treballar els caps de setmana al mateix Hospital Clínic.

Vivia al mateix hospital, en una residència per a estudiants, i compartia habitació amb gent de tot Espanya, fins que més tard vaig passar a compartir pis amb altres estudiants i amics d'Olot. A Barcelona, hi vaig estar deu anys, fins al 1981, i durant els tres últims anys, del 1979 al 1981 aproximadament, vaig treballar per la Creu Roja, fent atenció a domicili a malalts que no es podien moure de casa. Era el que ara anomenem *cures pal·liatives*. Va ser dur, perquè hi havia cures molt complexes, demències... Jo no estava preparada i quan em van oferir la plaça de Bescanó, tot i no saber ni on era el poble, vaig acceptar de seguida!

Quan vas marxar de Barcelona, on vas anar a treballar? Com era la feina i quines tasques feies?

Em van oferir una interinitat a Bescanó, on vaig treballar nou anys més. Vaig anar a viure allà perquè era una plaça d'APD (atenció pública domiciliària) que depenia del Departament de Sanitat, i aquestes places implicaven haver de residir al municipi més gran del partit mèdic. Bescanó era un partit mèdic molt gran, arribava fins a Montfullà, Estanyol, Vilanna, Bonmatí i Trullàs. Recordo que hi havia un domicili just a tocar de Brunyola i anar-hi era una excursió. A Trullàs (molt a prop d'Anglès) es va construir una urbanització, Mas Llunès. Hi havia alguna família amb gent gran a casa, llavors també hi anàvem. Però amb la reforma sanitària es va canviar el mapa.

Vaig viure uns mesos a Bonmatí, però després ja vaig anar cap a Bescanó. El ritme era tan diferent que jo, per exemple, durant els primers mesos em movia amb bicicleta i feia bastants quilòmetres cada dia, hi havia temps per a tot. Després vaig tenir el permís de conduir i cotxe, però moltes vegades agafava la bici. Encara ara

«L'any 1991 es van convocar oposicions de Sanitat (les últimes!), m'hi vaig presentar i vaig aprovar. L'any 1992 vaig escollir la plaça de Flaçà i hi vaig venir a viure.»

m'agrada pedalar, però per treballar ja fa temps que no és possible, ni tan sols per Flaçà. No hi ha temps!

Allà la feina era molt diferent d'ara, perquè la sanitat no estava reformada, ni de bon tros, i això implicava estar localitzable les 24 hores del dia durant tot el mes. Teníem pautades dues hores i mitja de consulta diàries a Bescanó i dos o tres dies per setmana visitàvem als consultoris perifèrics

(Bonmatí i Vilanna). Érem metge i infermera, no hi havia administratius, estàvem tots dos sols al CAP. Es feien domicilis i la consulta, tot era molt bàsic: tractaments, cures, vacunació de nens i adults. També es feia pediatria, administràvem les vacunes que marcava el calendari i el metge del poble feia de pediatre.

Ens havíem de proveir del material per treballar. L'Ajuntament de Bescanó assumia les despeses de les comandes que jo feia. Les vacunes les anava a buscar a la Delegació de Sanitat, que llavors era a les Pedreres de Girona. Tot i treballar molt «sola», tinc un molt bon record d'aquells anys.

L'any 1986 vaig fer un curs de convalidació universitària, és a dir, que vaig passar de ser ATS a ser diplomada en Infermeria. Quan es van traspasar les competències de Sanitat a la Generalitat, va començar la reforma sanitària que va canviar l'estructura i el treball dels sanitaris. Horaris, torns, guàrdies, protocols de treball consensuats, formació, dotació de material i personal als centres, agrupació dels municipis en àrees bàsiques de salut (ABS)...

Com vas anar a petar a Flaçà? La feina era diferent de la de Bescanó? Quins canvis i quines millores vas notar?

L'any 1991 es van convocar oposicions de Sanitat (les últimes!), m'hi vaig presentar i vaig aprovar. L'any 1992 vaig escollir la plaça de Flaçà i hi vaig venir a viure. Em vaig incorporar a l'equip de Flaçà, amb el doctor Pere Peya. Aquí era la infermera titular i hi havia el mateix sistema que a Bescanó, només érem el metge i jo. Els festius i caps de setmana els sanitaris de Celrà, Bordils i Flaçà feien torns i jo m'hi vaig afegir encantada.

L'any 1981 es va fer el traspàs de competències de Sanitat a la Generalitat. Abans les tenia l'Estat, és a dir, que a mi em pagaven una nòmina des de Madrid. El 1983 es va desplegar el mapa sanitari, es va crear l'ICS, es va posar en marxa la reforma sanitària i vam passar a ser personal de la Generalitat. Els ajuntaments van tenir més pressupost per dotar els consultoris municipals: material fungible, instruments, millora dels espais, etc.

De forma progressiva, s'han incorporat més equips sanitaris a la població adscrita: pediatria, llevadora i ginecòleg (ASSIR), odontologia, serveis socials sanitaris, psicologia i personal administratiu.

Al CL de Flaçà vam tenir servei de llevadora durant un parell d'anys (em sembla), després es va concentrar la consulta al CAP de Celrà. L'equip de pediatria hi fa consulta un dia per setmana.

Nosaltres vam passar a ser tres treballadors als consultoris, i això va ser un gran pas. Es donava hora de visita, es programava l'agenda de cada dia, sabies en arribar qui vindria a visitar-se, no hi havia cues ni malentesos entre els que s'esperaven... Com tots els canvis, d'entrada no va agradar a tothom. A poc a poc es va normalitzar el nou sistema i es van valorar els avantatges que representava.

Què va passar quan es va obrir el CAP a Celrà? Van canviar les coses?

El 30 de gener de 1998 es va inaugurar el CAP de Celrà i el 15 de desembre de 1999 vam començar a treballar com a àrea bàsica de salut (ABS), és a dir, a treballar en equip els tres municipis: Celrà, Bordils i Flaçà.

Un equip de pediatria (metge i infermera) va assumir tot el tema de vacunacions i seguiment dels infants de 0 a 15 anys. Vam començar a fer servir històries clíniques, és a dir, a portar el seguiment de la consulta per escrit, seguint el mateix model a tot Catalunya. Teníem uns fulls pautats, no hi havia ordinadors i ho fèiem tot a mà. Es van passar les dades, proves, etc. que constaven als consultoris a aquestes carpetes, que permetien guardar molta més informació i més ben organitzada. Recordo uns sobres de color verd clar amb cintes adhesives de colors segons l'any d'obertura de la història, les etiquetes amb les dades de cada persona, números que indicaven si l'usuari pertanyia a un centre o un altre...

M'agradava escriure a mà, vaig millorar molt la meua cal·ligrafia. Vaig assistir a les classes de català que oferia el Consell Comarcal a la Bisbal i després a Flaçà per intentar no fer faltes d'ortografia. La «tecnologia» va arribar el 2005. Hi havia centres (no tots) que tenien

Dra. Susanna Bosch, Marga Puntí, Teresa Massot i Irene Peré, l'any 2015

ordinador i es va començar per la informatització de les IT (baixes i altes laborals). Els caps d'administració van ser els pioners.

A partir de llavors, la implantació va ser progressiva: es va crear un programa informàtic unificat per a tot Catalunya i ens van formar per fer-lo servir. Tot això va començar a l'atenció primària i va facilitar que es poguessin compartir dades entre els diferents centres. Més endavant s'han anat incorporant més aplicacions i sistemes per millorar el treball i la introducció de les dades. Ara el programa engloba la xarxa hospitalària i fins i tot alguns centres que no pertanyen a l'ICS.

Quan els municipis van créixer, els consultoris també?

A mesura que han anat creixent els municipis, s'han anat creant noves UBA (unitats bàsiques d'atenció). A la nostra ABS, la població que més ha crescut és Celrà, que també engloba Juià, i l'equip sanitari de Flaçà també té consulta a Sant Joan de Mollet i la Pera. Com a partit mèdic inclou, a més, Sant Llorenç de les Arenes, el veïnat de Farreres, Púbol, Pedrinyà i Riuràs.

En total hi viuen unes 2.000 persones i tenim el nombre de població major de 75 anys més alt de tota l'ABS. Això fa que hi hagi molta càrrega assistencial (visites, proves, patologies i tractaments complexos, etc.). De la mateixa manera que hi ha molta gent gran, també, en general, la qualitat de vida és bona, i per tant les persones viuen més anys.

Després d'aquests anys, penso sincerament que tots els professionals que han treballat tant a la nostra àrea com a la resta de l'ABS són molt competents, responsables i... divertits! El treball de tots plegats va molt relacionat amb la feina del personal administratiu, que és el que rep l'usuari, gestiona agendes, programa proves i fa moltes tasques que fan possible el bon funcionament de les consultes.

Al març del 2001 es van començar a fer obres al consultori de Flaçà per ampliar-lo, ja que només hi havia una sala d'espera molt petita i dues consultes. Es va ampliar la sala d'espera, on van posar el taulell per a l'administrativa i un espai per a arxiu i altres aparells.

«Durant les guàrdies em costava molt descansar. Tu saps l'ensurt que t'emportaves quan tocaven el timbre?»

També s'hi van fer dos banys, un per als pacients i un altre per a nosaltres.

Als altres pobles també s'han anat reformant i millorant els centres. Estan més ben equipats i són més confortables. En això, els ajuntaments sempre han atès les nostres demandes, prioritzant allò que pogués afavorir i millorar l'atenció a les persones, malaltes o no.

Una cosa que sí que ha canviat és que ara la consulta d'infermeria és autònoma i independent de la consulta mèdica. Ens ajudem i col·laborem, però cadascú té la seva consulta.

Et tocava fer guàrdies? Com funcionaven i com assumies les situacions?

Feia guàrdies a Celrà perquè eren obligatòries per a tots. Quan es va obrir el CAP i es van començar a fer les guàrdies, es van estructurar els horaris per a tothom igual. Treballàvem de 9 a 15, i les guàrdies de les 15 a les 9 del matí de l'endemà. Els caps de setmana i festius, 24 hores. En ser una àrea petita, teníem una guàrdia setmanal i un cap de setmana de cada cinc. Eren moltes hores.

Durant les guàrdies em costava molt descansar. Tu saps l'ensurt que t'emportaves quan tocaven el timbre? Érem metge i infermera per visitar, contestar el telèfon, obrir la porta... Si un marxava a fer un domicili, l'altre es quedava sol al consultori, i mentrestant podia passar qualsevol altra cosa. Per sort, no tot són infarts o coses greus, però es tracta de persones i no es pot abaixar la guàrdia.

Ara en diuen AC (atenció continuada) i s'han eliminat les nits, però l'equip segueix essent de dues persones. La millora és que els domicilis programats per endavant els assumeixen des del CAP Güell, a Girona. Els espontanis els han d'atendre els que fan la guàrdia.

El tema és que tu estàs de servei i has d'assumir qualsevol cosa, perquè tant et pot venir algú amb un refredat com un accident de cotxe. Són diferents situacions, però sempre són persones que necessiten ajuda.

També hi havia bons moments, celebracions, algú que et venia a fer companyia una estona, menjar panellets o torrons, situacions divertides... Hi ha professionals a qui els agrada molt atendre urgències, eh! A mi m'és-tressava força.

Com van afectar les retallades el sector de la sanitat pública?

Pel que fa a les retallades, on ho vam notar de seguida va ser en el sou; de fet, encara tenim pendents part de les pagues extra d'anys enrere. També ens van treure dies de lleure (aquest any els hem recuperat). Vam seguir amb la feina, però ens vam quedar amb menys substituïts per cobrir baixes, vacances, formacions, reforç durant la campanya de vacunació de la grip... Van haver de marxar companys competents i compromesos amb la feina. Aquesta situació ha millorat una mica, però encara hi ha dies o hores en què es tanquen consultes perquè no es disposa de professionals per cobrir les absències.

Més tard, però, també com a conseqüència de la crisi, es va eliminar l'AC de les 20 a les 8 del matí i es va assumir des del CAP Güell. Es pot pensar que només són canvis perquè, finalment, l'assistència es dona, però la proximitat, reconèixer l'espai i els professionals

que t'atenen, etc. també forma part de la qualitat del servei.

El 2012 vam deixar de tenir un equip directiu propi. Es van unificar les ABS de Sarrià, Girona i Celrà en un sol equip, director mèdic i adjunt d'infermeria per a totes tres.

T'havies plantejat mai treballar en un hospital?

Jo sempre he treballat en un medi rural i no m'ho vaig plantejar mai. M'agrada tenir el meu despatx, fer seguiment dels problemes de salut, la relació que s'estableix amb les persones, compartir el treball amb el metge i amb l'administrativa, fins i tot amb la farmacèutica!

L'atenció primària no contempla només l'atenció en cas de malaltia, sinó també la prevenció de la malaltia. Per a mi, això fa que la feina sigui diferent de la que es fa a l'hospital, tot i que totes dues són complementàries. A més, visc a Flaçà. Treballava a la consulta però, en sortir, les mateixes persones són veïnes i veïns meus, no els deixo de veure quan es troben bé o quan ja no estan malalts.

Teresa Massot, Dr. Pere Peya i Irene Peré, l'any 2013

Al final del 2013 es va jubilar el doctor Peya, vam treballar junts 21 anys. Això en un hospital em sembla que deu ser molt difícil. Penso que compartir amb un equip petit és més fàcil que amb un de gran. Jo he treballat a gust amb tothom que ha vingut durant aquests anys. Déu n'hi do els canvis i les persones que han començat i plegat tant al nostre equip com a la resta de l'ABS.

Per a mi, els consultoris eren una mica casa meva. Tenim claus les tres persones que hi treballem; si es fon una bombeta, avisem perquè la vinguin a canviar; si s'espatlla alguna cosa, també; procurem que la gent hi estigui còmoda, calentets a l'hivern, fresquets a l'estiu...

Amb quins grups de població treballaves?

El partit mèdic de Flaçà engloba: Sant Joan de Mollet, Sant Llorenç de les Arenes, la Pera, Púbol i els veïnats de Farreres, Pedrinyà i Riuràs. Des que va començar l'equip de pediatria, treballava amb tothom a partir dels 15 anys.

Què destacaries de la teva trajectòria professional?

Bàsicament, els canvis substancials que es van produir, perquè s'ha passat de treballar amb els mínims mitjans a rebre molta formació i a tenir equipaments de les consultes molt més professionals. El treball en equip també ha estat molt important i enriquidor.

El treball de les infermeres ha depassat el que és l'atenció a les persones malaltes i també està agafant protagonisme en altres àmbits, sempre en temes de salut i de manera molt creativa, crec jo.

S'ha creat el programa Salut i Escola, amb la presència de la infermera de pediatria, que fa consulta als instituts i són els mateixos alumnes que poden demanar-li informació de manera confidencial. Es fan tallers i jornades dintre i fora dels centres per promoure canvis d'hàbits, per exemple sobre tabac, alcohol, obesitat, exercici, cuina i salut o primers auxilis.

«A vegades la persona ha d'anar a l'hospital però no cal ambulància. Si cal, localitzem un familiar o una persona referent.»

Amb la població nouvinguda s'han fet jornades per compartir informació sobre costums, alimentació, maneres de cuinar... També per donar informació clara i simple sobre el nostre sistema sanitari, al mateix temps que nosaltres aprenem d'on venen aquestes persones i quins són els seus trets culturals.

Una altra «novetat» és la participació a Ràdio Celrà, amb un format que es diu *Càpsules: Salut i Benestar*. Es tracten temes de salut pública de manera senzilla i entenedora. Aquestes actuacions formen part del programa de salut comunitària. En fi, segur que em deixo moltes coses. La nostra és una àrea petita i, per tant, les tasques recauen sobre les mateixes persones: el temps que s'inverteix en reunions, contactes per buscar espais, feina que es fa a casa... Hi ha ganes i noves idees.

Quina és la situació més difícil en què t'has trobat al llarg dels anys com a professional?

Moltes en particular i cap en concret, les situacions difícils són sempre les d'urgència urgent, que dic jo. Quan una persona ha d'anar a l'hospital perquè li cal assistència especialitzada o perquè cal hospitalitzar-la, segons la urgència es truca a l'ambulància perquè la vingui a buscar, però alhora s'han de controlar les constants, administrar medicació, oxigen, suturar...

A vegades la persona ha d'anar a l'hospital però no cal ambulància. Si cal, localitzem un familiar o una persona referent. Sempre és important treballar en equip i procurar transmetre tranquil·litat.

Jo penso que una situació difícil és sempre la que és límit, perquè tractes amb persones i és clar, el temps és important, el que fas en cada moment és important, i sobretot perquè són consultoris locals on sí que tens instruments i medicació, però mai ho tens tot. No és el mateix atendre una urgència en un poble o en un altre, a domicili, al carrer... Nosaltres tenim molta sort perquè som a prop de Girona i, si necessitem l'ambulància, arriba en pocs minuts.

Quin vincle estableixes amb els veïns?

D'entrada, conèixer els pacients. Viure aquí et facilita la feina precisament perquè coneixes les persones i és més fàcil moure't en l'àmbit domiciliari i a la consulta, ja que ells també et coneixen. La gent és molt agraïda. Hi estableixes una relació que depassa el tema professional, comparteixes vivències, naixements, casaments, canvis de feina, d'habitatge... Jo ho valoro molt positivament.

Tens alguna especialitat en el camp de la infermeria?

No és una especialitat, però és un treball diferent de la consulta. El 2010 es va presentar una *Guia de la fibromiàlgia* i jo i dues companyes més, una metgessa i una infermera, hem estat portant a la pràctica el protocol que va establir Sanitat i que ara mateix s'està implementat pràcticament a tot Catalunya, tot i que es va iniciar a Girona. Vam començar l'any 2011 i quasi cada any hem treballat amb un parell de grups.

La nostra tasca era contactar amb les persones afectades per aquesta malaltia (de les tres ABS: Celrà, Sarrià i Girona 4) i organitzar unes reunions on donàvem informació i consells per modificar hàbits de vida que poden ajudar a millorar els símptomes d'aquest problema de salut que, per ara, no té tractament.

Tractem l'alimentació, l'exercici, la respiració, la relaxació, afavorim el contacte entre les persones afectades..., en definitiva, un treball fora de la consulta, fins i tot del centre. Hem estat als locals de l'Àrea de Promoció Econòmica de l'Ajuntament de Celrà i al Centre Cívic de Taialà.

Una experiència enriquidora i creativa. Amb les companyes i les persones participants hem compartit moments molt emotius i he après moltes coses. Aquesta activitat i el contacte diari amb la Susanna i la Marga, la Gemma a Sant Joan de Mollet i la M. Àngela a la Pera..., ho trobaré a faltar.

Ara que t'has jubilat, què t'agradaria fer?

Em vaig jubilar el dia 11 d'octubre de 2018. Com que visc a Flaçà, continuo mantenint una relació de veïnatge amb tothom, però ja no professional.

El canvi és que ara decideixo quan faig una cosa o una altra, quant temps hi dedico... Tinc un hortet, bici nova, m'agrada el cinema, el teatre, llegir, viatjar, tinc dos nets, fotos i papers per endreçar... De fet, faré coses que ja feia!

Íria Masó

Darrer dia de feina de la Irene a Flaçà

Daniel Medialdea Capdevila durant l'entrevista realitzada a El Birrot de Jafre. Fotografia de Martí Navarro

No és or tot el que brilla ni tots els rodamons van perduts

En Daniel Medialdea Capdevila, veí de la colònia de Flaçà, té una d'aquelles feines que molta gent voldria i que molta gent alhora odia: viatjar per tot el món, però per motius laborals

La seva feina consisteix a muntar màquines immenses que han de millorar la vida de les persones. És a dir, el que fa és automatitzar la indústria o, com es diu avui en dia, implementar la domòtica a la indústria. Si fa no fa, el que aconsegueix és que feines monòtones siguin realitzades per aparells mecànics o robots.

Treballa per a l'empresa Tecno-Electric Girona com a encarregat elèctric de muntatge i supervisió d'impressores flexogràfiques per tot el món. Perquè ens entenguem, són grans impressores que imprimeixen sobre qualsevol superfície. Ja fa 13 anys que s'hi dedica i n'ha vist de tots colors!

Sol fer entre tres i quatre sortides a l'any, la qual cosa significa estar entre quatre i cinc mesos viatjant per qualsevol país que hagi comprat una d'aquestes grans impressores. Penseu que cada una d'aquestes màquines ocupa entre cinc i sis tràilers. L'empresa per a la qual treballa és una de les poques de tot el món que es dedica a aquest sector, i això suposa que tinguin comandes des de la Xina fins a l'Argentina, passant per Rússia, Corea o els Estats Units.

Per a una feina així no s'estudia, sinó que se'n va aprenent de mica en mica, treballant. Tot i que ell és especialista en domòtica de la indústria, va estar un any i mig formant-se a l'empresa fins que va fer la seva primera sortida com a ajudant a València. Un cop ja va tenir prou experiència, va fer el primer viatge tot sol. La seva primera destinació va ser Nantes, a la Bretanya francesa.

La feina no és gens senzilla: un cop arriba a destinació, ja sigui amb cotxe o amb avió, ha de supervisar tota l'arribada del material amb tràilers i ha de contactar amb els encarregats de l'empresa per acordar on s'ha d'instal·lar la maquinària. S'estan entre tres i quatre dies només per descarregar els camions i, després, més d'una setmana per al muntatge de la impressora, que està sota la tutela del mecànic que també treballa a l'empresa gironina i que viatja conjuntament amb en Daniel.

Aquest muntatge sempre és molt variat, ja que depèn molt del lloc on ha d'anar la maquinària i dels recursos del país on es troben. A vegades aquests recursos són mínims i els toros i les grues són molts vells, o fins i tot estan en mal estat. Per exemple, a Algèria la feina s'endarreriria perquè el toro tenia una roda rebentada i s'havien d'anar parant a inflar-la a cada moment. O fins i tot alguna vegada les grues s'han trencat perquè no havien tingut un bon manteniment. Sort que totes aquestes impressores tenen assegurances, perquè el calibratge ha de ser mil·limètric i un petit cop o un mal ajustament fa que no funcionin i que s'hagin de desmuntar i tornar a encaixar.

Pel que fa a les destinacions dels viatges, Europa és un lloc on ha d'anar sovint, però cada país té la seva idiosincràsia. Quan li toca viatjar a Alemanya, es troba que els treballadors no entenen que una empresa estrangera importi maquinària a la primera potència mundial en mecànica. Això algunes vegades provoca malentesos i petites anècdotes, ja que es pensen que en Daniel va allà a buscar feina i no conceben que sigui ell qui hi hagi importat la maquinària.

Quan li toca viatjar als països escandinaus, a Suècia sobretot, cal que es prepari a consciència, ja que el país canvia molt si hi ha d'anar a l'estiu o a l'hivern. Els horaris que tenen són molt estrictes perquè la conciliació

Camp de concentració d'Auschwitz-Birkenau. Polònia

familiar és un valor molt important i gairebé mai fan hores extraordinàries ni treballen els caps de setmana. Aquest fet provoca que la feina s'allargui més, però la professionalitat del personal i el bon clima laboral fan que sigui un plaer anar-hi a treballar. Per contra, si s'hi ha de desplaçar a l'hivern, gairebé no tenen hores de llum, a les quatre de la tarda tothom ja és a casa i els dies es fan més llargs quan ets fora de casa.

L'allotjament, el menjar i tota la logística dels viatges van a càrrec de l'empresa. Per tant, no s'ha de preocupar de totes aquestes tasques més feixugues i burocràtiques, però de tant en tant apareixen alguns entrebancs. Per exemple, quan va anar al Senegal per primera vegada es va emportar una mala experiència, ja que el taxista que l'havia d'anar a buscar no es va presentar i els habitants locals no entenien que hi anés per feina. El prenien per un turista i això dificultava

Plaça de Tian'anmen. Pequín. República Popular de la Xina

«La possibilitat de visitar la rodalia no sempre es dona, ja que a vegades la fàbrica està situada a zones amb poc interès turístic o el país no està preparat per al turisme. Quan passa això, els dies de feina es fan molt més llargs, ja que no pot anar a visitar cap monument o fins i tot els llocs on va són perillosos.»

molt les coses, perquè intentaven aixecar-li la camisa tota l'estona. Sort que l'experiència és un grau i les altres vegades que hi ha hagut de tornar ja tenia la lliçó apresada: en primer lloc, tranquil·litat, no deixar-se entabanar pel primer que se li acostés i, sobretot, anar a establiments de confiança.

És evident que cada país té la seva manera de funcionar: a Zimbàbue els agrada molt regatejar, acompanyar-te per la ciutat i oferir-te coses; en canvi, a Corea del Sud es descalcen a tot arreu i es trobava que cada vegada que entrava a algun lloc calçat li deien que tindria mala sort.

El menjar, per exemple, també és un dels problemes i experiències més interessants a l'hora de viatjar. Una vegada, novament a Corea, li van portar olives i pernil salat com a mostra d'agraïment i va resultar que el gust salat i fort dels aliments no li va agradar gens. Hi ha llocs on, gastronòmicament parlant, viatjar és una delícia: anar a Itàlia sempre és una exquisidíssima culinària, així com a Portugal, on tot és molt barat i les quantitats de menjar sempre són abundants i amb productes de proximitat.

El tema de la beguda porta cua, ja que a molts països l'hàbit de beure alcohol està molt arrelat i tota l'estona volen brindar o fins i tot és de mala educació no asseure's a beure conjuntament una cervesa, vodka, tequila o algun licor local. Els països més donats a aquest plaer són Rússia i Polònia, però Mèxic i els països centreamericans també tenen tendència a aquestes celebracions.

Als antípodes d'aquestes zones hi ha l'Àrab Saudita, on l'alcohol està totalment prohibit i el seu consum està penalitzat. En Daniel fins i tot va tenir l'experiència de visitar el país saudita en ple ramadà, la qual cosa li va permetre viure de primera mà com els treballadors es passaven tot el dia sense beure aigua ni menjar res. A les persones no musulmanes les posaven dins una petita habitació per menjar i beure perquè la resta de personal no ho veiés. Els directius i les persones amb més poder adquisitiu dormien de dia i anaven a treballar de nit, perquè quan es pon el sol ja poden fer vida normal. Un país que té una doble moral respecte a l'alcohol són els Emirats Àrabs Units, on coexisteixen ciutadans de moral religiosa molt estricta amb per-

sones d'arreu del món que veuen normal la prostitució de luxe, els alcohols de primera categoria i els luxes més exquisits.

El fet de viatjar també et permet descobrir països amb un índex de turisme molt baix, o que potser no hauries visitat mai. Un d'aquests descobriments és Armènia, enclavat entre Turquia i l'Azerbaidjan, envoltat de països musulmans tot i ser el primer país on el cristianisme va ser la religió oficial. La gent és molt agradable, la seriositat de les empreses és molt eficient i el menjar i l'entorn són immillorables. Un altre país molt interessant va ser Guatemala, envoltat de selves i zones verges.

Tot i anar-hi per feina, a vegades té moments lliures que li permeten visitar els paratges propers al lloc on està fent el muntatge de la maquinària, acompanyat moltes vegades pels mateixos treballadors de les empreses on instal·la les impressores. Per exemple, a Guatemala mateix va poder visitar els volcans de la zona i les construccions maies que s'estenen al llarg del país centreamericà, i a l'Argentina va poder veure les cascades d'Iguaçu.

La possibilitat de visitar la rodalia no sempre es dona, ja que a vegades la fàbrica està situada a zones amb poc interès turístic o el país no està preparat per al turisme. Quan passa això, els dies de feina es fan molt més llargs, ja que no pot anar a visitar cap monument o fins i tot els llocs on va són perillosos. Algèria, Mèxic o Colòmbia són destins interessants, però on s'ha de vigilar amb les fronteres invisibles que separen un barri segur d'un barri perillós. Per sort, els mateixos companys de feina ja li indiquen a quins llocs pot anar o fins a quina hora pot estar-se al carrer sense haver de patir per la seva vida.

Els viatges als Estats Units també són habituals i li han permès veure ciutats tan espectaculars com Filadèlfia, Orlando, Nova York o la mateixa Washington, però una de les experiències que més el va impactar va ser quan va anar a Bogotà i va veure una rèplica de la nostra Moreneta ubicada al Cerro de Monserrate. I és que, quan et passes tot l'any viatjant, veure un tros del teu país en terres llunyanes sempre et provoca nostàlgia i et fa recordar que bé que s'està a casa.

Una feina d'aquestes característiques té aspectes positius i aspectes negatius. Veure món i entendre

millor la gent, aprendre idiomes, conèixer altres cultures i observar com els altres també coneixen Catalunya sempre són aspectes gratificants. Tenir amistats de tot el món i aprendre'n les tradicions són també coses positives d'aquesta feina. Tanmateix, a l'altra banda de la balança hi ha haver d'estar mesos fora de casa i perdre's vivències amb la família i els amics. Sentir-se desubicat quan tornes a casa i, sobretot, sentir-se fora de lloc quan la gent parla de l'actualitat també són aspectes negatius. Per sort, en els darrers temps les comunicacions han millorat molt i ja no és una odissea poder contactar amb la parella, la família o els amics. En aquest aspecte ha viscut una autèntica revolució comunicativa.

Dels últims tretze anys, se n'ha passat uns quatre fora de casa i ha visitat una trentena de països diferents, alguns fins i tot diverses vegades. Així doncs, ens trobem davant de les dues cares d'una mateixa moneda. Per un costat veus món, però per l'altre et distancies de la família i dels amics. Per tant, no és or tot el que brilla ni tots els rodamons van perduts.

Pitu Pujol Vila

Estàtua de la Llibertat. Liberty Island. Nova York (EUA)

La nostra muntanya

En aquesta *Llera* us vull parlar de la muntanya dels Àngels, nom amb què els pobles de la Llera coneixem el puig Alt, on veiem brillar les seves parets blanques i que ha estat, i és, centre polaritzador d'aplecs de fidels pelegrins, objectiu de molts excursionistes, boletaires, caçadors, naturalistes, antropòlegs i esportistes, on cadascú busca el seu gaudi des d'aquest punt privilegiat de la natura. Però no us vull pas parlar dels seus orígens, aquells que diuen que l'antic temple podria ser un santuari pagà dedicat a Cíbele, la deessa frígia de la fertilitat, anomenada també *Gran Mare*. Ni tampoc de la llegenda que diu que el santuari va ser fundat per un sacerdot, anomenat Esteve, que després de la Resurrecció de Crist fou expulsat de Jeru-

salem i embarcat a bord d'una barca sense rem ni vela, només amb la companyia de sant Llàtzer, santa Maria Magdalena i santa Marta, i que, miraculosament, després de travessar la Mediterrània, van anar a parar a les platges de Marsella, on desembarcaren tots per evangelitzar aquella regió, però el sacerdot Esteve, impulsat per la fe d'evangelitzador, va arribar a la muntanya dels Àngels, on va aixecar una petita capella dedicada a la verge. No entraré en detalls que cap al segle XV va tenir lloc la troballa de la imatge perquè cada dissabte al vespre els veïns de les masies veïen unes llums misterioses al cim del puig Alt o Pujols, on avui hi ha el temple. Un dia van decidir pujar-hi per esbrinar què passava. Sorpresos, es van adonar que, enmig

El santuari dels Àngels als anys vint

de les ruïnes d'una capella, hi havia una tela amb una imatge pintada de la Mare de Déu amb el Nen Jesús als braços i un àngel a cada costat. Juntament amb aquest teixit, trobaren una escultura de la Mare de Déu. Per això era costum encendre una foguera cada dissabte a la tarda a fi de recordar-ho i que els habitants de Girona acudissin als Àngels en processó per obtenir remeis i prevenir inundacions, pestes, guerres i bandolers. De mica en mica, en molts pobles de la rodalia va néixer el costum de pelegrinar anualment al santuari.

Tampoc vull entrar a narrar, per exemple, que el santuari va ser saquejat el 1710, durant la guerra de Successió, que fou quan desaparegué la imatge medieval; que el 31 de maig de 1809 el santuari fou incendiat per les tropes napoleòniques durant la guerra del Francès, o que durant la Guerra Civil Espanyola es va destruir la imatge de la verge i l'edifici es va convertir en caserna i centre de recuperació de ferits. Descriure l'actual imatge, que data del 1943 i que és obra de l'escultor barceloní Josep Espelta, també ho deixarem per a una altra ocasió. Ni tan sols vull glossar curiositats com la que, durant molts anys i fins el 1930, la família Llach repartien, com a ofrena, un pa beneït a tots els assistents a la Missa del diumenge; o que s'explica que el President de la Generalitat Lluís Companys hi va pujar molt discretament amb el seu cotxe acabat d'estrenar perquè el mossèn li beneís; que el 8 d'agost de 1958 hi va tenir lloc el casament de Salvador Dalí i Gala, una cerimònia íntima de la qual no es conserva cap imatge, ja que el secretari que havia fet les fotografies tenia un carret defectuós i en van sortir totes velades.

En fi, el que us vull recordar en aquest escrit són alguns dels grans focs que han amenaçat la Nostra Muntanya.

El mite de totes les Gavarres cremades no és exclusivament literari ni és una por dels gironins. És una realitat. Quan ha quedat en l'oblit, torna. Esperem que ara estiguem més preparats i conscienciats que en els focs que ens han precedit.

M'estendré, principalment, en un dels abrandaments més virulents que ha viscut la Muntanya: fou a finals d'agost del 1928. El foc va començar a Santa Pellaia i va arribar, d'una banda, a Madremanya, i també a Juià, els Àngels i la vall de Sant Daniel. Els més vells de Bordils m'han explicat que l'espectacle nocturn era aterridor: veien com tota la muntanya estava abrandada de foc i que arribaven guspires fins al mateix poble, cosa que els va obligar a mullar i posar mantes i saques humides als pallers i les pallisses per evitar que s'hi calés foc. Per il·lustrar la tragèdia, transcripció part del relat «Entre flames» (1928), que va publicar Joaquim Ruyra pocs dies després de la tragèdia:

[...] Són moltes les propietats destruïdes, entre elles les que jo posseïa a Montnegre, on se m'han cremat, no sols els boscos, sinó fins i tot el suro de la collita d'enguany, el qual tenia estibat prop dels meus masos Sàbat i Casagran. Aquestes dues cases, situades a la falda del turó de Montnegre, que estava abrandat de foc, sembla que s'han salvat, bé que no pas íntegrament. Menys afortunades han sigut les de dalt del dit turó, les quals, juntament amb l'antiga esglésiola que el coronava, han sigut destruïdes per les flames. Així mateix han sigut destruïdes altres cases d'altres indrets i **part del Santuari dels Àngels.** [...] Vaig pujar a Montnegre el dia 30 d'agost, vuit dies després del sinistre. En el silenci forçós de la tartana, durant la seva lenta marxa, ens venien a la memòria els records tràgics de la meua vida: guerres, aiguats, borrasques passionals, malalties, perillous viatges marítims... Quina novel·la més terrible! Era jo mateix el que havia passat aquelles vicissituds? I ara, a les meves velleses, aquell incendi? Quins efectes hauria causat? Quan vaig eixir de Montnegre, un mes enrere, totes les expectatives eren bones. Deixava, davant de les cases dels masos, grans estibes de suro pelat

El santuari dels Àngels als anys trenta. En primer terme s'hi pot observar la cisterna que recollia les aigües plujanes

formant amples i alts muradals de pannes superposades; belles pannes, grogues com un or pel dessota i de dorsos aspres i escatosos com els dels monstres marins. Exhalaven una oloreta suau, semblant a la de fulles de rosa seques. Quasi recava de vendre-les per un grapat de diners. Però, en girar la vista cap a la pomposa selva, veia una promesa de renovació per a cada any; i la recança s'esvaïa, i un somrís intern oratjava el meu cor. Qui m'havia de dir que eren il·lusions enganyadores? Com que no tenia notícies de la magnitud del sinistre, tot pujant ara camins enllà imaginava els seus efectes. [...] Doncs bé, la visió de la realitat fou molt diferent de la imaginada, i més depriment i aclaparadora. [...]

A la fotografia a peu de pàgina, feta un any després de l'incendi, es veu la muntanya gairebé sense vegetació. El camí que es veu és la carretera de Girona, inaugurada el 1917.

No fou el darrer, ja que el 1947 un foc va començar a Romanyà i va arribar a la Bisbal. L'incendi del 1968 va provocar la temença que aquell foc, que feia dies que havia començat a Lloret i el massís de l'Ardenya, connectés per la costa de l'Alou els dos cantons de la carretera de Llagostera i entrés a les Gavarres, la qual cosa va estar a punt de passar. Si això hagués succeït, de ben segur que hauria esdevingut un foc apocalíptic que possiblement hauria destruït les Gavarres senceres, des dels Àngels fins a Calonge. Sort que, gràcies als bosquetans de la zona, que van

proposar als bombers, com a última solució, fer uns tallafocs, finalment van poder-lo dominar.

O potser molts de vosaltres encara recordeu aquell cap de setmana del 16 i 17 de juliol de 1983, quan es va produir un foc, sembla que provocat, a la zona de Palol d'Onyar i es va escampar cap a Sant Daniel i els Àngels i després va girar cap a Celrà. Aquesta tragèdia natural va fer que se suspengués la Festa Petita de Celrà, ja que el vent portava el fum i el foc en direcció a Celrà i feia témer el pitjor. Cal esmentar que molts celranencs van participar com a voluntaris en les operacions d'extinció.

El futur de la nostra muntanya de referència

Ara més que mai, per evitar o reduir el risc d'incendis descontrolats, cal revisar amb intel·ligència, deixant de banda els interessos partidistes, les accions que s'estan portant a terme a la zona de la qual parlem i, per extensió, a la totalitat del massís de les Gavarres. La manca de rendibilitat dels boscos, l'abandonament rural, la progressiva aforestació d'antics terrenys agrícoles i els impactes reals del canvi climàtic que afectaran amb major freqüència el sector forestal (sequeres i incendis) són elements de discussió per a l'elaboració d'una estratègia integral de gestió per al massís.

Xevi Jou Viola

Els Àngels l'any 1929

La Balandina

La Balandina és un racó de bosc pròxim a la font de les Escales. En uns quants metres quadrats reposen diverses escultures figuratives de pedra, de caire oníric.

Aquesta és curiosa. Està sepultada de cintura cap avall i té ales fermes però de pes considerable, poc lleugeres per volar.

Mariona Miquel

Viatge a l'Índia

L'Índia és un país molt gran, bastant caòtic, i moure-s'hi és tota una aventura. Curiosament, el transport públic és puntual. Els carrers estan plens de motos i busos que toquen el clàxon amb mil tipus de sons estranys i divertits. A tot això, hi has de sumar que a les grans ciutats hi ha molta pol·lució i respirar es fa difícil. I travessar un carrer, també. Soc incapaç d'entendre com no hi ha accidents. Tu passes caminant, amb compte, i els cotxes simplement t'esquiven, però fa por. Sovint ens trobem vaques pels carrers, com si estiguessin enmig d'un prat, lliures. Però són al carrer i mengen el que troben: tant pot ser que te'n trobis a la porta de l'hostal com a l'autopista.

La cultura és brutal. L'hinduisme té una percepció molt diferent de la que estem habituats a Europa. Els béns materials i l'abundància sembla que no els importen gaire. Tampoc tenen gaire pressa per res. Quan són en un embús, sense haver-hi cap mena de norma, s'organitzen, toquen el clàxon i avancen al seu ritme, al de la gent de l'Índia: tranquils, pacífics, sense cridar ni generar conflictes. Això sí, amb

la fressa dels clàxons, que utilitzen per dir: «Soc aquí i vull passar.»

I el menjar... És el paradís dels vegetarians. Pots provar tot tipus de receptes amb sabors espectaculars, que no porten gota de carn. I tot picant, molt picant, fins al punt que demanes aigua i te'n beus un litre per intentar rebaixar la sensació, però te'n llepes els dits i tornes a menjar, perquè és boníssim. Encara que piqui. Hi ha tres religions importants: els hindús, els musulmans i els sikhs. De sikhs, no en veiem gaires. Gairebé et diria que n'he vist més a Salt que aquí.

Tot és ple de temples, petits i grans. Alguns tenen formes punxegudes i arcs, que recorden l'arquitectura àrab, amb molta llum i marbre. Normalment hi deixen flors i ofrenes als seus déus. És habitual veure paradetes amb flors de color taronja i groc (els colors dels déus).

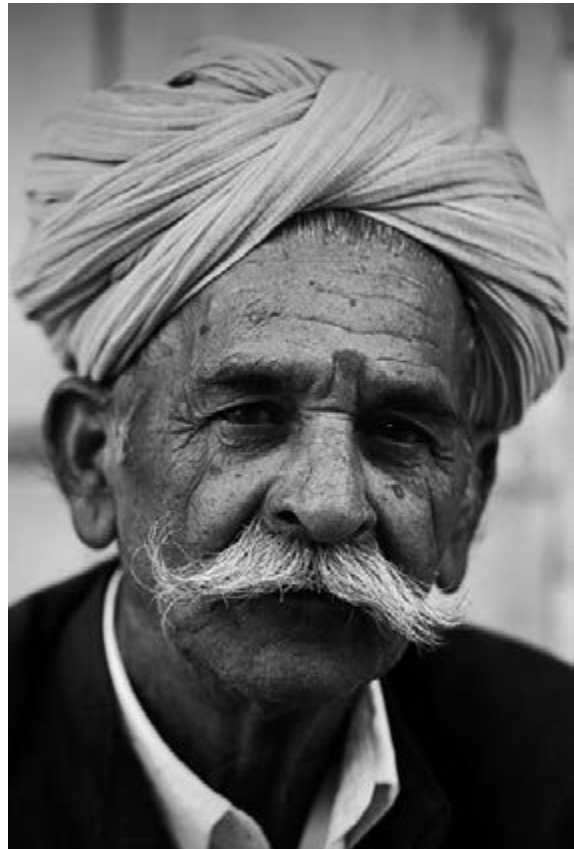
D'altra banda, tot és brut. Deixen les deixalles apilades a les places o a les cantonades dels carrers. En alguns llocs he vist dones que les recullen, sembla que són les encarregades de netejar. Costa d'identificar-les, ja que aquí totes van vestides amb espectaculars saris de colors llampants i no saps si estan treballant o són veïnes que estan escombrant davant de casa seva. No tinc clar que hi hagi servei de recollida. Com a norma general, hi ha molta brutícia.

La gent és amable. Tothom t'ajuda sense cap mena de prejudici i, a diferència del que ens deia molta gent, tinc la sensació de caminar segur i tranquil. Però són masculistes i la majoria de vegades, a l'hora de parlar, es dirigeixen a mi o al meu amic i no a les meves companyes, com si la dona fos invisible o no tingués dret a pensar per si mateixa.

La pobresa es fa visible cada dia, d'alguna manera o altra. Et trobes gent demanant diners o menjar. A les nits, molts dormen als carrers i és dur veure tanta diferència. No entenc gaire com funciona això de les castes, no sé gaire bé com actuen ni quins privilegis tenen per ser d'una o altra casta. Ens queda molt de viatge..., ens n'acabarem informant.

Els carrers són plens de vida, colors i paradetes de menjar. Tinc la sensació de viure en el passat, segons per on camines sembla que no ha passat el temps i a vegades em transporta a la infància. Com sempre, no paro de fotografiar tot allò que em captiva, colors, ombres, mirades, cares i persones en situacions quotidianes que reflecteixen la bellesa de l'Índia.

Martí Navarro
Fotògraf

ABANS DE LA LLERA FETS DEL 12 D'OCTUBRE DE 1918

Personal i estació de Celrà de l'època de l'accident

Un segle de l'accident ferroviari de Celrà

El passat 12 d'octubre va fer cent anys que tingué lloc a Celrà un dels accidents ferroviaris més greus que hi ha hagut a les nostres comarques. Per això, l'efemèride és una bona excusa per donar a conèixer als lectors de *La Llera* aquest succés luctuós

Era la matinada del dia del Pilar de l'any 1918, dissabte, entre les cinc i les sis, quan un tren especial procedent de França en direcció a Barcelona, carregat amb unes 500 persones que venien de fer la verema al país veí, va xocar, a uns dos-cents metres de l'estació de Celrà, amb un altre que traginava mercaderies i que feia la maniobra per arraconar-se en un vial auxiliar per deixar-lo passar. En aquella època tots els ferrocarrils, tant li feia en quina direcció anessin, circulaven per una sola via. Quan havien de creuar-se amb un altre que venia en direcció contrària, els guardaagulles n'apartaven un, sovint el que no portava passatge, el desviaven de la via principal i el feien aturar i esperar en una de doble que hi havia a gairebé totes les estacions.

Segons les cròniques periodístiques que hem consultat, aquella nit va ser tempestuosa i molt fosca, fets que van provocar, juntament amb la forta pluja i calamarsa que queia en aquells moments, que el maquinista del tren de viatgers no veiés els senyals òptics que anunciaven la maniobra del de mercaderies i que li ordenaven que s'aturés.

El xoc va provocar un fort impacte a la màquina número 1111 i els dos primers vagons de fusta del comboi de passatgers i a la màquina número 459 del de càrrega. La primera només feia sis anys que circulava, ja que s'havia entregat a la companyia MZA l'any 1912. Fou fabricada per l'empresa alemanya Henschel i, per la potència de la seva caldera i la grandària d'estampa, era coneguda

com *Mastodonte*. En canvi, la del tren de mercaderies circulava per la línia Barcelona-França des del segle anterior, era de tres eixos acoblats i fou construïda per la companyia, també germànica, Hartmann.

El paratge esdevingué dantesc: tot el terra era moll, encara no havia clarejat i els crits de dolor i els gemecs dels nombrosos ferits se sentien de lluny. Com es pot apreciar a les fotografies del gironí Octavi Unal publicades en la premsa del moment, les fustes i les ferramentes destrossades es van escampar arreu del terraplè de la via.

Tan bon punt es va produir l'accident, el personal que quedava a l'estació celranenca va alertar els treballadors que feien el torn de nit a la fàbrica Pagans, situada al costat, i junts van ser els primers a auxiliar els accidentats. Gràcies a la ràpida presència dels dos metges que exercien al poble, els doctors Vidal i Romagós, no es va trigar gaire a practicar les cures més urgents als lesionats que ho requerien. Més tard també s'hi van desplaçar els facultatius de Bordils, el doctor Codina; de Camallera, el doctor Sors, i de Girona, els doctors Figueras i Ros. La principal tasca dels socorristes acabats d'arribar fou extreure dels vagons aquells que no podien sortir sols i els cadàvers dels que moriren a l'acte.

Mentrestant, s'havia comunicat l'accident al personal de l'estació de Girona, que ho feu saber a les autoritats

«Tan bon punt es va produir l'accident, el personal que quedava a l'estació celranenca va alertar els treballadors que feien el torn de nit a la fàbrica Pagans, situada al costat, i junts van ser els primers a auxiliar els accidentats.»

provincials. A causa de l'obstrucció de la via, el tren que havia de sortir de la capital a tres quarts de sis del matí va ser suprimit i cap a un quart de set en sortí un altre d'especial cap a Celrà, amb personal i material sanitari i amb operaris de la companyia ferroviària perquè netegessin la via, cosa que feren en poc més d'una hora.

Aquell fatídic matí arribaren a Celrà dos trens especials més, que traslladaren a Girona tant els il·lesos com els accidentats que

havien de ser atesos a l'hospital provincial. En un d'aquests combois hi anaven el governador civil, el senyor Giménez Soler; el magistrat de l'Audiència Provincial, el senyor Lorente, i personal de la Creu Roja i de la Guàrdia Civil. Amb la presència de l'autoritat judicial, s'ordenà l'aixecament dels cadàvers i el seu trasllat als magatzems de l'estació, on romangueren fins al seu enterrament, que tingué lloc la tarda de l'endemà, 13 d'octubre.

Els morts i els ferits

Moriren a l'acte set persones: Narcís Escritx Tremps, de 46 anys, natural de Manresa, i amb domicili a Barcelona; Josep Balaguer Garcia, de 19 anys, i la seva mare, Sebastiana Garcia Roig, de 49 anys, naturals i veïns de Cervera del Maestrat (Castelló de la Plana); Joaquim Vargas

Estat en què quedaren els trens després del xoc

Serrano, de 42 anys, natural de Villalgordo del Júcar (Albacete); el matrimoni format per Vicenta Agut Boira, de 28 anys, i Pasqual Vilallonga Girona, de 29 anys, domiciliats al municipi de les Coves de Vinromà (Castelló de la Plana), i, finalment, el nen Emili Estruga Adan, de 3 anys, que vivia al barri de Sants de Barcelona. En tots els certificats de defunció, el jutge municipal de Celrà hi feu constar el mateix horari de decés, dos quarts i deu minuts de sis del matí del 12 d'octubre.

Els ferits, una vuitantena de diversa consideració, es traslladaren ràpidament a l'estació i a la fàbrica Pagans, on foren atesos pels sanitaris de la Creu Roja i els metges que s'hi desplaçaren. Cap a una dotzena resultaren ferits de certa gravetat, i almenys tres van morir en dies posteriors a l'Hospital de Girona. Foren Maria Prim Pons, de 20 anys i natural d'Algemesí (València); Carmen Vicente, de 62 anys, i Vicens Granero González, de 60.

Les autòpsies es van fer dins el magatzem de la mateixa estació i al cadàver de la malaguanyada Sebastianiana Garcia li van trobar 2.450 pessetes en bitllets del Banc d'Espanya cosits al vestit que portava. Eren els sous que havien percebut ella i el seu fill, també mort en l'accident, per haver treballat les darreres setmanes a les vinyes franceses.

Com a curiositat, cal destacar que cap dels dos maquinistes, Pere Soler i Josep Dolader, va morir, ni tan sols resultaren ferits de consideració. Si bé resultaren patanejats en diverses parts del cos, pogueren retornar als seus domicilis de Girona el mateix dia del succés. Amb la finalitat de prestar declaració en les diligències judicials obertes pel cas i depurar les responsabilitats penals que poguessin exigir-se, foren detinguts en un

primer moment el cap d'estació i el maquinista del tren de passatgers, que podia haver desobeït el disc que assenyalava l'obligatorietat d'aturar el comboi.

L'enterrament

Amb l'assistència dels membres de l'Ajuntament, amb l'alcalde Teòfil Mallorquí al capdavant, el governador civil, el vicari general de la diòcesi, el president i el fiscal de l'Audiència Provincial, el president de la Diputació, l'alcalde de Girona i alts càrrecs de la companyia ferroviària, MZA, cap a dos quarts de cinc de la tarda del diumenge 13 d'octubre, els fèretres portats a pes per treballadors de la fàbrica Pagans i escortats per soldats d'artilleria i infanteria foren traslladats fins a l'església. Els capellans que oficiarien l'enterrament i una secció de la Creu Roja amb banda de trompetes i tambors obrien el seguici que des de l'estació arribaria fins a la plaça Major, després de passar per la carretera de Juià, la plaça de l'Ateneu i el carrer Major. Nombrosos celranencs i habitants dels pobles veïns, commocionats pel brutal accident, també participaren en el funeral.

Un cop la cerimònia es donà per acabada, la comitiva es desplaçà fins al cementiri, on, després d'unes paraules de condol dites pel vicari general del bisbat, els difunts reberen sepultura en uns nínxols sufragats per la companyia ferroviària. A hores d'ara, encara són ben visibles i fàcils d'identificar per la làpida commemorativa que els corona i pels noms de les persones que hi són enterrades.

Lluís Camps i Sagué
Taller d'Història de Celrà

Arribada dels fèretres a la plaça de l'Església

ABANS DE LA LLERA FUTBOL SALA

La pilota torna a rodar al pavelló de Mollet

Sant Joan de Mollet ha recuperat el futbol sala amb un equip que competeix al grup 1 de la Primera Divisió Juvenil

La lliga està formada per catorze equips: Blanes, Lloret, Palafolls, Malgrat de Mar i Tordera n'hi tenen dos i Sant Julià de Ramis, Vilafant, Vidreres i Sant Joan de Mollet, un. Carlos Vilert és l'entrenador del Jovent de Mollet Club Futbol Sala, Joan Medinyà n'és el president i Marc Pairet hi fa les funcions de delegat. Dels deu jugadors amb fitxa federativa, només dos són de Mollet; la resta venen de Flaçà, Sant Jordi

Formació de l'equip de futbol sala de Sant Joan de Mollet la temporada 1995-1996

Desvalls i Cervià de Ter. L'equip, que té compte a Instagram (@soc_del_mollet) i juga els seus partits els diumenges a les 12 del migdia, es va formar aquest estiu i entrena els divendres i alguns dimecres.

L'afició de Sant Joan de Mollet pel futbol sala té més de trenta anys. Tot i que fins a 1995 no hi va haver cap equip federat, als anys vuitanta es feien entrenaments a la plaça, que encara era de terra, i partits a la fresca a l'estiu. Carlos Vilert ja era l'ànima d'aquell equip en formació. El 1984 es va disputar el primer partit, en un torneig a Bordils que es va guanyar i del qual es van fer diverses edicions. Joan Medinyà recorda que «corríem força amunt i avall. Vam jugar alguns tornejos a Verges, vam inaugurar el pavelló de Tossa de Mar...» Les condicions sovint eren precàries: «A Sant Esteve de Llémena ens vam haver de canviar a la rectoria. Vam jugar en una pista emblanquida pel gel i ens vam dutxar en un local fosc, il·luminat amb una sola bombeta.»

Un cop federat, i encara sense pavelló, l'equip va arribar a tenir quatre categories (sèniors, júnior, infantils i cadets) i, per assegurar-se una font d'ingressos, celebrava una quina per Nadal. Medinyà

apunta que «una de les primeres temporades vam ser molt atrevits i ens vam inscriure en una lliga que jugaven equips de tot Catalunya. El partit que teníem més a prop era el de Tossa de Mar. Fèiem desplaçaments amb autocar i teníem força seguidors».

La història sencera, en un proper número de *La Llera*.

David Guixeras Olivet

Imatge del partit Sant Joan de Mollet – Malgrat de Mar

Acta d'un partit de la temporada 1994-1995

Federació Catalana de Futbol																																																																																																																																																																																																																																															
COMISSIÓ DE FUTBOL SALA																																																																																																																																																																																																																																															
ACTA DEL PARTIT																																																																																																																																																																																																																																															
Arbitre Sr. FIDEL CALIXTO JUAN C				Localitat GIRONA				Instal·lació P.17 SALT																																																																																																																																																																																																																																							
Arbitre Sr. ...				Localitat ...				TEMPORADA 1994-1995																																																																																																																																																																																																																																							
Arbitrador-Cronometrador ...				Localitat ...				Data 07 d' ENERO de 1995																																																																																																																																																																																																																																							
EQUIP «A» ANNEXA de GIRONA				EQUIP «B» SANT JOAN DE MOLLET de SANT JOAN DE MOLLET				Hora d'inici (h:m) 11:30																																																																																																																																																																																																																																							
Codi de color: VERD				Codi de color: BLAU				Categoría JUVENILS NIVEL AMISTOSOS DIVISIO TORNEIG																																																																																																																																																																																																																																							
<table border="1"> <thead> <tr> <th>NOM</th> <th>Nº</th> <th>GR</th> <th>FALTES</th> <th>Exp</th> <th>PARTICIPACIO</th> <th>FALTES</th> </tr> <tr> <th></th> <th></th> <th></th> <th>1a/2a/3a/4a/5a</th> <th>1</th> <th></th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>ARROYO JERONIMO</td><td>1</td><td></td><td></td><td></td><td>A N. 9</td><td></td></tr> <tr><td>BERMEJO ALVARO</td><td>2</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 8</td><td></td></tr> <tr><td>MARTIN IVAN</td><td>3</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 1</td><td></td></tr> <tr><td>GOMEZ PABLO</td><td>5</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 2</td><td></td></tr> <tr><td>ESTEBAN FRANCESC</td><td>6</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 5</td><td></td></tr> <tr><td>MATEO JUIS</td><td>8</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 10</td><td></td></tr> <tr><td>SAIS GABRIEL</td><td>9</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 6</td><td></td></tr> <tr><td>MARTIN TONI</td><td>10</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 3</td><td></td></tr> <tr><td>MARTINEZ JOAN</td><td>12</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 12</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> </tbody> </table>				NOM	Nº	GR	FALTES	Exp	PARTICIPACIO	FALTES				1a/2a/3a/4a/5a	1			ARROYO JERONIMO	1				A N. 9		BERMEJO ALVARO	2				N. 8		MARTIN IVAN	3				N. 1		GOMEZ PABLO	5				N. 2		ESTEBAN FRANCESC	6				N. 5		MATEO JUIS	8				N. 10		SAIS GABRIEL	9				N. 6		MARTIN TONI	10				N. 3		MARTINEZ JOAN	12				N. 12							N.							N.							N.							N.		<table border="1"> <thead> <tr> <th>NOM</th> <th>Nº</th> <th>GR</th> <th>FALTES</th> <th>Exp</th> <th>PARTICIPACIO</th> <th>FALTES</th> </tr> <tr> <th></th> <th></th> <th></th> <th>1a/2a/3a/4a/5a</th> <th>1</th> <th></th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>CAEVET SALVADOR</td><td>1</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 5</td><td></td></tr> <tr><td>AGUILLE JORDI</td><td>2</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 8</td><td></td></tr> <tr><td>ADRIENNA JOSE H.</td><td>3</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 3</td><td></td></tr> <tr><td>ADRIENNA XAVIER</td><td>5</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 9</td><td></td></tr> <tr><td>ABEL FRANCESC</td><td>8</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 1</td><td></td></tr> <tr><td>OLIVER ARNAU</td><td>9</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 10</td><td></td></tr> <tr><td>JOSEP JOSEP</td><td>10</td><td></td><td></td><td></td><td>N. 2</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>N.</td><td></td></tr> </tbody> </table>				NOM	Nº	GR	FALTES	Exp	PARTICIPACIO	FALTES				1a/2a/3a/4a/5a	1			CAEVET SALVADOR	1				N. 5		AGUILLE JORDI	2				N. 8		ADRIENNA JOSE H.	3				N. 3		ADRIENNA XAVIER	5				N. 9		ABEL FRANCESC	8				N. 1		OLIVER ARNAU	9				N. 10		JOSEP JOSEP	10				N. 2							N.							N.							N.							N.		<table border="1"> <tr> <td>DELEGAT Sr. NO PRESENTA</td> <td colspan="2">- RESULTAT -</td> <td>DELEGAT Sr. NO PRESENTA</td> </tr> <tr> <td>D.N.I. ...</td> <td>EQUIP «A» 4</td> <td>EQUIP «B» 6</td> <td>D.N.I. ...</td> </tr> <tr> <td>ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA</td> <td>GRS QUATRO</td> <td>GRS SEIS</td> <td>ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA</td> </tr> <tr> <td>D.N.I. ...</td> <td>L'ASSIS. ...</td> <td>L'ASSIS. ...</td> <td>D.N.I. ...</td> </tr> <tr> <td>CAPITÀ Sr. MARTIN TONI</td> <td colspan="2">CLAU 346</td> <td>CAPITÀ Sr. ABEL FRANCESC</td> </tr> <tr> <td>D.N.I. 30.336.724</td> <td colspan="2">JORNADA 1</td> <td>D.N.I. ...</td> </tr> <tr> <td>AUXILIAR Sr. MARC MADRUGA</td> <td colspan="2"></td> <td>AUXILIAR Sr. NO PRESENTA</td> </tr> <tr> <td>D.N.I. ...</td> <td colspan="2"></td> <td>D.N.I. ...</td> </tr> </table>				DELEGAT Sr. NO PRESENTA	- RESULTAT -		DELEGAT Sr. NO PRESENTA	D.N.I. ...	EQUIP «A» 4	EQUIP «B» 6	D.N.I. ...	ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA	GRS QUATRO	GRS SEIS	ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA	D.N.I. ...	L'ASSIS. ...	L'ASSIS. ...	D.N.I. ...	CAPITÀ Sr. MARTIN TONI	CLAU 346		CAPITÀ Sr. ABEL FRANCESC	D.N.I. 30.336.724	JORNADA 1		D.N.I. ...	AUXILIAR Sr. MARC MADRUGA			AUXILIAR Sr. NO PRESENTA	D.N.I. ...			D.N.I. ...
NOM	Nº	GR	FALTES	Exp	PARTICIPACIO	FALTES																																																																																																																																																																																																																																									
			1a/2a/3a/4a/5a	1																																																																																																																																																																																																																																											
ARROYO JERONIMO	1				A N. 9																																																																																																																																																																																																																																										
BERMEJO ALVARO	2				N. 8																																																																																																																																																																																																																																										
MARTIN IVAN	3				N. 1																																																																																																																																																																																																																																										
GOMEZ PABLO	5				N. 2																																																																																																																																																																																																																																										
ESTEBAN FRANCESC	6				N. 5																																																																																																																																																																																																																																										
MATEO JUIS	8				N. 10																																																																																																																																																																																																																																										
SAIS GABRIEL	9				N. 6																																																																																																																																																																																																																																										
MARTIN TONI	10				N. 3																																																																																																																																																																																																																																										
MARTINEZ JOAN	12				N. 12																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
NOM	Nº	GR	FALTES	Exp	PARTICIPACIO	FALTES																																																																																																																																																																																																																																									
			1a/2a/3a/4a/5a	1																																																																																																																																																																																																																																											
CAEVET SALVADOR	1				N. 5																																																																																																																																																																																																																																										
AGUILLE JORDI	2				N. 8																																																																																																																																																																																																																																										
ADRIENNA JOSE H.	3				N. 3																																																																																																																																																																																																																																										
ADRIENNA XAVIER	5				N. 9																																																																																																																																																																																																																																										
ABEL FRANCESC	8				N. 1																																																																																																																																																																																																																																										
OLIVER ARNAU	9				N. 10																																																																																																																																																																																																																																										
JOSEP JOSEP	10				N. 2																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
					N.																																																																																																																																																																																																																																										
DELEGAT Sr. NO PRESENTA	- RESULTAT -		DELEGAT Sr. NO PRESENTA																																																																																																																																																																																																																																												
D.N.I. ...	EQUIP «A» 4	EQUIP «B» 6	D.N.I. ...																																																																																																																																																																																																																																												
ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA	GRS QUATRO	GRS SEIS	ENTRENADOR Sr. NO PRESENTA																																																																																																																																																																																																																																												
D.N.I. ...	L'ASSIS. ...	L'ASSIS. ...	D.N.I. ...																																																																																																																																																																																																																																												
CAPITÀ Sr. MARTIN TONI	CLAU 346		CAPITÀ Sr. ABEL FRANCESC																																																																																																																																																																																																																																												
D.N.I. 30.336.724	JORNADA 1		D.N.I. ...																																																																																																																																																																																																																																												
AUXILIAR Sr. MARC MADRUGA			AUXILIAR Sr. NO PRESENTA																																																																																																																																																																																																																																												
D.N.I. ...			D.N.I. ...																																																																																																																																																																																																																																												

Flaçà, Pamplona i sant Fermí

Des de fa segles, Flaçà és l'únic lloc de Catalunya on es venera sant Fermí, com a Pamplona. Aquest fet ha creat un vincle entre les dues poblacions, que comença el 10 de desembre de 1678, quan arriben a Flaçà algunes relíquies del sant regalades per l'actual capital de Navarra, posteriorment robades, al maig de l'any 1827. Com a prova reeixida en tenim l'actual ermita situada a la colònia del segle XVI, en concret del 1579, com s'indica a la llinda de la porta d'entrada, que mereix un article a banda en un futur al nivell que li pertoca, com a edifici inclòs en l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. A més de l'ermita, a Flaçà hi tenim una font i un camí dedicats a sant Fermí, la seva festa petita, que se celebra, com no pot ser d'altra manera, al mes de juliol, i que amb un conjunt d'actes durant diversos dies s'ha anat consolidant amb èxit al municipi. Sant Fermí va ser fill d'un senador romà pagà anomenat Ferm de Pamplona, Pompaelo en aquella època, al segle III, que quan la ciutat va rebre la visita de sant Saturní es va convertir al cristianisme juntament amb la seva família. Va ser el primer bisbe de Pamplona i va anar cap a França, concretament a la ciutat d'Amiens, de la qual també va ser bisbe i on va morir decapitat durant la persecució de l'emperador Dioclecià.

Sant Fermí a Pamplona. Fotografia de Rosa Maria Vilà

Pedra trobada a l'absis antic de l'ermita.
Fotografia de Josep Pagès

Tornant a les relíquies de sant Fermí, des de quan se n'autoritza el trasllat i el culte públic? Doncs hem d'anar fins a l'any 313, quan l'emperador Constantí oficialitza la religió cristiana a l'imperi Romà i fa que els temples aixecats en honor a diversos màrtirs requereixin el trasllat de les seves restes, en moltes ocasions des de les catacumbes. El concili de Trento (1545-1563) potencia decisivament el culte al dogma de fe de la comunió dels sants, doctrina que també afectava les relíquies i les imatges.

Amb tot aquest context, el senyor José Luis Molins Mugueta, de la càtedra de Patrimoni y Arte Navarro de la Universitat de Navarra, ens explica, en un cicle de conferències titulat *Rito y protocolo en la fiesta de San Fermín*, de l'any 2013, l'inici de tot plegat el 1678, quan el religiós franciscà Pere Pau Pomeras, vicari a Girona, acabava d'arribar de Terra Santa i va rebre l'encàrrec del senyor Joan Batlle de Flaçà, de part de la vila de Flaçà i el seu clergat, amb aquestes paraules escrites en una crònica: «Como fue aver de ir en la ciudad de Pamplona, Cabessa del Reyno de Navarra, distante de aquí sien leguas, a buscar la reliquia del obispo Glorioso y mártir San Fermín, hijo de dicha ciudad de Pamplona y de todo el Reyno de Navarra.»

El 14 de setembre de 1678, Pere Pau Pomeras rep els papers i despatxos de mans dels jurats, els obrers i el capellà de Flaçà, amb les despeses del viatge pagades pel mencionat senyor Joan Batlle. El mateix dia co-

mença el viatge cap a Pamplona i durant el trajecte aconseguix cartes de recomanació i donacions. Arriba a la capital de Navarra el dia 26 i presenta els despatxos l'endemà al palau del virrei. En un principi es va acordar el dia 29 de setembre, Sant Miquel, per a l'entrega de la relíquia, però un plet entre la ciutat i el clergat local va endarrerir els tràmits 15 dies, fins al 15 d'octubre, dia de Santa Teresa. El mateix Pere Pau Pomeras ho explica amb aquestes paraules: «*Saque yo mesmo las Santas Reliquias de su lugar y se me entregaron de tres partes que ay, no la más grande ni la más pequeña sino la mediana; pusose en un relicario de plata mando hazer la ilustre y noble Ciudad de Pamplona, para que viniera con desensia, y se me entrego con grandissima autoridad y devoción; y con los despachos que se me entregaron, todo junto. Este fue del Señor Vicario General Don Antonio Olivarri, y tomándole elme la dio a mi mismo adorar; y puestos todos los circundantes de rodillas; la di adorar a todos; y en todo esto di las gracias a todos aquellos señores de mi parte y de la noble villa de Flaça y nos fuimos.*»

L'inici de les festes de la recepció va ser el dissabte 10 de desembre, amb l'assistència de 24 capellans, 12 religiosos franciscans i 24 cavallers. Quan van passar per Sant Joan de Mollet, una processó local es va afegir a la comitiva. Van arribar a Flaçà, on hi havia un altar a l'aire lliure molt guarnit on es va exhibir la relíquia i es van llegir els despatxos. S'explica amb les paraules següents: «*Fuimos a la iglesia de Flaça bajo de palio; llevaronlo los caballeros nobles con 24 antorjas, con otras muchas luzes con 24 capas pluviales, yendo yo bajo del palio, como promissor con la Santa reliquia, con mucha música. Y entrando a la iglesia se cantaron completas con mucha magestad y solemnidad. En acabando las completas diose adorar la santa Reliquia a todo el pueblo que fue mucho de toda la comarca y de la villa; dando gracias a Dios por tan gran beneficio, en darles tan gran Santo por patrón; a mas de eso con muchos tiros, coetes y luminarias. Finalizaron las fiestas de Flaça con misa solemne y predicación en la mañana del domingo, día 11, y misa de acción de gracias, en la del lunes 12.*»

Com ja hem comentat abans, les relíquies es van dipositar a l'ermita de Sant Fermí fins al maig del 1827. Per tant, es van mantenir a Flaçà durant gairebé 150 anys. Com hem pogut veure, l'esdeveniment va ser majúscul, tant per a la gent del poble com per a la dels voltants. Podem dir que també va ser viscut i conegut per la zona de la nostra llera del Ter. També podem considerar un fet extraordinari

que dues localitats amb una població tan diferent i tan allunyades poguessin entendre's bé en un tema de gran importància per a Pamplona com és el de sant Fermí. Un gran exemple d'il·lusió col·lectiva i de devoció per un sant que des d'aquest trasllat va ser part integrant per sempre de tot un poble.

Arribats a aquest punt, podem pensar: què va impulsar tota aquesta gent a emprendre aquesta gran gesta? Hi trobem una explicació en una memòria del 1873 titulada *Memoria interesante del culto y reliquias de San Fermín primer obispo de Pamplona y patrón de Navarra*, en la qual, en l'apartat dedicat a Flaçà, s'explica que no se'n coneix el motiu de la veneració, però que de ben segur devia captivar els cors dels vilatans. Assegura que, venint de sant Fermí, devia ser un extraordinari favor, com els que habitualment solia dispensar als seus devots. En la cultura popular trobem una explicació que ha quedat com a llegenda local i que em permeto explicar. Segons sembla, sant Fermí, al seu pas per Flaçà, hi va trobar una sequera destacada i, davant la falta d'aigua, la va fer brotar, a l'estil de Moisès, amb l'alegria i el reconeixement etern de tota la població.

Com a mostra d'aquest fervor popular i el reconeixement que expliquem, i en el marc de la nostra cultura, sant Fermí havia de tenir per força els seus goigs a Flaçà. Aquestes composicions poètiques de caràcter popular s'han cantat des de fa força segles, i sense interrupcions, en els actes religiosos importants, com les misses de festa major, els aplecs o les processons. La finalitat sempre ha estat donar gràcies pels béns rebuts o bé fer una pregària. Costa trobar una parròquia que no n'hagi tingut de propis, però depenent dels llocs i les circumstàncies s'han conservat o no. En el nostre cas, s'han documentat i el mossèn Josep Maria Viñolas Esteve els ha recollit en el seu bloc de *Goigs i devocions populars*.

Puix al Cel teniu cadira,
y gozau de goid sens fi:
socorreu al qui vos crida;
Bisbe y Martyr Sant Fermí.

En aquest mon miserable,
visquereu molt santament:
sempre foreu favorable
de servir Lomnipotent,
en tot seguint la Doctrina;
queus amostrá Sant Sadorní.

Sant Fermí a l'exterior de l'ermita. Fotografia de Josep Pagès

Ermita de Sant Fermí després de missa. Fotografia de Josep Pagès

Puix vos tenen per Patró,
en aquest lloch de Flassá,
pregau á Déu quens perdó,
y quens tinga de s ama,
per la mar temprestuosa
de aquest mon tant rubí.

Ja que vos ab Deu gozau,
de sa gloria sens fi:
Pregau per los pecadors,
Bisbe y Martyr Sant Fermí.

Miquel Terradez Valmaña

Daniel Agea, campió del món de *minibike*

El celranenc Daniel Agea, de només tretze anys, va quedar campió del món de minibike aquest estiu passat a la població anglesa de Kettering. Gràcies al seu pare, David Agea, des de ben petit té afició per les motos i junts gaudeixen del món del motor

A en Daniel li encantava mirar la seva germana damunt la moto i veure-la competir. I aquí va néixer la seva passió. Amb només tres anys va tenir la seva primera moto, però no podia pujar-hi perquè una malaltia l'havia deixat molt debilitat. Com que era molt petit i encara no podia competir, el seu pare va decidir tornar al món de la competició. «Així podia pujar al podi amb en Daniel i fer-lo feliç», m'explica.

L'aventura grossa, però, podem dir que comença l'any 2017, quan decideixen provar les Pit Bikes, unes motos més petites amb motor de quatre temps molt semblants a les de motocròs. L'aventura comença anant a França. «Vam anar a un campionat nocturn molt bèstia: llums, petards i gent que pagava per entrar a veure'ls córrer», diu el pare emocionat, perquè era una cosa que no s'havien trobat mai. Van viatjar més de 800 km per poder

En Daniel Agea damunt del podi amb el títol de campió del món de Pit Bike Cross 2018

córrer, però d'entrada no els ho permetien. Finalment, i per sorpresa, en Daniel sí que va poder córrer, però amb els adults, i ho va fer molt bé. Tan bé que aquí va començar la seva experiència damunt d'una Pit Bike.

«El 2018 va començar molt bé perquè a Catalunya, amb la moto de dos temps, va anar a davant de tot contra nens amb pressupostos deu vegades superiors al nostre»

nostre», diu en David. Durant la competició catalana de motocròs, perquè aquí en Daniel corre a motocròs, va anar sempre entre els primers llocs, fins que al final va quedar quart. «Al maig del 2018, però, vaig caure en un entrenament i em vaig trencar els dos braços», explica en Daniel, «i alhora començava el compte enrere per al campionat del món, al mes d'agost». Pel mig hi havia les carreres

de França, on havia anat pujant a tots els podis.

Córrer a França

A França, l'afició per les carreres de Pit Bike és molt forta i decideixen buscar on pot córrer en Daniel en la categoria de nens, ja que amb adults ho havia fet molt bé. Troben la primera carrera a Loches, prop de París, i s'embarquen a l'aventura: 1.000 km, furgoneta de la feina, Pit Bike carregada i moltes hores per endavant. Arribats allà, però, els faltava la llicència francesa (una llicència d'aptitud per saber bé les normes de la carrera, etc.) per poder córrer. Malgrat tot, pagant el van deixar córrer amb els adults i va quedar tercer.

Pare i fill volien córrer aquestes carreres franceses amb nens de l'edat d'en Daniel, així que van moure fils per aconseguir la llicència que els demanaven. Gràcies a un vell conegut de Perpinyà d'en David van aconseguir-la i així en Daniel va poder començar a córrer a totes les curses.

Amb la llicència francesa sota el braç, va plantar-se a la primera carrera i ho va guanyar tot. I a les tres següents també. En Daniel va anar per davant de tots en totes les carreres i només tenia un rival francès, que es va convertir en campió perquè en Daniel no va poder anar a una de les carreres. «Allà mateix, a la darrera cursa, ens van informar que també existia el campionat del món de Pit Bikes», expliquen pare i fill. Com que les curses a França havien anat tan bé, al mes d'agost van decidir plantar-s'hi. I, més a l'aventura que altres vegades, en Daniel va quedar tercer del món. En David allà ja es va fixar en tot el que havien de treballar i millorar per a l'any següent.

2018, campió del món

«El 2018 va començar molt bé perquè a Catalunya, amb la moto de dos temps, va anar a davant de tot contra nens amb pressupostos deu vegades superiors al

La lesió va necessitar operació i recuperació, però gràcies al metge de la Federació Catalana de Motociclisme tot va anar una mica més ràpid. A França no va poder acabar la competició i es va quedar sense títol, però van decidir centrar-se en el mundial. Quedaven tres setmanes, en Daniel ja tenia l'alta mèdica i hi havia un objectiu. Pare i fill van començar a entrenar juntament amb un preparador físic, que durant la temporada ja els ajudava, i un saltador de *freestyle* fins al dia abans de marxar cap a Anglaterra.

El mundial se celebrava a la ciutat de Kettering. En Daniel va poder estrenar Pit Bike i l'amo de la marca, Bucci, els va dir que durant el mundial podien anar a la carpa on hi havia el campió del món d'adults. Per a ells, tot un privilegi, perquè, malgrat que no cobraven res i s'ho pagaven tot, podien estar amb un equip oficial durant el mundial.

El campionat del món es divideix en cinc dies d'entrenaments i curses. Durant els entrenaments lliures, en Daniel va dominar totes les mànigues i va fer el millor temps. El segon dia, en els entrenaments cronometrats, va tornar a fer el millor temps. La seva categoria era de nens entre 11 i 16 anys i tot pintava molt bé. El cap de setmana, dissabte i diumenge, és quan hi ha les carreres oficials: dissabte tres i diumenge dues.

«Malgrat que pintaven molta pluja, la primera carrera de dissabte la vaig córrer en sec i vaig quedar primer. A la segona ja va començar a ploure, les coses no van anar gaire bé i vaig quedar segon. A la darrera màniga, la pluja continuava essent intensa i altre cop vaig quedar segon», explica en Daniel. Tot i així, el primer dia de curses en Daniel va acabar líder.

La decisió final, però, era el diumenge. Va ploure tota la nit, m'expliquen, però quan va començar a clarejar en David va despertar en Daniel i se'l va emportar a

estudiar el circuit. Tot i que tenien l'esperança que la cursa s'anul·lés per la quantitat de pluja que queia, no va ser així i els va tocar córrer amb molt de fang, una situació a la qual no estaven acostumats. El xiulet de sortida va sonar, en Daniel des del primer moment va anar primer i va acabar la primera carrera al capdavant.

El final s'acostava i el primer lloc, també. En Daniel només necessitava creuar la meta per proclamar-se campió del món de Pit Bike Cross. La tàctica era quedar-se pel mig de la cursa i entrar tranquil·lament a meta, però no va ser tan fàcil: la moto es va aturar a la darrera volta i no s'engegava. «Com que plovia molt, van treure la bandera de moll i els pares o mecànics teníem permís per entrar al circuit», explica en David. «La moto no s'engegava perquè havia entrat aigua al carburador. Quan vam aconseguir engegar-la, només quedava una pujada i una corba, però la moto es va tornar a parar i allà ja no s'engegava.» Desesperats, emocionats i nerviosos, pare i fill van decidir empenyer la moto fins a la meta i entrar, però el temps corria i, si el marcador es posava a 0, en Daniel ja no seria campió del món. Van entrar, però es pensaven que no havien guanyat. «La moto s'aguantava sola de tant de fang», expliquen, i riuen de la situació.

Tristos per no haver aconseguit creuar la meta abans, van decidir marxar i no recollir el segon premi. La pluja i el fang els havien fet una mala passada. Però, de camí a la furgoneta per recollir les coses, un munt de gent els va començar a cridar:

«Congratulacions!». En Daniel havia estat el desè a creuar la meta i era campió del món de Pit Bikes.

Així que la victòria va arribar de manera inesperada, però molt treballada. Van tornar a Celrà amb el títol de campió del món sota el braç, i això no es pot dir cada dia. Acabat el mundial, van aturar-se a França a córrer la darrera cursa que els quedava, i en Daniel va quedar segon del país.

En Daniel i en David continuen apostant per guanyar altre cop el mundial el proper 2019, a Escòcia, però em confirmen que aquí no hi ha ajudes econòmiques i costa espavilar-se. No han parat d'entrenar, però sense deixar de banda la vida real dels estudis i la feina. Ara, amb moto nova, de 125cc, entrena els caps de setmana al circuit que tenen i la intenció és poder córrer al campionat francès, i també estan intentant poder córrer al campionat anglès, perquè allà van quedar fascinats amb en Daniel. De moment, però, encara no ho saben del cert.

Veig en el pare i el fill una complicitat espectacular, passió, respecte i moltes ganes de seguir amb aquest projecte. Els veig il·lusió i estan contents dels resultats obtinguts fins ara: córrer per primera vegada el mundial de Pit Bike Cross lluny de casa i quedar segon; córrer per segona vegada el mundial de Pit Bike Cross encara més lluny de casa, enfangats fins als ulls, i quedar primers. No tothom ho pot dir.

Lia Pou Brugué

CASES SINGULARS LA BOTIGA DELS GERMANS SOLER

Interior de la carnisseria. Fotografia de Martí Navarro

Una carnisseria d'anunci

La botiga dels germans Soler de Celrà, reformada per l'arquitecte Pau Sarquella el 2014, ha guanyat nombrosos premis internacionals. I aquest any s'hi ha rodat un anunci d'embotits

És un edifici que crida l'atenció al bell mig de la transitada carretera de Palamós de Celrà. Concretament al número 56. Pintat ben blanc, amb llums de neó de color groc que sobresurten del balcó del primer pis i tres grans obertures a la planta baixa, que permeten als passavolants encuriosits i als que es dirigeixen cap a les segones residències de l'Empordà esbrinar què hi ha a dins: la Carnisseria Germans Soler.

En Josep i en Carles, fills d'una família del gremi, Josep Soler i Hermínia Fàbregas, de Bordils, la van obrir el 1994. Aleshores, aquella casa construïda fa prop de cent anys passava més aviat desapercebuda. Fins que van decidir posar-se en contacte amb l'arquitecte banyolí Pau Sarquella (1986) i reformar-la. N'estan satisfets: el seu disseny ha guanyat diversos reconeixements, també internacionals, com el premi Das Erste Haus: Bauwelt Preis 2015 de Munic, que lliura la revista alemanya *Bauwelt* a les millors obres de joves arquitectes.

El mateix 2015, Sarquella en va guanyar dos més: el Premi Arquia de la Fundació Arquia, de la Caixa d'Arquitectes, i el Premi AJAC, de l'Associació de Joves Ar-

L'edifici abans de la reforma de l'arquitecte Pau Sarquella el 2014

**En Josep Soler, la Glòria Diumé i en Carles Soler.
Fotografia de Martí Navarro**

**Detalls de l'interior de l'establiment.
Fotografia de Martí Navarro**

quitectes de Catalunya, en la categoria d'interiorisme. A banda, va quedar finalista dels Premis Foment de les Arts i del Disseny (FAD), d'àmbit estatal. «Tot el que toca en Pau és or, com el Centre Cívic de Palafrugell», valora en Carles, que regenta la botiga del poble amb la seva dona, la Glòria Diumé. En Josep porta la de Bordils, situada davant de la pastisseria Can Xapa, del germà de la seva mare, Esteve Fàbregas.

I poca broma: aquest any s'hi ha rodat un anunci d'embotits d'una empresa de la demarcació. Més d'una persona, avui, es pot sorprendre de veure la carnisseria del poble al televisor de casa seva. En Carles detalla com els van fer la proposta: «Dues sòcies d'una empresa de publicitat de Barcelona van venir un dia. Una ja havia vingut una vegada a comprar, però nosaltres no la coneixíem. Es presenten i diuen que no cal anar enlloc més, perquè buscaven una casa blanca així.»

Antiga farmàcia de Celrà

Abans que els dos germans prenguessin les regnes de l'establiment, fa vint-i-cinc anys, hi havia hagut la Carnisseria Lluís, d'un oncle seu, i molt, molt abans encara, la farmàcia de Celrà. «La farmàcia era molt maca, entraves per aquí, hi havia el despatx i la farmàcia amb pots de vidre i de ceràmica, que ara valdrien una fortuna, i plena de receptes», descriu en Carles. I continua recordant com en va quedar, d'impressionat, la primera vegada que va trepitjar la casa: «Pujaves al pis de dalt per unes escales majestuoses i semblava un saló de ball.»

L'espai de la planta baixa, fins al 2014, estava dividit en dues parts. I, a banda de la carnisseria, al local del costat s'hi havia obert, durant una temporada, una llibreria. I també una botiga de moters, amb banderes nord-americanes i caçadores de cuir a l'aparador que tampoc passaven gens desapercebudes.

«Un treball d'arqueologia»

D'aquesta manera, Pau Sarquella i la seva col·laboradora Carmen Torres justifiquen, en les memòries del projecte, la seva intervenció: «Tot comença com un treball d'arqueologia: tombar parets, desenterrar paviments, destapiar finestres, rascar murs. Descobrir voltes i netejar històries per tornar a l'estat primigeni de l'espai.»

Han aconseguit, així, convertir l'espai en un lloc diàfan i ampli, recuperant el sostre, més elevat. Dit amb pa-

raules seves: «Jugant amb reminiscències nòrdiques, els acabats es realitzen amb fusta de pi per atorgar-hi calidesa i confort.» I han deixat al descobert les antigues rajoles hidràuliques, de colors prou vius, que contrasten amb el blanc imperant. Tot i això, al principi van topar amb entrebancs per mantenir les rajoles que hi havia en temps de la farmàcia: «El terra sabíem que hi era, però estava enterrat. Quan vam fer les obres, no ens deixaven posar-lo: és hidràulic i, com a carnisseria, no t'ho deixen fer. Si et cau una gota de sang, no pots fregar-lo amb lleixiu.»

L'arquitecte també va reformar les altres dues plantes de l'edifici i l'exterior de la casa en concordança amb l'interior de la botiga. El blanc n'és el gran protagonista, i el gris ocupa una part de la façana principal i una altra de lateral, on hi ha el pàrquing del negoci i on hi ha dibuixada, de manera discreta i a tall de publicitat, la silueta d'un animal.

«Abans que els dos germans prenguessin les regnes de l'establiment, fa vint-i-cinc anys, hi havia hagut la Carnisseria Lluís, d'un oncle seu, i molt, molt abans encara, la farmàcia de Celrà.»

Mantenir les arrels

Els germans Soler reivindiquen d'on venen. Tenen penjada una fotografia en blanc i negre a la paret: d'un dia que el seu pare va anar a fer la matança del porc al castell de Medinyà. Una tradició ja perduda. En Carles, que va rebre el diploma de Mestre Artesà Alimentari de

la Generalitat de Catalunya el 2016, parla de com ha canviat l'ofici: «Ara els carnisseres ja no són carnisseres. Un carnisser era el meu pare, que anava a comprar el ramat, el tractava amb el pastor i llavors veníem els animals i en fèiem les botifarres. Ara fem moltes hamburgueses i coses, però hi ha qui no sap tallar un animal.» Els seus pares, en Josep i l'Hermínia, van començar a treballar en aquest món de ben joves. Segons rememora en Carles, es van conèixer a la fàbrica d'embotits Can Baró de Cervià de Ter, en aquella època en què, per anar-hi des de Bordils, la gent creuava el riu amb una barca.

Mar Camps i Mora

Façana exterior de la carnisseria Soler. Fotografia de Joan Guillamat

REPORTATGE LA COMISSIÓ SOLIDÀRIA DE L'INSTITUT DE CELRÀ

Visita a la frontera de Benzú, al nord de Ceuta

De l'aula a la frontera

Aquest 2018 ha estat un any que ha marcat un abans i un després en la vida d'onze alumnes de l'Institut de Celrà. L'Alexandra Rusu, la Paula Garcia, l'Ariadna Muntada, en David Madrenas, l'Avril Fortià, la Paula Soler, la Irina Gay, l'Arnau Chicano, la Rita Roca, la Irene Tauste i la Laia Masfarré, acompanyats per la Maite Irazola i dos professors, en Miquel Güell i en Lluís Camps, van anar a la ciutat autònoma de Ceuta per conèixer en primera persona la realitat del fenomen migratori que actualment es viu a la frontera sud d'Europa

La idea va sorgir en una reunió de la comissió d'ajuda a refugiats del seu institut, de la qual aquests alumnes formen part. La comissió es va fundar a partir d'un taller que es va organitzar la Diada del curs 2016-2017, en què dues persones refugiades residents a Espanya, una de Costa d'Ivori i una altra de Síria, els van explicar la seva experiència en haver hagut de fugir del seu país. Els testimonis els van impactar tant que van decidir que no podien quedar-se de braços plegats i que havien de col·laborar amb els refugiats d'alguna manera. A partir d'aquí, juntament amb altres professors, van crear la comissió, i des d'aquell dia els seus membres es reuneixen cada dimarts al segon pati.

En els quasi dos anys de vida que té aquest grup han fet moltes accions a favor de les persones en busca de refugi: venda de bosses i llibres (per Sant Jordi), exposicions informatives o xerrades per a tots els cursos. Així doncs, els seus objectius són donar visibilitat a aquest fenomen, desmuntar prejudicis i, a més, fer aportacions econòmiques.

La idea de fer el viatge a Ceuta va sorgir dels mateixos alumnes. Ells van proposar a la comissió fer un viatge a un camp de refugiats de Grècia, però la idea era desorbitada, ja que econòmicament el transport sortia molt car i, a més, no era necessari anar a l'altra punta d'Europa quan al sud del nostre país hi havia un problema similar, o pitjor. En aquest punt, el professor Miquel Güell els va explicar que ell havia estat a Ceuta l'estiu anterior col·laborant amb una associació anomenada Elín. Uns mesos més tard, una de les persones que dirigeix l'associació, la Paula Domingo, va anar a l'institut per explicar-los què és i què fan a Elín. Això els va acabar de convèncer per realitzar el viatge.

Així doncs, després de les vacances d'estiu van posar-se mans a la feina i durant el curs 2017-2018 un grup d'onze alumnes de Batxillerat va començar a preparar aquesta experiència durant els descansos o a les tardes.

Primer, per no anar-hi sense cap coneixement, van investigar per grups aspectes teòrics de la immigració. El camí a Europa, les causes de la immigració, la frontera i l'estada a Ceuta... Posteriorment, ho van exposar als companys, per tenir tots la mateixa informació. Mentrestant, també van organitzar la logística del viatge: la planificació de les activitats, la compra dels bitllets d'avió, els àpats, etc.

Després d'uns mesos de feina intensa, va arribar el dia. El 8 de febrer es van llevar molt d'hora per anar a l'aeroport de Barcelona. A les set del matí van agafar un avió amb destinació a Tànger, al Marroc. Un cop van aterrar, es van dirigir a Ceuta en taxi i en bus. A la frontera espanyola hi van viure un dels moments més durs de tot el viatge. Ells, en tenir un passaport europeu, no van haver de fer cap cua i van passar per davant d'un centenar de persones que havien estat tota la nit esperant per creuar. Això els va fer sentir molt malament, ja que, a més, estava plovent i feia molt mal dia. Quan ja van ser a la ciutat, es van dirigir al local de l'associació Elín, situat en una petita casa al centre de la ciutat, on els esperaven les tres responsables principals: la Paula, la Cande i la Teo.

A la tarda van poder posar cara, per fi, a tots els immigrants. N'hi havia molts, quasi no cabien a la sala. Per trencar el gel, van dedicar tota la tarda a presentar-se i conèixer-se.

Alumnes i professors al bus de Tànger a Ceuta

Visita a la platja de Tarajal, la frontera del sud de Ceuta

L'endemà van anar a visitar la frontera del nord, a la població de Benzú, i el CETI, el lloc on s'allotgen els immigrants durant la seva estada a Ceuta. Després de dinar van fer un debat musical, en què cadascú ensenyava cançons típiques o populars del seu país. Els de Celrà els van posar, entre d'altres, «Obriu les portes», de Txarango. Per acabar, van ballar tots junts «Madre Tierra», de Chayanne. Els alumnes diuen que va ser un dels moments més divertits i emotius de l'experiència.

El dissabte es van despertar aviat per anar a veure la frontera del sud, situada a la platja del Tarajal. Allà, l'any 2014, hi van morir una gran quantitat d'immigrants en ser atacats per la policia, i per aquest motiu van decidir fer-hi un minut de silenci. Després van fer una tertúlia amb voluntaris d'Elín per compartir experiències i opinions. A la tarda, per poder-se acomiadar, van quedar a la platja de Benítez per fer jocs i berenar. El comiat va ser molt complicat: els va costar molt dir adeu a aquelles persones que en dos dies els havien donat tantes i tantes lliçons. Molts van plorar: alguns per tristesa, i altres per indignació en pensar com pot arribar a ser la vida d'injusta. Alguns ho tenen tot i es queixen; altres no tenen res i són feliços.

Un cop van tornar a la rutina es van reunir de nou per decidir què farien a partir de llavors. Van sorgir moltes idees, algunes es van descartar i altres van tirar endavant. Des d'aquell moment han fet desenes de xerrades, tant al seu propi institut com en altres de la comarca (al Montilivi i l'Ermessenda de Girona, al de Vilablareix, a l'Aulet de Celrà i a un centre d'atenció a discapacitats d'Olot), i han produït el documental *De l'aula a la frontera*, que relata tota l'experiència d'inici a fi. Aquesta producció va ser presentada en exclusiva a l'Ateneu de Celrà en un esdeveniment molt multitudinari, cosa que ningú s'esperava. El vídeo, que està penjat a YouTube, està a punt d'arribar a les sis-centes visualitzacions.

A la comissió van seguir amb els projectes que ja tenien engegats abans del viatge. El seu missatge va arribar tan lluny que fins i tot el va rebre Oriol Amorós, el secretari d'Igualtat, Migracions i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya, que els va visitar a final de curs i va explicar als alumnes de Batxillerat la seva feina i com es gestiona tot aquest fenomen a la nostra comunitat.

David Madrenas

Membre de la Comissió per a les persones refugiades de l'Institut de Celrà

Comiat a la platja de Benítez l'últim dia, alumnes de l'Institut de Celrà i els joves de l'associació Elín

Conèixer-se

TROBADA ENTRE L'INSTITUT DE CELRÀ I EL CENTRE D'ACOLLIDA OIKIA

Com a mínim 640 persones migrants menors de 18 anys han mort al mar Mediterrani des de l'any 2014, segons xifres facilitades per l'organització Save the Children en el tercer aniversari de la mort d'Aylan Kurdi, el nen sirí de tres anys trobat mort a la costa de Turquia. Sis-centes quaranta. Número gebrador que ja no ens glaça en llegir-lo. La trivialització del dolor aliè i la repetició macabra dels esdeveniments més tràgics com a estratègia de màrqueting digital ens han conduït fins aquí: la banalització absoluta de l'horror. I és terriblement difícil trencar amb la inèrcia de la indiferència, posar rostre a les víctimes i sentir i comprendre que les notícies amb què diàriament esmorzem no són només un fet digital, sinó una situació real.

Enmig del cinisme criminal de la política migratòria d'una UE en fallida ètica, un grup de professors/es i alumnes de l'Institut de Celrà es van sentir interpel·lats i van decidir endinsar-se en un projecte que els portaria a conèixer la realitat de persones que fugen de l'horror de la guerra i de la misèria. Van visitar, primer, l'associació Elín, a Ceuta, amb la intenció de conèixer de primera mà la situació que es viu a la frontera sud d'Europa, i gràcies a aquesta experiència van poder elaborar el reportatge *De l'aula a la frontera*, que han compartit a diversos instituts de Catalunya amb la intenció de sensibilitzar l'alumnat sobre les dificultats del procés migratori.

Els joves que hi van anar diuen que van tornar de Ceuta amb algunes certeses, però també amb moltes preguntes. De les 4.500 persones que es van comprometre a acollir, quantes es troben entre nosaltres? Què se'n fa dels joves migrants (menors estrangers no acompanyats) que arriben a territori català? D'aquesta curiositat neix el contacte entre l'Institut de Celrà i el Centre d'Acollida Oikia (Girona), un recurs educatiu residencial on viuen joves d'entre 12 i 18 anys i que té per objecte l'acollida transitòria i urgent de joves que es troben en una situació de risc, que comporta la necessitat de separar-los del seu context familiar i/o social. Actualment, una part important de la població que resideix en aquest centre són menors estrangers no acompanyats (MENA).

A finals de juny, una quinzena de joves i professors de l'Institut de Celrà implicats en el projecte van visitar el Centre d'Acollida Oikia, on van poder compartir l'experiència viscuda a Ceuta i les diferents històries vitals que els joves exposaven en relació al mateix procés migratori. Van parlar (molt), van compartir incerteses, van esmorzar, van jugar a voleibol, van riure plegats i van coincidir que l'experiència havia sigut molt enriquidora i que podria anar més enllà. Les sinergies creades entre tots ells i les complicitats teixides en aquell espai de temps desmuntaven tòpics fraudulents sobre immigració i ajudaven a construir altres realitats possibles.

De Ceuta a Girona, a vegades ens costa més acostar-nos al que tenim a prop de casa, als companys de l'institut que venen també de lluny, als joves tutelats que passegen per Girona i que tenen unes ganes immenses de parlar amb nois i noies catalans, de compartir experiències. De Ceuta a Girona, acostant-se a la realitat per no allunyar-se del sofriment aliè.

I acabem com hem començat. Sis-centes quaranta vides no viscudes i la certesa colpidora de saber que no hi ha res més mesquí que el sofriment evitable. Deia Eduardo Galeano que «gente pequeña, en lugares pequeños, haciendo cosas pequeñas, puede cambiar el mundo». Els joves de l'Institut de Celrà ens recorden com n'és, de necessari, desobeir la indiferència.

Mar Masfarré
Educatora social

L'im-e-migrant

Aquest país té una cançó que mai deixa de comoure'm i que vaig sentir cantar per l'Orfeó de Sabadell cada any per Sant Esteve durant tota la meua infància, encara en els anys ignominiosos de la dictadura. Ignoro què va fer que amb tan pocs anys ja em quedés a dins el significat profund de la paraula *immigrant*. Malauradament, el món segueix vivint aquest fet d'una manera continuada. I, molt malauradament, molts individus, perquè no són persones, veuen malament aquest fet, i fins i tot el menyspreen obertament. Doncs cal dir clar, i ben fort, que ningú marxa de la seva terra per plaer, sinó obligat i trist, i que tothom té dret a una nova oportunitat. La majoria de pobles del món s'han fet amb emigracions, i hi ha països sencers, com els Estats Units i bona part de l'Amèrica del Sud, Austràlia i moltes zones d'Europa que els han fet emigrants. Itàlia mateix, i especialment Sicília, han vist passar tota mena de pobles, igual que Catalunya: ibers aquí, i allà etruscs, i aquí i allà fenicis, grecs, cartaginesos, romans, visigots, àrabs, jueus, catalans, castellans, anglesos, nord-americans i ara subsaharians, sirians i orientals de tota mena han passat amunt i avall d'aquest nostre Mediterrani.

És absurd parlar malament de la immigració. Tothom, si rasca una mica, té un avantpassat nascut lluny de la terra on ara viu. Anar-hi en contra és només un refugi dels estults, és a dir, dels que no volen veure la realitat i es defensen amb arguments purament egoistes. Els europeus han poblat mig món, i en molts casos només per portar el mal i la desgràcia allà on anaven. Ja a l'edat mitjana, en època de Jaume I, els catalans traficaven amb esclaus del nord d'Àfrica, i durant el segle XIX belgues, francesos, holandesos, anglesos i alemanys van fer i desfer per tot el continent africà només per al seu profit, igual que s'ha fet amb tots els països àrabs, del Marroc a l'Afganistan, deixant-los

sempre només guerres i fam. El gran desordre civil de totes aquestes zones es deu en gran part a la colonització europea, i encara ara es manté a causa dels interessos comercials, afavorint dictadures només pel nostre interès.

Si fóssim intel·ligents, entendríem que ens són un bé. La majoria dels que venen són joves i forts, i valents, car, si no, no haurien marxat de casa seva. La nostra natalitat és baixa, i ells porten mà d'obra i fills. El temor que ens prenguin la feina, que abusin de les nostres ajudes socials i que ens malmetin la cultura imposant-nos la seva són tres de les fal·làcies en què es basen els que blasmen aquest fet. No ens prenen la feina, perquè, si no en troben, marxen. No abusen de les ajudes, reben les que calen, i encara poques, perquè el nostre sistema no dona per a molt. I no ens fan malbé la cultura, car la majoria en dues o tres generacions s'integren, excepte una minoria per motius religiosos, però això ha passat sempre. Encara a Egipte i en llocs d'Àsia hi ha minories cristianes, nascudes fa centenars d'anys.

I, en qualsevol cas, resistir-s'hi és inútil. Venen de llocs molt pitjors. Si són escòria, ho són en bona part per culpa de la nostra riquesa. La globalització és precisament un gran moviment de tot. Els bàrbars, al revés del que diu Kavafis en el seu famós poema, arriben sempre. I, si volem realment que es quedin a la seva terra, tota la política dels països rics ha de canviar com un mitjà. I si llavors el preu del nostre mòbil es quintuplica, no ens queixem: perquè ells no siguin uns desgraciats a casa seva, nosaltres ens hem de menjar la nostra prepotència. Però, pel que es veu últimament, entre els rics, com és natural, és ple de males persones. I de por... de gent que es mor de gana!

Josep Maria Uyà

Professor de secundària a l'Institut de Celrà i escriptor

«Els europeus han poblat mig món, i en molts casos només per portar el mal i la desgràcia allà on anaven.»

El camí Fondo

El tram del carrer dels Germans Sàbat de Celrà que va des de la travessera del Pou Vilà fins a la carretera de Juià, durant la nostra infància fou el camí Fondo. Aleshores baixava, ombrívol, entre dos marges alts, molt plens de vegetació. El de l'est tenia dos corriols que, enmig d'alzines centenàries de troncs rugosos i roques amb líquens, facilitaven pujar on avui hi ha l'escola de l'Aulet, que aleshores era el camp de can Cornellà, eteri, lluminós, ple de flors boscanes i papallones. Tot el camí, per on baixava algun carro molt de tant en tant i molta aigua si havia plogut, era un espai idoni per despertar la imaginació de qualsevol nen desvagat. A principis d'octubre hi anàvem a buscar *esparguleres* i en fèiem un manyoc espès que posàvem, ben pitjat amb uns rierencs, a l'entorn del forat on s'articulava l'aixeta del bocoi. Així, un cop feta l'ebullició del most, el vi novell rajava colat i net.

A l'inici de la Guerra Civil fou assassinat a Girona el pare dels germans Josep Maria, Lluís, Carles i Pilar Sàbat i Arnau. Els tres germans, desesperats per aquest horror, com molts altres joves catalans, passaren a l'Espanya nacional, concretament a Pamplona. Fou en aquesta ciutat on, al gener del 1937, constituïren el terç de Requetès de la Mare de Déu de Montserrat. El 24 d'agost, els cent vuitanta-dos homes de setze a seixanta-cinc anys que formaven el batalló s'enfrontaven, armats amb una baioneta i molt poca munició, a un exèrcit de vuit mil a deu mil homes, tretze tancs, metralladores, aviació i cavalleria. El 3 d'agost el comandant del Requetès, Enrique Monteys, fou substituït pel capità Fenollera, i aquest, divuit dies després, el 21 d'agost, per Francisco Roca Llopis, originari de Peníscola, que morí, junt amb altres combatents, en una última sortida sense munició, a baioneta calada, el 25 d'agost, ja resistint

Imatge del carrer Germans Sàbat de Celrà extreta del llibre *Imatges d'ahir i d'avui de Celrà del Taller d'Història de Celrà*

sense cap possibilitat al Monte Calvario de Codo.¹ Dels cent vuitanta-dos homes que formaven el terç, en moriren cent quaranta-sis, tres dels quals foren els germans Sàbat. Aquesta batalla, sovint considerada heroica des del bàndol franquista, a qual-sevol que l'analitza humanament li planteja moltes preguntes:

– Si Franco no s'hagués rebel·lat, haurien estat tantes i tan doloreses les morts que va patir la família Sàbat?

– Per què canviaren el cap del terç de la Mare de Déu de Montserrat tantes vegades i l'última dos dies abans de l'enfrontament?

– I, per últim, tenint en compte que la batalla de Codo (24 d'agost de 1937) és l'inici de la de Belchite (situat a 5,60 km de Codo) i de l'ofensiva de l'exèrcit republicà sobre Saragossa (situada a 50 km per carretera) i que aquesta bossa de resistència de Belchite, ben organitzada i armada, va poder aguantar fins al 6 de setembre, ens podem preguntar: els alts directius dels nacionals, ja unificats en la FET, que donaven les ordres, segurs com estaven que destinaven a la mort gairebé tots els seus soldats mal equipats de Codo, haurien fet el mateix si no haguessin estat catalans i requetès? I un matís: en el supòsit que fossin els mateixos homes del terç els que de cap manera volguessin lluitar al costat dels franquistes i falangistes amb els quals els havien fusionat obligatòriament, per què els soldats de Belchite i Saragossa estaven tan ben armats i els del terç no tenien amb què defensar-se? L'Hilari Ragner, monjo de Montserrat, savi i historiador molt ben informat, en el seu article del 19 d'agost a *La Vanguardia* «Requetès a Montserrat» insisteix en la seva idea, ja apuntada el 1976 i compartida per Paul Preston en el seu llibre *Las tres Españas*

«Avui, passejant pel carrer dels Germans Sàbat, recordant tants i tants horrors, tanta i tanta «incerta glòria d'un dia d'abril», ningú diria que aquí hi hagué un camí Fondo que rebia les aigües que baixaven dels turons dels Aulets.»

del 36 (Plaza & Janés, Barcelona, 1998), que existí el que anomena «tercera Espanya», que, a més de no voler l'alçament ni la Guerra, «Franco els va fer servir de carn de canó, a Codo i sobretot ara farà 80 anys, a l'Ebre». I afegeix que el 1936 «... joves catòlics a Catalunya eren caçats com conills. Certament que no ho havien triat». És clar que també formen part d'aquesta «tercera Espanya» molts dels joves de la quinta del biberó que anaven a l'Ebre quan Negrín ja fugia cap a

França i cridava «resistid, resistid!», sabent que la Guerra estava ja ben perduda.

Quan érem nens havíem passat tardes a can Sàbat. En Ramon, capaç de trobar *murqueles* i tòfones pels Aulets, i la Martina, a qui era un plaer sentir amb les seves cançons i contes, eren els masovers i els pares de la nostra veïna Maria. A l'estiu hi passaven temporades els propietaris, la família de la Pilar Sàbat, germana dels nois que havien mort a Codo. La Maria ha estat la meua mestra en el món de les herbes i plantes. Per a ella eren éssers vius que oferien solucions a problemes de salut i també servien per fer ratafia o per adobar qual-sevol tipus de guisat. De gran, no volia anar mai al metge i es curava amb herbes. Poc després de la seva mort vaig visitar una exposició sobre plantes medicinals al Museu d'Història de Girona i, veient com n'eren, de fonamentals, les quantitats i les proporcions per a cada tipus de cura, vaig entendre amb quines dosis es devia treure el dolor. Havia aguantat reumes, un càncer terminal i el que fos amb els seus remeis. La mare, en veure que feia dos dies que no sortia de casa seva, va avisar els seus familiars i la trobaren completament perduda, al llit, sense gens d'esma. Una de les visites que la Maria havia rebut els últims anys de la seva vida i l'havia fet més feliç fou la d'unes monges africanes, de les missioneres dels Pares Blancs, també capaces de curar-ho tot amb herbes. Els ensenyà amb orgull els racons divins que ara formen part del carrer dels Germans Sàbat, aleshores plens de melissa, alfàbrega, poniol, malves, hisop, sàlvia i els altres milers d'espècies que tenia al lloc adequat per les hores de sol, la humitat i altres condicions òptimes per a cada espècie. Fou la Maria Pilar Prat i Sàbat, filla de la germana dels nois que havien mort a Codo, ex-

¹ Com que vivim en una societat força donada a anàlisis apriorístiques i fàcils, m'agradaria afegir que l'ofensiva de l'exèrcit republicà sobre Saragossa del 1937, de la qual foren avançades les de Codo i Belchite i que els republicans van perdre, va ser dirigida fonamentalment per agents soviètics, encara molt mal preparats militarment perquè Stalin, un dels dictadors més paranoics de la història, havia acusat els generals rojos ben entrenats de trotskistes i els havia fet afusellar. La batalla de Codo és una mostra de la manera d'actuar sense cap empatia cap als mateixos soldats que va tenir Franco i, durant la Segona Guerra Mundial, Stalin.

monja de la congregació de les religioses africanes, que, sabent els coneixements de la Maria, havia pensat que la visita seria agradable per a totes. Un viatge de retorn a Àfrica de la Maria Pilar, en un vaixell de càrrega, acompanyada d'un noi belga, aleshores també pare blanc, m'ha semblat sempre emblemàtic dels canvis personals, culturals i socio-lògics d'aquells anys del Vaticà II i del Maig del 68.

Porto en el meu cor,
com un cofre que de tan ple no es pogués tancar,
tots els llocs on he estat,
tots els ports on he arribat...
L'estatura, nord-africana quasi, de Zanzíbar al sol,
Dar es Salaam (de difícil sortida),
Mahajanga, Nossi-Bé, verdors de Madagascar,
tempestats entorn de Guardafui
*i el cap de Bona Esperança, nítid al sol del matí...*²

² Fragment del poema «Passagem das Horas», d'Álvaro de Campos, heterònim de Fernando Pessoa.

Jaime Gil de Biedma i els seus «Yo nací (perdonadme) en la edad de la pérgola y el tenis»³ o Boccaccio, Cadaqués i Eivissa queden com un exemple del «que tot canviï perquè res no canviï», comparat amb la joventut i les llums dels dies que durà el viatge dels dos aventurers en el vaixell mercant que avançava cap a un port africà.

Avui, passejant pel carrer dels Germans Sàbat, recordant tants i tants horrors, tanta i tanta «incerta glòria d'un dia d'abril»,⁴ ningú diria que aquí hi hagué un camí Fondo que rebia les aigües que baixaven dels turons dels Aulets, un camí tan fondo com la història d'aquests indrets, plena de dolor, impietat i anys inhumans i molt cruels de guerra incivil.

Francesc Prat i Figueras

³ Vers del poema «Infancia y confesiones», de *Las personas del verbo*, 4a edició, pàgina 49.

⁴ Shakespeare, *Els dos cavallers de Verona* (1540?). Joan Sales posa el títol a la que probablement és la millor novel·la sobre la Guerra Civil espanyola inspirant-se en un vers d'aquesta comèdia: «la incerta glòria d'un dia d'abril / que ara en mostra tota la bellesa al sol».

Imatge del carrer Germans Sàbat de Celrà extreta del llibre *Imatges d'ahir i d'avui de Celrà del Taller d'Història de Celrà*

El Congost de Celrà, als anys setanta del segle passat. Taller d'Història de Celrà

El mur del Congost en un descarrilament de tren, als anys seixanta del segle passat. Taller d'Història de Celrà

Lladres al Congost

Cada cop hi ha més senglars. És un fet. I també una desgràcia. Tant per a nosaltres com per a ells. Una nit de finals d'octubre, vaig veure un senglar al Congost, aquest pas que separa l'Empordà del Gironès. Perdoneu! Hauria hagut d'escriure aquest pas que separa el Gironès de Girona, que també té la seva gràcia. El senglar era en el cantó de muntanya. Havia plogut. Com que era una nit de Fires, semblava que ell també volia anar-hi. Però la veritat és que estava la mar de bé furgant entre el fang. Posats a triar, millor el fang del Congost que no pas el de les barraques. Avui, de furgar tothom en diu *barrigar* perquè parlem un català domèstic, de senglar que passeja per carrers i places emparat per la Constitució que també ens separa. En fi, que, quan el veig veure, vaig pensar unes quantes coses.

La primera:

— Alerta!

La segona:

— Si aquest continua aquí, encara algú lleparà i li farà mal.

La tercera:

— Ha sigut un bon any d'aglans. Si baixa fins al Congost, deu ser perquè n'hi ha molts i allà dalt passen gana.

I després, quan ja era al carrer-carretera de Celrà, vaig pensar en la Dolors Besalú i en el que em va dir el dia que vaig preguntar-li si havia sentit a dir alguna vegada que a can Veray hi havia un túnel que portava al Ter:

— Molts cops! Deien que una vegada per aquest túnel se'ls havia escapat una gallina amb els seus pollets i que els van trobar al mig del Congost.

— Jo només havia sentit explicar que pel túnel hi passaven les goges quan anaven al Ter a fer la bugada.

— I, doncs, què et penses? Que les gallines i els pollets no beuen?

Després, vaig recordar el que va escriure en Torroella i Plaja a principis del segle XX. A vegades ho explicava als nois i noies de l'Institut de Celrà quan hi feia classe i constatava que n'estaven fins al capdamunt, del maleït complement predicatiu. Que, tot sigui dit, tampoc no es pot pas dir que serveixi de gaire res.

Començava preguntant a aquells nois i noies si algú havia estat mai a Fitor. Una vegada, un d'ells em va dir que hi havia anat amb els seus pares a caçar bolets. Fitor és al costat de llevant del municipi de Fonteta, en el cor de la mena de península que formen les Gavarres poc abans d'arribar al mar, entre Palafrugell i Calonge; la punta de l'istme assenyala Palamós.

Un dels masos més importants de Fitor és el mas Puig. Encara avui faria goig, si no fos que només en queden les quatre parets, perquè el sostre ha caigut, i avui és una casa espatllada. Era una de les cases fortes de Fitor. Can Torroella n'era una altra. Can Joanola, no. Si aneu a Fitor, ja no l'hi veureu. De can Joanola, només en queda la bassa dels ànecs.

Torroella i Plaja explica que un diumenge de començaments del segle XVIII, sortint de missa, els amos de can Joanola, de can Torroella i de can Puig van quedar que el dimecres vinent anirien a Fires de Girona. Com que en aquells temps benaurats no hi havia ni mòbils, ni despertadors, ni whatsapps, van acordar que cadascú sortiria a punta de clar de casa seva i que ja s'anirien trobant pel camí. Mirem què en deia Torroella i Plaja:

Lo camí d'anar a Girona, qu'és mes ben dit camí que carretera, tractantse del principi del sigle passat [el segle XIX], després de lo poble de Celrà y al arribar al Congost, seguia per allà mateix ahont passa avuy la carretera de l'Estat, y era llavors encare, molt més qu'avuy,

deserta y fúnebre... lo sol no hi tocava may, la montanya del Congost y Congostell eran cobertes de grossos boscos, y á l'altra costat del riu qu'avuy s'hi veu una qu'altra casa y fins alguna edificada ab gust, llavors no se n'hi veyá cap, puig no hi eran ó, de seri, lo espesor del bosch los tapava y amagava. Era un lloch que tothom lo passava sinó ab por, ab poch goix, puig que de robos cada dia ni havia.

Aquell dematí de dimecres, l'avi Puig va aixecar-se molt d'hora. Va vestir-se, va enfil·lar-se en una euga i va començar a fer camí. No veia ni l'avi Joanola, ni l'avi Torroella. Quan ja havia deixat enrere la Bisbal, va trobar algú. Va preguntar-li si havia vist dos homes a cavall de dues eugues.

— I tant! Però ja són lluny. Cap a Terranegra i la Pera.

L'avi Puig va clavar els esperons i euga i ell van anar encara més de pressa.

Flaçà, Sant Joan de Mollet, Bordils, Celrà, el Congost...

Acabava d'arribar al peu de la muntanya que té Campdorà a sobre quan van sortir vuit homes armats. Van preguntar-li per l'avi Torroella i l'avi Joanola.

— Ja deuen ser a Girona.

— No hem pas vist que passés ningú!

Segurament, algun d'aquells homes els havia sentit diumenge passat, quan parlaven sortint de missa. Van emportar-se l'avi Puig muntanya amunt fins que van arribar a una plaça carbonera. Hi havia un roure. L'hi van lligar. Tres homes es van quedar a vigilar-lo. Els altres cinc van tornar camí avall a esperar els dos altres pagesos.

Van passar uns minuts. Cansats de no fer res, els vigilants de l'avi Puig es van anar adormint. Ell va aprofitar-ho per deslligar-se, agafar un fusell, matar-los i córrer cap a Girona. Va tenir temps d'avisar el governador, tornar amb deu o dotze homes armats i agafar els altres cinc bandolers. Mentrestant, ja a Celrà, l'avi Joanola i l'avi Torroella anaven frenant les seves eugues, estranyats de no veure encara l'avi Puig.

Xavier Cortadellas

Escriptor, editor i professor jubilat de l'Institut de Celrà

A l'ombra de l'Aulet

A *Una cambra pròpia*, Virginia Woolf hi diu: «Per això us voldria demanar que no us espantés cap tema, ni trivial ni greu.» Totes les temàtiques són vàlides, sobretot quan es tracta de records que comporten forçosament un viatge emocional. És aquí on vull iniciar un recorregut breu per l'*skyline* d'un topònim que, de ben segur, deu inspirar tot un corol·lari de vivències als que hi hem nascut o viscut durant anys: Celrà. En el meu cas, la pronunciació d'aquest nom, representat pel símbol de l'astre sol i pels patrons sant Sixt i sant Hou, em transporta directament a un altre lloc geogràfic: l'Aulet. No sé ben bé per què. Tanmateix, l'Aulet, el paratge on es va construir la primera escola «nova» als anys setanta del segle passat, és un indret que em reconnecta amb diferents etapes de la meua vida al poble. D'una banda, em situa a la primera infantesa, quan funcionaven les escoles velles, on dos mestres instruïen separatament els nens i les nenes: el senyor Ramon i la senyoreta Carme, que ens ensenyava català d'amagatotis els dissabtes al matí. En aquella època ja es parlava de l'escola nova que s'havia de construir a l'Aulet, un projecte que no acabava d'arribar mai i que, a desgrat meu, es va materialitzar anys més tard, quan jo ja estudiava batxillerat a Girona. D'altra banda, a la preadolescència, l'Aulet va ser un dels meus llocs preferits a l'estiu. Segurament perquè era un espai proper, suficientment arrecerat i agradable, on et podies estirar a l'ombra de les alzines o aulines, sobre un marge alt que resseguia el camí cap a la font de les Escales. Durant un parell d'anys com a mínim, la clariana de l'Aulet ens va servir de punt de trobada. Hi anàvem amb una colla d'amigues i escoltàvem música amb un radiocasset, acompanyades d'uns quants nois que ens queien bé.

Eren trobades força innocents, encara que fóssim una trepa d'inconscients que tot just assajaven la vida. Anàvem sovint al cinema i al bar de l'Ateneu, on vaig conèixer l'Àngels Rosel –familiar dels Clé-Bruguera– amb qui vaig mantenir amistat al llarg del temps i que, malauradament, ens ha deixat massa d'hora, igual que l'estimada Dolors Vilanova, mestra de Celrà. Va ser l'Àngels Rosel qui em va animar a empènyer la *mobyette* de la mare per la carretera de Juià, en més d'una ocasió a hores intempestives, quan les ombres del bosc de l'Aulet s'alçaven com fantasmes nocturns a l'entorn del cementiri.

Al principi dels anys vuitanta vaig fer les pràctiques de Magisteri a l'escola nova que s'hi havia construït. Vaig tenir la sort immensa de conèixer professionals com l'Antoni Domènech, que celebrava assemblees setmanals i havia creat una coral amb alumnes. Al seu costat vaig entendre els fonaments de l'escola activa i com s'exerceix el lideratge autèntic. L'Antoni –o «senyor Antoni»– tenia un gran carisma personal i al seu entorn s'aplegaven altres bons professors que van contribuir a crear una dinàmica escolar que, per la meva condició d'estudiant en pràctiques, em semblava meravellosa. A l'escola L'Aulet em vaig iniciar en l'ofici pedagògic. Al llarg de dos anys de pràctiques vam anar de viatge de final de curs a Interlaken (Suïssa), on vam acampar durant una setmana. També vaig fer unes quantes substitucions a les classes de vuitè d'EGB, perquè tant l'Antoni

«Tanmateix, l'Aulet, el paratge on es va construir la primera escola «nova» als anys setanta del segle passat, és un indret que em reconnecta amb diferents etapes de la meva vida al poble.»

«Durant un parell d'anys com a mínim, la clariana de l'Aulet ens va servir de punt de trobada. Hi anàvem amb una colla d'amigues i escoltàvem música amb un radiocasset, acompanyades d'uns quants nois que ens queien bé. Eren trobades força innocents, encara que fóssim una trepa d'inconscients que tot just assajaven la vida.»

«L'Aulet que conec té escorça de surera sàvia, com la bona literatura i les vides ben aprofitades, tant se val si són senzilles o complexes.»

com la Irene Rigau, que aleshores era mestra de P4, havien d'anar a reunions de caire polític. En aquell moment vivíem la posada en marxa d'una democràcia espanyola que hem acabat coneixent en la seva cara més patètica i fràgil, de paper de fumar. Però tots aquells mestres eren vocacionals i, encara avui, la seva manera de fer defuig qualsevol intent de classificació que, en qualsevol cas, resultaria estereotipada i limitadora. I, potser per osmosi, al costat d'aquells mestres em vaig iniciar en la lectura de Célestin Freinet, Gianni Rodari i Francesco Tonucci, que van ser el preludi de moltes altres incursions pedagògiques i que m'han conduït per multitud d'aulets, a la recerca de coneixement i d'autoconeixement. La indagació sobre la vida, la meua i la dels altres, i la lectura i l'escriptura com a eines de transformació personal. Per plaer i per interès, com diu Harold Bloom –professor d'Humanitats i Filologia Anglesa a les universitats de Yale i Nova York–, per estar més preparats, per entendre i aprofundir en aspectes de la vida sobre els quals es reflexiona poc, per ser més lliures o, fins i tot, per sentir-nos més feliços. L'Aulet que conec té escorça de surera sàvia, com la bona literatura i les vides ben aprofitades, tant se val si són senzilles o complexes. L'Aulet només m'inspira. Potser perquè ja no sento nostàlgia de res i procuro viure l'instant present.

Núria Esponellà
Esriptora i professora

Dolors Vilanova

Això havia de ser una entrevista a la Dolors, una conversa amb qui tant sabia i de qui tant hem après. No ens cal retrovisor per parlar d'ella, sempre ha estat ben present

La Dolors, des de l'estimada escola de Bordils, ens ha anticipat sempre un altre món possible. Els seus alumnes hem crescut envoltats de la lucidesa i la sensibilitat educativa que ella posseïa, i això ha estat per a tots nosaltres una sort immensa. Concebia (o potser soc jo, que sempre l'he vist així, vestida amb l'armadura d'heroïna) l'escola com a trinxera on teixir les condicions d'un futur millor.

Fa uns quants anys vaig tenir l'oportunitat d'assistir a una de les seves classes, ara ja com a persona adulta. Necessitava quatre consells útils per posar-los en pràctica i buscava en la Dolors respostes resolutives. Segurament, no devia agradar-li gens la idea, quina bajanada voler aprendre d'aquesta manera, ràpid i corrents! Em va fer seure al costat dels seus estimats alumnes i vaig quedar-me allà, més bocabadada que cap altre, aprenent escoltant-la i veient-la. I m'hi hauria quedat... hores i hores observant-la!

Perquè la Dolors, i segur que la majoria hi estareu d'acord, deia molt amb el que deia però també amb el que no deia. D'aquell dia, no recordo gaire el que em va dir sobre la pedagogia lenta, però no em trec del cap l'amor i el respecte que posava en totes les

coses. Del seu exemple vaig aprendre que la professió més bonica del món és la d'educar.

«Perquè la Dolors, i segur que la majoria hi estareu d'acord, deia molt amb el que deia però també amb el que no deia. D'aquell dia, no recordo gaire el que em va dir sobre la pedagogia lenta, però no em trec del cap l'amor i el respecte que posava en totes les coses. Del seu exemple vaig aprendre que la professió més bonica del món és la d'educar.»

Em costa molt concebre l'escola de Bordils sense la Dolors Vilanova. A vegades, a les vuit del vespre d'una nit intempestiva d'hivern, veia els llums encesos de l'escola i, retallades a les finestres, la seva figura i la de la Carme. I això em recorda una sensació de la qual no em deslliuro, una sensació que no marxa: que ella hi era sempre. I, per estrany que sigui —o potser no tant—, que hi continuarà essent.

Deia Feliu Ventura que la vida d'un no cap en la vida d'un, sinó en la vida de molts. La Dolors, alè i batec de l'escola de Bordils, viu infinitament en les passes que fan i faran molts dels seus alumnes.

Petons i abraçades a la família de la Dolors, i als mestres de l'escola, i als alumnes, i als pares i les mares dels nens i les nenes que tenen la immensa sort de poder compartir un espai com és l'escola de Bordils.

Estimada mestra, infinites gràcies.

Mar Masfarré
Exalumna de l'escola de Bordils

EL RETROVISOR

L'antiga carretera de Palamós

Si poguéssim recular cent anys i caminar pels carrers dels nostres municipis, hi veuríem grans canvis. En aquesta primera entrega de la nova secció de fotografies antigues de *La Llera* us hem volgut mostrar com eren les entrades per la carretera de Palamós a la primera meitat del segle XX.

Trànsit inexistent, sense enllumenat ni vorals, cases de pedra i senyalització en castellà... Irrecognoscible als nostres ulls. Les fotografies de la carretera al seu pas per Celrà i Mollet són de Valentí Fragnoli (Barcelona, 1885 – Girona, 1944), un dels fotògrafs més destacats de les comarques gironines durant la primera meitat del segle XX.

Carretera de Palamós a Celrà. INSPA, Centre de la Imatge. Diputació de Girona

Carretera d'accés al poble de Sant Joan de Mollet. INSPA, Centre de la Imatge. Diputació de Girona

Carretera de Palamós al municipi de Bordils. INSPAI, Centre de la Imatge. Diputació de Girona

Antiga carretera de Girona a Palamós, a Flaçà. INSPAI, Centre de la Imatge. Diputació de Girona

Edita: ASSOCIACIÓ CULTURAL LA LLERA

Ctra. de Juià, 48 - 17460 CELRÀ

Telèfos: 972 49 20 01

FACEBOOK: La Llera del Ter

TWITTER: @lalleradelter_

INSTAGRAM: lallerarevista

CONSELL DE REDACCIÓ:

Jordi Barrera Coll
Eduard Baulida Estadella
Èlia Borràs Güibes
Clàudia Bussé Rojas
Mar Camps Mora
Carme Congost Escura
David Guixeras Olivet
Xevi Jou Viola
Pere Martín Sánchez
Mar Masfarré Irazola
Íria Masó Planas
Lia Pou Brugué
Anna Presas Quintana
Pitu Pujol Vila
Paula Ros Congost
Miquel Terradez Valmaña

COORDINACIÓ:

Lia Pou Brugué

COL-LABORADORS:

Lluís Camps Sagué
Xavier Cortadellas Gratacós
Nil Costa
Núria Esponellà
David Madrenas
Mariona Miquel
Francesc Prat Figueras
Josep Maria Uyà Puigmartí

FOTOGRAFIA PROFESSIONAL:

Martí Navarro Molina

CORRECCIÓ:

Anna Roig

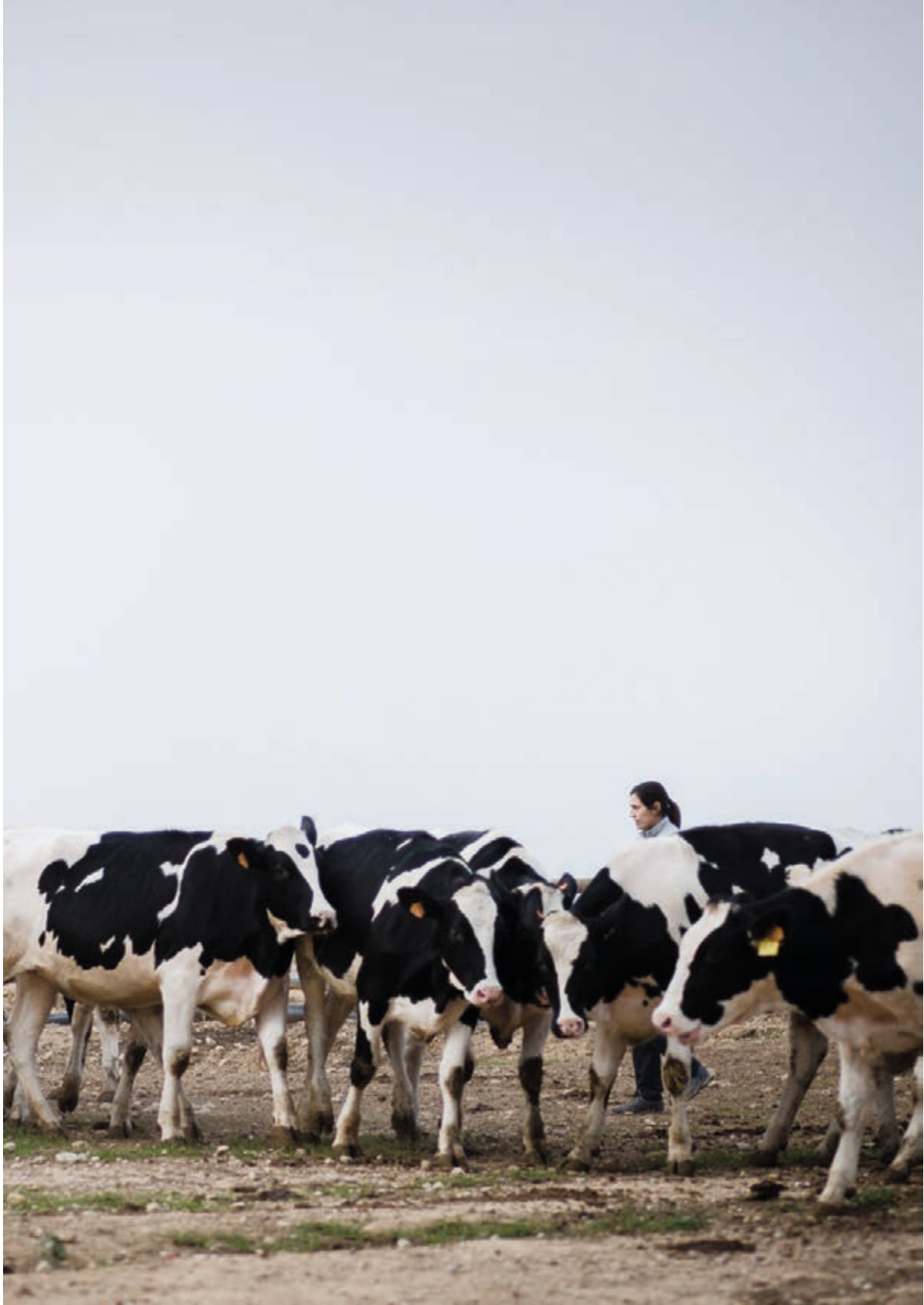
DISSENY:

Xavier Fontané

IMPRESSIÓ:

Impremta Monserrat

DIPÒSIT LEGAL: GI-737-96

Fotografia de Martí Navarro

